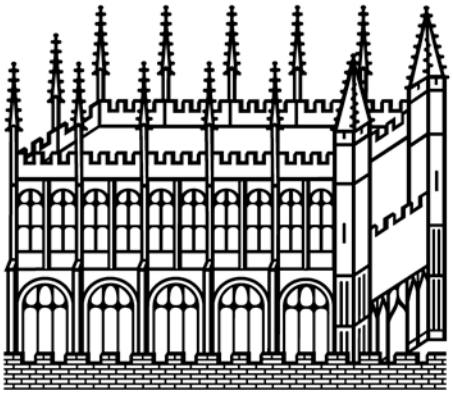


Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

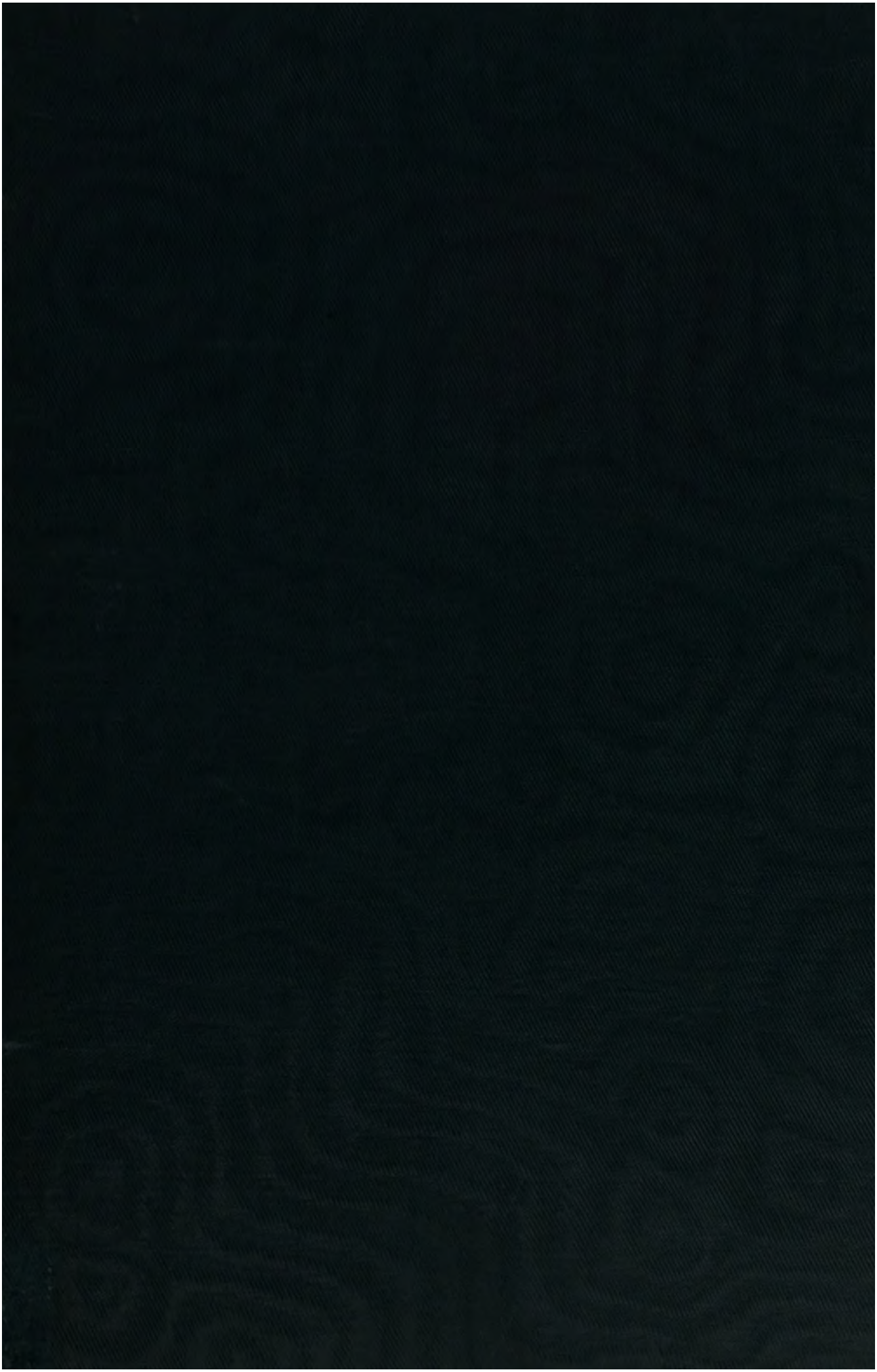
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

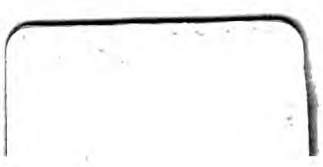
For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.





اگرچہ اوکی تالیفات لاانتہا ہین مگر کلیات کے
یہی چار حصے ہین۔
دیوان مبدل اسکے حاشیہ پر نکات بیدل ہے اصل نسخہ
قلمی بہت عمدہ بہم پہونچا تھا اسلئے ملاحظہ شائقین کے طبع ہوا
کلیات سعدی شیرازی حاوی رسائل مفصلۂ ذیل
دیباچہ کلیات کریما گلستان بوستان قصائد عربیہ
قصائد فارسیہ مراثی ترجیعات طیبات بدایع
خواتیم غزلیات قدیم صاحبیہ متفرقات قطعات رباعیات
مثنویات مقطعات مطائبات ہزلیات خاتمہ
کلیات سعدی مطبوعۂ جدید۔
دیوان مخفی تصنیف مخفی رشتی یہ اوستاد اہل زبان
تھا رشت نام مقام کا ہے ولایت فارس مین جو اواقف
اوسکو کلام زیب النسا بیگم کہتے ہین غلط ہے تذکرون سے ظاہر ہے
دیوان خواجہ معین الدین چشتی ایک نایاب بیاض صفت یہ
تصنیف محض عنایت ایزدی سے اس مطبع کو ملی تبرکاً طبع ہوئی۔
دیوان حضرت غوث الاعظم شیخ محی الدین گیلانی مشہور
بہ پیران پیر۔
کلیات نظم غالب فارسی عالیجناب مرزا اسد اللہ خان بہادر
دہلوی کا کلیات اردو نظم جو ہنگام حیات مرزا صاحب ممدوح بتصحیح مصنف
طبع ہوا تھا اب بار دوم قدردانان کی خواہش سے طبع ہوا۔
دیوان موزون من نتائج خیالات عالیجناب راجہ رام نرائن صاحب
مغفور تلمیذ شیخ علی حزین مشہور دیوان ہے۔
دیوان صائب مشہور دیوان ہے
دیوان ناصر علی منشی وشاعر یادگار زمانہ متاخرین ہے
دیوان غنی مصنفہ ملا محمد طاہر متخلص بہ غنی
قصائد مدحیہ نظام عمدہ عمدہ قصائد فارسی و اردو ہین

جوہر معظم دیوان مرزا گل محمد خان ناطق ہمدانی اور اوسکے
ساتھہ منشی جواہر سنگھ جوہر تخلص کا کلام فارسی شامل ہے چونکہ
منشی صاحب موصوف اپنے کو شاگرد مرزا صاحب خیال کرتے
ہین اسلیے اوسکے اوستاد کا کلام شامل ہوکر چھپا۔
کلیات صائب کامل از نتائج المبع مرزا محمد علی صائب
تبریزی مشاہیر شعرا سے تھے۔
دیوان کشفی مولوی سلامت اللہ مغفور کانپوری کی تصنیف
سے ہر ایک شعر مین ایک لطف درویشانہ پایا جاتا ہے
دیوان ہلالی مشہور اوستاد اہل زبان ہے مطبوعہ نظامی
خیال بیخودی نہایت عمدہ مذاق کی کتاب تصنیفات
منشی ستیں سنگھ صاحب مرحوم بنارسی بیخود تخلص یادگار ہے
کلیات امیر خسرو دہلوی مجموعۂ چار دیوان
دیوان تحفۃ الصغر۔ جو کلام صغر سن مین فرمایا
دیوان وسط الحیوۃ۔ کلام جوانی۔ دیوان غرۃ الکمال
جو کمال عمر کہ چالیس برس مین فرمایا۔ دیوان بقیہ
جو کہ پیری مین تصنیف فرمایا۔
قند پارسی مجموعہ منتخبات کلام شعرای نامی مولفہ مولوی
عبد الغفور خانصاحب بہادر متخلص بہ نساخ
کلیات نظیری نیشاپوری مع شرح طبع ہوا ہے
تذکرۂ حسینی مؤلفہ میر حسین دوست سنبھلی اول مناقب
جناب امیر المومنین علی علیہ السلام سے ابتدا کی پھر بہت
سے اولیاے کرام اور اہل اللہ عظام کا تذکرہ ہے
گلشن بیخار نواب محمد مصطفےٰ خان صاحب بہادر شیفتہ
دہلوی کے تالیفات سے تذکرہ شعرای متقدمین کا ہے
قصائد پر فوائد مصنفہ منشی بنسی لال صاحب بہجت۔
دیوان تفتہ منشی ہرگوپال صاحب تخلص تفتہ تلمیذ غالب دہلوی

کتب تاریخ زبان اردو

لوای غریب نواب محمد مرد الغیخان صاحب بہادر
رعنا سابق وزیر اعظم جودھپور کی تصنیفات سے ہے ایک
انتخاب تاریخ روکسار ہند کا ہے۔
اقوام الہند تصنیفات جناب منشی کشوری لال صاحب
بہادر صدر امین غازیپور بیان اقوام مختلف مین نہایت
عمدہ کتاب ہے حق تصنیف اسکا ملک مطبع ہے

تاریخ چین جیمس کارن صاحب مرحوم کی تصنیفات سے
ہے حالات ملک چین ابتدا سے طوفان سے غایت ۱۸۴۱ء
مشرح حالات اور عجائبات ملک چین کے مندرج ہین۔
تذکرۃ الکاملین تصنیف ماسٹر رام چندر صاحب سابق
ڈائرکٹر مشاہیر حکمار علما اور یادگار اشخاص کا تذکرہ
اور اونکی تصاویر۔

ہین خصوصاً رسالہ جات رموز طلسم قابل دید ہین۔

بہار دانش کلان واضح و خوشخط تصنیف مولوی عنایت اللہ

بہار دانش خرد تصنیف مولوی عنایت اللہ

مثنوی دلی رام عرف چترہ عرفان تصنیف دلی رام

کتب دواوین اردو و فارسی

بہارستان سخن اردو ناسخ و آتش و آبادی کی ہمطرح غزلین سنہ مطبوعہ

دیوان مخزن فصاحت تصنیف منشی جواہر سنگھ جوہر

دیوان گویا تصنیف فقیر محمد خان گویا شاگرد خواجہ وزیر مطبوعہ نظامی۔

دیوان رند تصنیف نواب سید محمد خان بہادر لکھنوی شاگرد رشید آتش۔

دیوان ناسخ کلیات شیخ امام بخش ناسخ ہی دیوان حوض حاشیہ ہین ہے

کلیات آتش تصنیف خواجہ حیدر علی آتش

کلیات نظام اردو یہ کلیات بلاغت نکات کلام معجز نظام جناب نظام الدولہ نواب مرزا علی خان بہادر کا ہے ہر سخن افہم و نکتہ رس کے قابل دید ہے

کلیات نظیر اکبر آبادی اسمین مخمس و مسدس و دیگر نظم ہین

دیوان فدا یہ نہایت عمدہ کتاب تصنیف مولوی فدا حسین صاحب وکیل عدالت دیوانی علیگڈھ۔

گلدستۂ امانت مخمسات امانت شاعر لکھنوی کے مخمسات

دیوان اسیر منشی مظفر علی صاحب اسیر شاعر نامور

کلیات ذکی مہدیعلیخان مرحوم ذکی کی تصنیف

دیوان غافل تصنیف جناب منور خان صاحب غافل ہمپایہ آتش و ناسخ۔

کلیات امیر اللہ تسلیم نام تاریخی نظم ارجمند تصنیف منشی امیر اللہ صاحب تسلیم شاگرد رشید نسیم دہلوی مغفور۔

دیوان ذوق کلیات سید ابراہیم دہلوی متخلص ذوق

منتخبات میر درد و سودا واسطے مدارس اودھ کے طبع ہوا

کلیات امیر مسلم الثبوت استاد کا کلام ہی بعد نظر ثانی مکرر طبع ہوا

دیوان صادق مصنفہ قاضی عبد الحق صاحب

کلیات ظفر ہر چہار جلدہ مجموعہ دیوان ظفر مشہور ہے

دیوان لطف یہ گدۂ دیوان اردو پاکیزہ و چسپیدہ مطبوعہ اسدی

مجمع الاشعار مجموعہ کلام استادہ قدیم و حال ہے۔

دیوان نیاز تصنیف شاہ نیاز احمد مرحوم اردو و فارسی

کلیات مومن نہایت پاکیزہ و لاثانی کاغذ پر چھپا ہے

چمن بے نظیر مجموعہ کلام شعرا قدیم غزلین اور مخمسات اور ترجیع بند لاجواب دیدہ شاعران نازک خیال ہے۔

دیوان امیر مسمی بہ آرائۃ الغیب تصنیف منشی میر احمد صاحب امیر اسکے چھپنے کا ایک زمانہ مشتاق تھا بار اول مطبوع طبع خلائق ہوا

دیوان غالب دہلوی اردو کئی مرتبہ مختلف مقامات مین طبع ہوا اور ہر خریداروں کی خواہش باقی رہی آخر کار اس مطبع مین منقول مطبوعۂ نظامی سے طبع ہوا۔

دیوان جرار مشہور شاعر مرزا حسین بیگ متخلص بہ جرار

دیوان شہیدی مشہور شاعر۔

گلدستۂ نعت از محمد واحد علی خان قصائد مدحیہ سرور کائنات مولوی جمیل الدین احمد صاحب۔

دیوان واسطی مصنفہ سید مولوی فضل رسول صاحب بہادر

کلیات دواوین فارسی

دیوان حافظ مخشی مشہور دیوان حافظ شیرازی کا ہے

ایضاً مخشی مطبوعۂ جدید بہت خوشخط طبع ہوا ہے۔

کلیات خزین یہ ایک مجموعہ غرائب روزگار نیتجہ طبع سخن آفرین شیخ محمد علی خزین کہ جنکی تازک خیالی مقبول خواص ہے یہ شخص نہایت درجہ کا صاحب کمال تھا اور باصفا استغنا و غیوری مین شہرۂ آفاق نہایت جدو جہد سے یہ کلیات بہم پہونچا اس مجموعہ مین کتب ذیل شامل ہین سوانح عمری حضرت مصنف تواریخ سلاطین قصائد فقیہ آئمۂ اطہار دیوان و مثنویات صفیر دل و چمن انجمن و مثنوی خرابات فرہنگ نامہ تذکرۃ العاشقین وغیرہ

کلیات میرزا بیدل اس کلیات مین چار کتابین ہین نکات بیدل رقعات بیدل دیوان بیدل عناصر بیدل

آن به که فسانه در نوردی | زان پیش که خود فسانه گردی

ای سوخته ضبط این نفس کن
بس کن ز حدیث عشق بس کن

تتمت

خاتمة الطبع

الحمد لله والمنة که نسخهٔ مثنوی نلدمن فارسی
از تصنیف ملا فیضی فیاضی در مطبع نامی
جناب منشی نول کشور صاحب
مدظله السامی بماه مارچ ۱۸۷۷ع
باهتمام منشی بشیشر دیال
رونق طبع یافت

نلدمن فارسی

INDIAN INSTITUTE OXFORD

ای رخیته[۱] در دو جرعه بر صفا — برچین گل از بهار انصاف
والا[۲] گهرم بقیمتم دار — ارزش بگرو غنیمتم دار
صبحی که[۳] درین چمن سرایم — صید باغ بزیر هر نوایم
این[۴] دولت تازه روزگاری — کات نگیختی چنین بهاری
در مجلس شاه می نشستم — گلدسته صد سخن بدستم
او[۵] شب همه شب چو عقل بیدار — من روی بروی متعر هشیار
مے بود درین دقیقه ریزی — دریای دلم بموج خیزی
دلها[۶] بنظاره روبزمیشد — جانها به فسون سپندی شد
صد[۷] چشمه صبوح مے کشودم — بر صبح سفیده می نمودم
هر نکته زناغر معانی — آراسته بزم دوستکانی
من خاک ره گهرشناسان — کامروز برغم ناسپاسان
این گنج گهر چو برگشادند — انصاف گزین نظر کشادند
در[۸] یافته قدر گوهر ما را — دیدند نظیر اختران را
چون بحر شدند گوهر آباد — غواص بآفرین شان شاد
رشکست هزار عشق فن را — کز سحر سرشته ام سخن را

۱ قوله ای رخیته آه یعنی صاف سرشته ای بر کلام چنین اعتراضها میکند قدرے انصاف کن ۱۲
۲ قوله والا گهرم الخ اگر مرا قدر و قیمت نمیدانی ارزش بگرو غنیمتم دار ۱۲
۳ قوله صبحی که الخ صبح آه درین چمن اشاره بقصه کیفیات بسیار است ۱۲
۴ قوله این دولت الخ این فسانه شما را یاد آمد ۱۲
۵ قوله او شب آه یعنی
۶ قوله دلها الخ
۷ قوله صد چشمه الخ
۸ قوله در یافته الخ

چون از نفس من این سخن زاد
حضرت آمد و عمر خود بمن داد

گر در برخم خنجر آزاد کردند
گر بر سخنم درد ز کردند

گر نقد دو کون بر شمارم
گر دست شسته از غبارم

این خامه که کرد خامه‌ام نی
در ناخن خ کرد خامه‌ام نی

مضمون صحیفه ایمن
فرهنگ سخن

گر بد گهری کشد دم طعن
معنی زندش طبانچه بر لعن

این سرد دمان آتشین جوش
چون آتش من کندش پوش

جوی چه کند بقعر دریا
شمعی چه زند دم از ثریا

تا این گل تازه نقش بستم
در دست خسان قلم شکستم

مشتی حس چشم عیش کامان
خاشاک ره چمن خزامان

سر چشمهٔ صدر گ فسرده
سیراب دلی بخون مرده

امنیت طلسم جانگدازان
نیرنگ فسون عشق بازان

انگیخته ام گل جنون را
در طرز فسانه بس فسون را

صد رنگ گل بهار رسته
در چشمهٔ خامه روی شسته

معنیش بلفظ برده صد صبر
چون برق نهفته در تنک ابر

نادان که کند فسانه خوانی
بازیچه شمارد این معانی

ایزد چو نهفت در دلم راز
کی این گره از خسان شود باز

کس را قدم سلوک من نیست
این کار دلست کار تن نیست

روبه بنشان بمن چه دارند
پیشانی شیر را چه خارند

من سیر نظر ز خوان قدسم
نعمت خور دود مان قدسم

از دار خواران بے گلورا
این سمک نشان کوپکورا

با گل روز نگار ماندم
در پرده غم فگار ماندم

در پرده غم فروغ کردم
با عیسی جان صبوح کردم

چل سال ورق نورد گشتم — کاوراق سپهر در نوشتم
دیدم همه نقش خار و گل را — خواندم همه کنه خرد و کل را
در هفت مطب نشست دارم — تشریح فلک بدست دارم
سابه کلکم از خط ژرف — شد نبض شناس معنی و حرف
خواهی که درین خط سپنجی — از دانش و بینشم بسنجی
برکش ز علوم یک بیک را — نه پله ترازوی فلک آ
پس دود چراغ عقل خوردم — تابی به فروغ عشق بردم
بس آب که چشمهٔ سحر داد — تا نخلهٔ عمر من ثمر داد
امروز زدود مان ایام — زد نوبت نه سپهر بر بام
سلطان سخن که شد امامم — اورنگ نهاد بر زبانم
هم با امرا نظیر گشتم — هم بر شعرا امیر گشتم
هر مو گذرم به نکته رانی — زانو زندم صف معانی
تا عشق نشست بر ضمیرم — اکلیل طراز نه سریرم
شمشیر زنان ملک معنی — ناوک فگنان رزم دعوی
چون بر سپهم نظر فگندند — در معرکه ام سپر فگندند

دانند که چه ریزش معانیست — از ابر کرم چنین فشانیست
چون بخت جوانان شکر آبست — در نکته ما نمک بر آبست
صد بتکده در خیم دارم — دارند اگر بتی بتکده دارم
این نکته کرد پذیرد ام — این زمزمه سحر پذیرد ام

فصل در نعت حضرت رسالت پناه صلعم
فصل در معراج
فصل در مناجات
فصل در سبب نظم کتاب
فصل در وصف شعر و شاعری
فصل در مدح سلطان سنجر
فصل در وصف بزم
فصل در وصف رزم
فصل در وصف شکار
فصل در وصف صبح
فصل در وصف خزان
فصل در وصف بهار
فصل در وصف عشق
فصل در وصف عقل
فصل در وصف مرگ
فصل در وصف شب
فصل در وصف باده
فصل در وصف ساقی
فصل در وصف چنگ
فصل در وصف مطرب
فصل در وصف طبیب
فصل در وصف شهادت
فصل در وصف خودی
فصل در وصف علم
فصل در وصف فلک
فصل در وصف زر
فصل در وصف سخن
فصل در وصف سخن گفتن
فصل در وصف سخن سنجیدن
فصل در وصف سخن گزاردن
فصل در وصف سخن شناختن
فصل در وصف سخن پروردن
فصل در وصف سخن نیوشیدن
فصل در وصف سخن آراستن
فصل در وصف سخن پیراستن
فصل در وصف سخن سفتن
فصل در وصف سخن سنجیدن
فصل در وصف سخن گزاردن
فصل در وصف سخن شناختن
فصل در وصف سخن پروردن
فصل در وصف سخن نیوشیدن
فصل در وصف سخن آراستن
فصل در وصف سخن پیراستن
فصل در وصف سخن سفتن

این نامه کس از دو بر ما نبرد
این گنج خزان و شگفت جاوید
من دست و زبان او و او دست و زبان من
اقبال تو داد بر زبانم
جادو نفسان بوی خامم

بستند طراز کار نامم

بگذشت ز آسمان و بالا
بگذشت ز اختران و ناهید
بگذشت ز هفت پرده و نه
بگذشت ز عرش و کرسی و لوح
بگذشت ز عالم تصور
بگذشت ز هر چه هست و نیست
بگذشت ز ما و من بگذشت
بگذشت ز خویش و بیخود آمد
بگذشت ز بود و نابود آمد
بگذشت ز کفر و ز دین بگذشت
بگذشت ز نیک و بد بگذشت
بگذشت ز هر چه دید و بشنید
بگذشت ز هر چه فهم و ادراک
بگذشت ز هر چه هست و نیست
بگذشت ز هر چه هست و نیست
بگذشت ز هر چه هست و نیست
بگذشت ز هر چه هست و نیست

بگذشت ز هر چه هست و نیست

بگذشت ز هر چه هست و نیست

زین پرده که لنسج آسمان بافت — تخت تو طراز جاودان یافت
این نامه که عشق بر زبان برد — طغرای ترا بآسمان برد
من بادهٔ مستکار هوشم — علیم نبود اگر بجوشم
با این لقف آتش درونی — صد جوش زنم بگرم خونی
از قافلهات منم درآئی — معذورم اگر کنی صدائی
ایزد بدهت هادی دستکارم — کز دادهٔ ایزدی شمارم
صد بلبل مست نغمه گر خاست — کز هند گل عراق برخاست
پیراستهٔ ام معانی بکر — در گنجهٔ طبع و دهلی فکر
زین پیش که سکهٔ ام سخن بود — فیضی رقم نگین من بود
اکنون که شدم بعیش مرتاض — فیاضیم از محیط فیاض
تا نقش شناس نه اساسم — زینسان بدو نقش رو شناسم
در دور تو خرد یگانه — چیدم گل بخت از زمانه
بزمم ز نسیم طبع گل خیز — جامم ز می نشاط لبریز
من خنده شکم چو جام باده — ساقی چو صراحی ایستاده
از هم من و بخت جرعه کش تر — روزم خوش و روزگار خوشتر

چون حلقهٔ گوش بندگی ساز — تا قاف زمین گرفته را دم
بردم بساط کاروان را — تا صبح صدی رود ازین را

محمد حسن قادری

آتش بدلم شراب دارد — خاک از نفسم گلاب دارد
مستانه چو سر دهم فغان را — آشکده دم کنم جهان را
این خط که دهد بنور مایه — از کلک منست نیم سایه
بر معنی از و چو آب در جوی — هر نکته در و چو تاب در موی
هر نقش از و گلیست پر بار — هر برگ از و لبی بگفتار
آن گل که در و هزار باغست — آبش ز رطوبت دماغست
مستانه گلی ز خویش رستم — افسردم و روی باغ شستم
دارم ز کشاکش درونی — هر مو بنوای ارغنونی
این باده که هوش ازا یاغم — خونست چکیده از دماغم
صد سحر فسون بتار بستم — کین نقش بروی کار بستم
برطاق نظر کشیدم این دیر — کو جلوه دیده سبک سیر
این گل که بهار بی نگارست — هر برگ گلی هزار برگست
این نقش که تو اندش نهاد داد — کا قبال دو کون رو نمادا
چون جلوه دهم تبی چنین را — غفور کشد چراغ چین را
دارم بطرب دلی هم آواز — چون حجره ارغنون بصد ساز

گویند زنا آسمان کهن پنجم اندیشی
گاهی نکته ام را صبحی گلک تولوا
بزم کن صبح بی فلکست
پیدار نشین چه وقت خوابست
آشفته خیال فیض جوشی
تا کی هر شب بخواب مدهوشی
داری ز دول زبان ترازو
بر سنج گهر بزور بازو
همریست پر بهار رنگی
تا کو هر گنج و کان نشینی
این موضعه که جهیم اشی فریست
یک جرعه مدار محیط را پست
شاهنشاها بخسرو ژرفها

آنم که بسحر کارے ژرف — از شعله تراش کرده ام برف
افشانده هزار دُر ناياب — در دامن موج و جیب گرداب
اسرافِ معانیم نظر کن — زین گنج بمفلسان خبر کن
این دُوده شمعِ آفتابست — سیارهٔ آسمان نقابست
گل کرده بهارِ بیخزانم — افروخت چراغ بی دخانم
دادم بشب خیال سرگم — زانور صد و معانی انجم
هر صبح که از سخن شدم مست — در دامن آسمان زدم دست
خورشید گوست اندرین کار — من بودم و صبح هر دو بیدار
روحم بنفس سباط رویان — کلکم زنشاط پای کوبان
میریخت زخرده کاری ژرف — از صبح ستاره در سمن حرف
هر صبحدمے زبیقراری — برباد صبا زدم عماری
گرمی زدم سحر گرفتم — وز آتش فکر در گرفتم
هر صبح زفیض بادشاهی — من بودم و باد صبحگاهی
دروازهٔ صبح بر رخم باز — کلکم زشگاف پرتو انداز
دست سخنم زدل علی بند — پائی قلمم از جگر حنا بند

از شعله تراش کرده ام برف
در دامن موج و جیب گرداب
زین گنج بمفلسان خبر کن
سیارهٔ آسمان نقابست
افروخت چراغ بی دخانم
زانور صد و معانی انجم
در دامن آسمان زدم دست
من بودم و صبح هر دو بیدار
کلکم زنشاط پای کوبان
از صبح ستاره در سمن حرف
برباد صبا زدم عماری
وز آتش فکر در گرفتم
من بودم و باد صبحگاهی
کلکم زشگاف پرتو انداز
پائی قلمم از جگر حنا بند

از نسخهٔ معانی آتشکده خوان بیت

پیچیده به فلک سخن زبین
جان شد تو و قالب سخن کمن بین

بانگ قلم درین شمار
بس رنگ خفته کو بیدار

درباب فنون این فسانه
آخر شده بخون مسوده

تمام کرده چون مسرت شد

خاتمه کار این آتشکده که بدم صبح افروخته
وناقوس لهاراوران گداخته در تار جانها دران سوخته

صد شکر که این نگار خانه
بتخانهٔ هند را درست این

هر نغمه که بسته ام برین تار
ناقوس نهفته ام بزنار

بگرفت نگار جاودانه
ناموس هزار پیکرست این

چون شمع بسوختن نشسته
این خانه طلسم در طلسم است

عبرت هزار چشم بر گیر
چون خامه بحرف خود محکم کش

هشدار که راه پیش داری
بگذار ز ما نه چه رون را

در ورطهٔ غم به عقل زن دست
طوفان امید سخت ماری ست

غم سینه گداز و غصه جانکاه
اینست حدیث قصه کوتاه

پیمان به نسیم صبح بسته
نیرنگ خطش هزار قسم است

چون شعله برخت خویش درگیر
بی کم کن و تیغ بر قدم کش

یا بر سر جان خویش داری
بر پی زده نعل واز گون را

کز موج بموج میتوان رفت
حرمان ابد شگرف کاری ست

این است حدیث قصه کوتاه

۱ قوله چون آه بیخت تو باشد کسی زود نشود ۱۲
۲ قوله نهد سر آه بیخت تو باشد کسی زود نشود ۱۲
۳ قوله دل گلزار
۴ قوله طوفان آه
۵ قوله جان تو آه بیخت افسانه
۶ قوله جان همین پوشیده اند اهل فهم ۱۲
۷ قوله ۱۲
۸ قوله ۱۲
۹ قوله ۱۲
۱۰ قوله ۱۲
۱۱ قوله ۱۲
۱۲ قوله خرمهر کیا آه ۱۲
۱۳ قوله ۱۲

صد دشنه زند زبرگ بر فرق — وز شبنم خون خود کند غرق
این باغ که آه سنبل اوست — حسرت گل و ناله بلبل اوست
هر گل که بباغ روزگارست — چون شعله بباد استوارست
بر سرو که بنگری قصب پوش — یا بی بنوال نیل همدوش
بس طبع شگفته در سرابش — چون شاخ شکسته مرده آبش
هر نوش گل اسیر نیش است — هر سنبره خطی بنجون خویش است
در خشک رگ تو خون مرده — چون آب بطبع و پی فسرده
تو کاغذ و باد سرسر باد — آبت بچراغ وراه برباد
گردون که طلسمگون هوائیست — بر روی سراب آسیائیست
دارند جهانیان تگ و دو — از گردش او چه گندم و جو
چون دید که آرد گشت اجساد — آن آرد دهر چو خاک برباد
فی فی که سپهر فتنه پرورد — خاکستر عالمست در گرد
بر دور فلک منه مداری — کز نیل فناست موجداری
کاخیست زیخ بصد شگرفی — وین طول امل مناز بر فی
این روز سیه که پیش داری — از دود دماغ خویش داری

در باد فنا سبک عنان تاز — چون عمر بباد میرود باز
عمرش زنی اجل روان تاز — موسوم تر از خیال در خواب
دوری بشتاب آرزو یاب — کامیست جهات بی رکابی
ترکیب قویم دود بیتابی — بشکافت بدقت این معمّا
گردید چو اسم رقم آب — تحلیل پذیر شد بتحلیل

ای بیخبر از حقیقت کار — وی غافل از آنچه هست ناچار
بنگر که چه میکنی درین راه — کاین راه بمنزلی نمیخواه
بر خیز و بکوش تا توانی — کاسوده نشست کاروانی
بر خیز که کاروان گذشتست — وز کاروان نشان گذشتست
بر خیز که بانگ کوس بشنو — وز خواب گران بخیز یکسو
بر خیز که خضر راه گیرد — وز پیش تو راه دور گیرد
بر خیز که بانگ جرس آید — وز بانگ جرس نفس آید
بر خیز که بانگ آب خیزست — وز آب ترا چه جای چیزست
بر خیز که آب میرود زود — وز آب نماند آب آلود
بر خیز که آب زندگانی — بر خیزد و تو بمانی و پشیمانی
بر خیز که آب رفته باز آید — وز رفته چه سود باز آید
بر خیز که آب رفته باز آید — وز رفته چه سود باز آید
بر خیز که آب رفته باز آید — وز رفته چه سود باز آید

این نقش سپهر کو بنگارست — بازیچه نقشهای بسیارست
این راه سرای کو بپایانست — گر صد شعبه دارد یک راهست
گر بندهٔ شهوتی وگر شاهی — همواره ترا گذر بگمراهی
بنگر که چه میکنی درین راه — کاین راه بمنزلی نمیخواه
بر خیز و بکوش تا توانی — کاسوده نشست کاروانی
بر خیز که کاروان گذشتست — وز کاروان نشان گذشتست
بر خیز که بانگ کوس بشنو — وز خواب گران بخیز یکسو
بر خیز که خضر راه گیرد — وز پیش تو راه دور گیرد
بر خیز که بانگ جرس آید — وز بانگ جرس نفس آید
بر خیز که بانگ آب خیزست — وز آب ترا چه جای چیزست
بر خیز که آب میرود زود — وز آب نماند آب آلود
بر خیز که آب زندگانی — بر خیزد و تو بمانی و پشیمانی
بر خیز که آب رفته باز آید — وز رفته چه سود باز آید
بر خیز که آب رفته باز آید — وز رفته چه سود باز آید
بر خیز که آب رفته باز آید — وز رفته چه سود باز آید

ای بیخبر از حقیقت کار — وی غافل از آنچه هست ناچار
بنگر که چه میکنی درین راه — کاین راه بمنزلی نمیخواه
بر خیز و بکوش تا توانی — کاسوده نشست کاروانی
بر خیز که کاروان گذشتست — وز کاروان نشان گذشتست
بر خیز که بانگ کوس بشنو — وز خواب گران بخیز یکسو
بر خیز که خضر راه گیرد — وز پیش تو راه دور گیرد
بر خیز که بانگ جرس آید — وز بانگ جرس نفس آید
بر خیز که بانگ آب خیزست — وز آب ترا چه جای چیزست
بر خیز که آب میرود زود — وز آب نماند آب آلود
بر خیز که آب زندگانی — بر خیزد و تو بمانی و پشیمانی
بر خیز که آب رفته باز آید — وز رفته چه سود باز آید
بر خیز که آب رفته باز آید — وز رفته چه سود باز آید
بر خیز که آب رفته باز آید — وز رفته چه سود باز آید

اعمال سعادت همچنین ترکیب یعنی اعضای تو از هم جدا خواهد شد فقط نام باقی ماند ۱۲

تلخست همه طبع زداو ۱ — زهرست همه ز مرداو
سیلاب غمست در سر و رش ۲ — طوفان بلاست در تنورش
تا چند فنا پسند بودن ۳ — بر هیچ نظاره بند بودن
این نقش بجز خط فنا چیست — دلبستگی بسیما چیست
این برسه سنگ ۴ نقش بسته — صد کوه بپای خویش بسته
تو آبله پای کاروان تیز — برخیز ازین کریوه برخیز
مگذار نشان ره روان را ۵ — در راه مگیر کاروان را
بر ساز حدی که کاروان رفت ۶ — هان رو که هنوز میتوان رفت
صد قافله غول در بیابان — در خواب مشو ثمره محرابان
شبگیر بلند کاروان بین — وین قافله پیش و پس روان بین
اندیشه زاد راه خود کن — در راه رفیق خود خرد کن
این قافله راه پیش و پس داشت — با خود نه حدی و نی جرس داشت
محمل بهوا سپرده بگذر — زین بادیه خاک خورده بگذر
تنها رو اگرچه مومن بهست — بس راهنمای راهزن هست
آفانکه برین رحیل گاهند — دستان زن و مصلبتاهند

محمل بگذار ۷ ازین بیابان — چون گرد ازان سواد بگذر
ای همرهان ۸ گوش در بپای — چون صبح ازین سپنج سرای
چون صبحدمان دمین سفر بند — صد بار دصبا پیای در بند
این رهست پر از خطر نه دشت است — در شعله مرو بپای خویش
زین مرحله گام پیش بین ۹ — محمل بجنازه جای مگذار
چون گرد ازان سواد بگذر — زین وادی پر خطر بگذر

فارسی

بر گوش مرغان این چمن که دل بر گلهای بی بقا
نه بندند و به پرواز بلند بال همت کشایند

فیاضی از نیهان قدم کش — بر عرصهٔ آنجهان علم کش
کو چیست سپهر و هم بنیاد — سیمای فنا چو رنگ بر باد
چون پیکر سیمیاست بودش — بر لوح عدم خط وجودش
هیچیست ببین نو و کهن را — بر هیچ پیچ خویشتن را
برداد بصد فسون زمانه — بر باد هزار ازین فسانه
نیرنگ فناست پرده‌دار — سیمرغ بقا مجوی زین قاف
گردون گر هیچست بسته بر باد — دین باد گره ز کار بکشاد
عکسی ست جهان ز موج سیماب — آئینه بیار و عکس دریاب
وهمیست خط و ستاره و ماه — صفریست حساب این سپیدگاه
بگریز ز بوی این چمن زار — در غنچه او خسک نهفته است
باغش که چمن چمن شگفته است — صفر است نه در ترنج این باغ
این فقر که هست مهد خوابت — کاقبال رساند تا بآبت

بنشست جهان بسوگ او فلک
آشوب قیامت از جهان قامت
بیرون زمین و آسمان خاست
هم نوحه درون بیگان گانرا
تا گنبد شش جهان جهان را

بادی که شعله بال و پر داد
خاکستر شان بآب سر داد
عاشق زکشاکش جگر تاب
باشد همه جا در آتش و آب
گشتند دو جان چنان هم آغوش
کاید دو نسیم دوش بر دوش
عشقت نهان و آشکارا
این باده برین دو جان گوارا
انیست گرت کند سرایت
از عشق بدایت و نهایت
تا دور فلک بکام دل بود
هنگامهٔ دهر بی خلل بود
راه و روشی بقبضه کاهی
دادود هش چنانکه خواهی
هم شاهد عشق و شوق در بر
هم جوهر عقل و هوش در سر
دوران زنشاط بود دستان
در وی همه آزر و پرستان
از هر رگ و ریشه بی کم و کاست
بی زخمه نوای عشق میخاست
در دل همه عشق و بر زبان عشق
عالم عالم جهان جهان عشق
می آئینه دار روی ساقی
وز عیش نماند هیچ باقی
چون رفت زعالم آن یگانه
آبستن فتنه شد زمانه
بس زهر ستیزه در گلو شد
کین روز بشام غم فرو شد
از ماتم او جهان بجوشید
صد فتنه زمان زمان بجوشید

برنخجت من آب او برآمد — سرو چمنم ز پا درآمد
بنیم دل و بی بهار شد زاغ — بی نغمهٔ عندلیب شد باغ
شد گنج ز دست و می برم رنج — خود بر چمن خود دم نوا سنج
من محمل خویش هم برانم — وز قافله تو پس نمانم
چون لاله ره وفا گزینم — در هودج آتشین نشینم
شمعی بفروغ محفلی کاست — چون صبح رسید شمع برخاست
گر شمع ز صبح پیشتر مرد — اینک دم صبح نیز افسرد
گر گل بفسرد از دم وی — من هم چو صبا رسیدم از پی
گر بار بتافت رو بافتال — من نیز رسیدمش بدنبال
آمد بخرین ترانهٔ خویش — در باغ حریم خانهٔ خویش
در آتش خود نشست لختی — وز صندل و عود بست تختی
آن سرو که پیش مسند او — می رست بجلوه هم قد او
از تیشه روان ز پا درانداخت — هم شاخ گسست هم سر انداخت
بر کند نهال سنبل از جای — افگند درخت گل هم از پای
شمشاد برید نارون هم — نسرین بشکست و نسترن هم

از زحمت جان و تن گذشتم
تو دیر بمان که من گذشتم

گفتا دمن اینچه بیوفائیست
باز اینچه کرشمه جدائیست

تو بگذری و مرا گذاری
اینست طریق دوستداری

ما و تو دو تن به نیم جانیم
بر خویش بجان و تن زبانیم

اکنون که برفتنت نیازست
تنها بگذاریم نه سازست

ای گرم رو و فا بیندیش
داری سفر دراز در پیش

هر تو نکند گرانیم روی
خود بار خودم درین نگاپوی

در زانکه مرا تو خود گذاری
من چون بگذارمت زیاری

گفتا ز تو داریم محال ست
هجر من و تو چه احتمال ست

گر بند گسستم از وصالت
بس یار رفیق من خیالت

در یاد که عشق ترک پستی ست
فی شیوه کالبد پرستی ست

چون مغز تو گشت پرده دارم
خود گو که بپوست چیست کارم

چون چشم تو راستین نگاهست
پلک و مژه هر دو سنگ راهست

افزود مرا به هیچ بابی
زین وصل و فراق خز حجابی

چون دیده ز صورت تو لیم
وقتیست که معنیت پرستم

این دیر بهمعنانی خویش — بردار سبک گرانی خویش
این تلخ می که ناگوارست — در ساغر عمر م آشکارست
چون رفت بگفت و گوی تختی — آراست چو نوبهار تختی
انگیخته ساعتی گزین را — بر تخت نشاند جانشین را
گفت ای گل دولتت تبارک — این تخت و نگین ترا مبارک
پندت بدو حرف مختصر به — تخفیف هزار دردسر نه
دستت بدهش دل تو باداد — تا دست و دلت بود قرین باد
پیچید صدا بمقترنه کوس — کردند زمینیان زمین بوس
برداشت زمانه شاه نورا — افزود دگر کلاه نورا
هم تخت از و گرفت پایه — هم چتر بر و فگند سایه
خسرو شد و داد خسروی داد — وین عالم کهنه را نوی داد
بر دور فزود دور مے را — فرو ردین کرد تیر دے را
نل رفت و بساط خاک بگزید — وز شهر برون مغاک بگزید
کاینست رواق سربلندم — طاق و گر از نظر فگندم
تنها بخیال خود نشستم — وز حاجب و بارگاه رستم

از غنچه تو نشست ارغنم در بنهان ع
فردوم زغمت در بنهان ع
از

قوله این دیر الخ ۱۲
قوله پندت بدو الخ ۱۲
قوله پیچید صدا الخ ۱۲
قوله برداشت الخ ۱۲
قوله نل رفت الخ ۱۲

هر صبح نمودہ پیکر باغ — او سوختہ بر دل چمن داغ
زین گردش و ناز گونہ افروخت — حسرتکدہ در و نہ افروخت
بر سوخت بدو دغم دماغے — کز لالہ نماند غیر داغے
بر باغ چو ابر زار بگریست — سرمایہ صد بہار بگریست
دانست بعقل نکتہ پرداز — انجام زمانہ را ز آغاز
غم در دل ہیش بین اثر کرد — ہوش از غم و اپسین خبر کرد
گر تخت بروے لشکر افتد — ز نیخواب بخواب دیگر افتد
صد دفتر عبرت از نظر ریخت — دستان فراق از جگر ریخت
زنار بشاخ سنبل آویخت — ناقوس چو غنچہ گل آویخت
افشاند گل ہزار دستان — شد مرغ خزان صد گلستان
کین وقت ز خلیگاہ عشق ست — وینہا ہمہ بارگاہ عشق ست
دانم کہ درین سبک روانی — جان میکندم بر دگرانی
بس آہ کشید و بس شغب کرد — تا پور مہینہ را طلب کرد
با او دم جان گداز بر داشت — وین پردہ ز روی ساز بر داشت
کان شدہ منظر اے — دانی کہ ہتو نبشتہ شاہے

شد روح نباتی از تن باغ — بر سینه ابر سوخت صد داغ
خون در رگ ریشه گل افسرد — سودا مد ماغ بلبل افسرد
طبع دموی گذاشت صد برگ — زد نفخه سرد خشک چون مرگ
شد معدن لعل کهربا خیز — گل خنده لاله زعفران ریز
در باغ شکسته از سمن آب — چون گرد خسوف در وی مهتاب
دوران بمزاج ناتوانان — پیران بهار جان گزانان
هر لاله بیاد خاک سنجے — هر گل بدماغ غنچه رنگے
زد عهد خزان نفس بدستان — نیلوفر زرد شد گلستان
بگرفت بموج گل زسروے — شنگرف نگار لاجوردے
گلها بنمود در جوانے — همچون نرگس بناتوانی
بی برگ درخت ماند هر سوے — چون برهمن برهنه بر جوے
از غم دل مرغ کرد افگار — بر سینه غنچه ناخن کار
با اینهمه خون که در رگ اوست — گل را یرقان دوید در پوست
از برگ نماند جز نجارے — وز سبزه نماند جز غبارے
گردید چمن به بلبلان تنگ — بشکست زرے و بوستان رنگ

عهدی چو شراب تازه در جوش — زینده صد چمن برد دوش
افرود بعشرت آبروها — بر دو هر سر آمد آرزوها
از شبنم عشق نوبهاری — وز مایه حسن روزگاری
آئین جهان بنجتیاری — مستی زمان بهوشیاری
عیشی ز شراب و شاهدانی — دوری چو بهار نوجوانی
جوشید ز بس بهار رنگینی — در موج بهار شد چمن گم
گل کرد نشاط با رو دیگر — بگرفت جهان نگار دیگر
ساقی سر آبگینه بگشاد — گنجور سر خزینه بگشاد
از بسکه فشاند بر جهان دُر — شد دامن و جیب آسمان پر
بخت آمد و عهد کهنه نو کرد — صد عمر بیک نفس گرو کرد
عالم ره و رسم تازه دریافت — آفاق طراوتی دگر یافت
هم شاهد عشق و سوز در بر — هم جوهر عقل و هوش در سر
عمری به نشاط و کامرانی — کرد از ره بخت ملک رانی

دستبرد خزان بر پای افسردگان چمن و افسردن گلبرگ حیات نل و دمن

برگفت برادر کهین را — جادوی طلسم آفرین را
کای نور دو دیدهٔ برادر — نقد پدر و عیار مادر
بنگر که ز صلب کیست آبت — در جوهر نسل کیست تابت
نقشی نه همه بر آستینی — تو کعبه نی که کج نشینی
در راستی و کجی حکم باش — در عرصهٔ راستان علم باش
کجباز مشو بفتنه سازی — روی کج بنشین براست بازی
آن قرعه بود که در کم و کاست — گر کج بنشیند و گهی راست
چون بود که شرط راست بستی — وانگه بحریف کج نشستی
منزل تو بدل بپوست کردی — صد دشمنیم تو دوست کردی
پای نگهی بجست و جو بر — در جیب خرد سری فرو بر
زانجا که نصیبه ام بلا بود — من از تو چه نالم از قضا بود
نیرنگ زیان و سود بگذشت — بگذشت هر انچه بود بگذشت
در دست من انچه نیک و بد بود — نی نی ز قضا و خود بجز خود نبود
قلبت ننهند در شمارے — برگیر ز نقد خود عیارے
بدعاقبت اند قلب بازان — خود را سره کن ز قلب سازان

پیدا ہمہ صلح و در نہان جنگ
بیرون ہمہ موم و در درون سنگ

ہمپای زمانہ فسون ساز
ہمدست ستارہ دغل باز

صد تیر گیش بر دشمنائی
صد نیشترش بہ مومیائی

صد شعبدہ در نظر نہفتہ
شورا بہ بگلشکر نہفتہ

گفت ای بفروغ لعل شبتاب
ما و تو زیک گل و زیک آب

دانی کہ برادر مہینہ
باشد چو پدر بجوش سینہ

بود آنچہ گذشت در میانہ
از شعبدہ بازی زمانہ

کی بود کمان کس ببازی
کز بخت کشد باین درازی

اندیشہ ملک و مال و جہل ست
گر ماند و گر نماند سہل ست

آنجا کہ خرد عیار سنجد
از بر دو نبرد کس نرنجد

دانم کہ بدست قرعہ کار ست
کس را بمیان چہ اختیار ست

سرگشتگی من از جنون بود
بختم سوی دشت رہنمون بود

سودا ز دماغ شد برونم
تا پرورده شد قلیق جنونم

بازم خرد فسردہ افروخت
در کاسہ چراغ مردہ افروخت

امروز ز یک تنان دلبند
در چشم منی بجای فرزند

دل با تو ہمان جا و ز دلشن ست
این نرگس ہم تو دل عزیز دارم

فرخی پیری ہمان بجوش ست
فرخنده پیل ۱۲ عنصری ۱۲ دارم

فرخی ۱۲ عنصری ۱۲ فردوسی ۱۲

آموخت ازو قمار نرد هم — نمود در راست در دغل هم
از نقش فلک بحیرت افتاد — وز ریو عدو بغیرت افتاد
آمد بدرِ دمن بصد جوش — از طعن زمانه پنبه در گوش
گفت ای بتو روزگار نازان — اکلیل طراز سرفرازان
این تفرقه بر تو اندکی نیست — خاموس من تو جز یکی نیست
برجیس درکرم کشادش — هم لشکر و هم خزینه دادش
سامان دگر هم اندرین ساز — گشتند بروزگار انباز
مردانه لبسان زره کمر بست — عزمش بهزار سفر بست
از غرّه تلخ کام برخاست — چون دهر بانتقام برخاست

جنبش موکب نزل از شهر دمن تنجگاه و بگردش قرعهٔ اقبال نقد باخته از حریف گجباز گرفتن و اورنگ دولت اپیرایه نو دادن

روزی که بروبت مناظر — طالع به سجود بود ناظر
برجیس گل طرب بکف بود — خورشید بخانه شرف بود
مه بانظرات سعد منظور — در قلب بطین زاید النور

فرش کی فرمایش فرمودن شاہ عادل را

دربار کے لوازم بساول شاہ

دولت زود سو بہبودی گرای

آورد ظفر زاشکر شکست ریخت

پیدا

نالہ نبودش از کرانہ ۔۔۔ ماری بصد آتشین زبانہ
نزدیک بہ نل رسید جوشان ۔۔۔ سویش نگران چو تیر ہوشان
سر تا بہ قدم سیاہ دیدش ۔۔۔ خونابہ سیہ برون کشیدش
وان سحر نماد و کسوت دیو ۔۔۔ کش داد دران کریوۂ ریو
فرمود کہ برکشد بہ بالا ۔۔۔ در برکند آن لباس وا لا
نل دست بسحر در کمر کرد ۔۔۔ وان خلعت آتشین بسر کرد
از تابش آن رخش برافروخت ۔۔۔ چون شعلہ زپای تا سر افروخت
سہ روز زنبفشہ نا امیدے ۔۔۔ بشگفت سمن بروسفیدے
نمود چو لالہ تازہ رستہ ۔۔۔ روئی بہزار چشمہ شستہ
گلبانگ بابنای برخاست ۔۔۔ ساقی زہزار جاے برخاست
لب سوخت بنفس بہمنان را ۔۔۔ دست آبلہ زد دہل زنان را
بستند بروزگار آئین ۔۔۔ شد انجمنے بہار آئین
رت برن شنید در عجب ماند ۔۔۔ انگشت تحیرش بلب ماند
آمد بجریم روزگارے ۔۔۔ لب زیر فسون عذر خواہے
کاے پایہ نہ مقرنسے کاخ ۔۔۔ نشناختمت بچشم گستاخ

گفتش بگه آمدی شتابان — گفتا که برگ این بیابان
چون سوخت نفس لب اشارت — بردند تکلف از عبارت
از ریزش نکتهای چون قند — شد چشم بچشم دل بدل بند
کردند بکار آشنائی — هر یک کله زاری از جدائی
بگذاشتنش چو پای در گل — اندوختنش چو درد در دل
از هجر و وصال آنچه بگذاشت — در فکر و خیال آنچه بگذاشت
نازان به تبسم دلاویز — کردند بیک دگر شکر ریز
آخر ز میان حجاب برخاست — وز روی دوئی نقاب برخاست
در عشق دل و زبان یکی شد — تن با تن و جان بجان یکی شد
بر پیمان وفا و سر گرفتند — چون پنبه و شعله در گرفتند
از دیده بدیده راز گفتند — وز سینه بسینه باز گفتند
ماندند بقامت نهالین — بر بستر گل ز غنچه بالین
بر بستر لاله است خفتند — از نکهت گل فسانه گفتند
کردند چو گل بعیش باریں — صد جلوه بجلوه نگاریں
مهتاب شگوفه چمن چنید — سیاره پیاله طرب ریز

نظامی گنجوی

اسپیرم بر سپهر بیشه — بنگار کی شتان ز کار کرد
نخست آمد که گلشنی — دوران بنشاط مجلس آراست
ساقی ز شبستان بیرون آمد — مطرب ز پس پرده برون خاست
ساقی ز شبستان بیرون آمد — مطرب ز پس پرده برون خاست

ارباب نشاط را بهم ساخت — بنواختن اندر آمد و ساخت
در راه نشاط و بوستانی — هر ساز که بود در زمانی
در راه نشاط و بوستانی — هر ساز که بود در زمانی
در آرزوی وصل بودند — در عشق بهم فرو غنودند
در آرزوی وصل بودند — در عشق بهم فرو غنودند
در عشق بهم فرو غنودند — در آرزوی وصل بودند
در عشق بهم فرو غنودند — در آرزوی وصل بودند

در عشق بهم فرو غنودند — در آرزوی وصل بودند
در آرزوی وصل بودند — در عشق بهم فرو غنودند
در آرزوی وصل بودند — در عشق بهم فرو غن

۱۲۰

شد خبر عهد کشش بشنو دمانی — زانگونه که جام دوستکامی
پس گفت برادران خود را — آن شعله رخان شمع قدر را
کار استه پیش او شتابند — در جلوه گهش عنان بتابند
کردند بجلوه تیز پائی — نشناخته قدر آشنائی
از دیدن شان نظر شگفتش — دل همچو گل سحر شگفتش
بشناخت لبوشان بصد جوش — بگرفت جدا جدا در آغوش
از جوش درون خروش برخاست — صبر از دل و دل ز هوش برخاست
بسپرد دمن بمادر این راز — کانیست نوای بخت را ساز
اینست که دود دودمانست — اینست که بود بود مانست
اینست که برد آب چشمم — بر خاک نشاند خواب چشمم
در نیل کشید روزگارم — بگذاشت بدیو دیو سارم
مادر بزبان مهربانی — گفت ای گل غنچه جوانی
در کار مکن شتاب چندین — چندین مکن اضطراب چندین
من هم نگرم که حال او چیست — در سبکده خیال او چیست
امشب بچراغ کیست این نور — بر انجمن که آمد این نور

دین برهمن ست ار الیف را ‌ ‌ ‌ برخش زمانه کار فرماے

من گرد بتان شهر یارم ‌ ‌ ‌ تا گردون زیر بار دارم

محرم بشناخت برهمن را ‌ ‌ ‌ کو بود در ہے نل و دمن را

پرسید ترا خبر زنل چیست ‌ ‌ ‌ زان گم شدۂ جهان اثر چیست

گفت ای بحدیث مغربی پوست ‌ ‌ ‌ این شهر ز شهر بانوی اوست

من نیز کمین اسیر اویم ‌ ‌ ‌ مملوک وفا پذیر اویم

او نیز درین میانه باشد ‌ ‌ ‌ وز نیز نظر نشانه باشد

پرسید سدیو برهمن را ‌ ‌ ‌ وز دوست جواب این سخن را

نل چون بشنید گفتگویش ‌ ‌ ‌ بگریست بنالهٔ رو برویش

بیگانه ز صبر خود نماشد ‌ ‌ ‌ دیوانه ز حرف آشنا شد

زان برهمن این سخن چو بشنفت ‌ ‌ ‌ گوئی که زماد و کس یکی گفت

کانرا که بعشق دل اسیرست ‌ ‌ ‌ هجران چو وصال ناگزیرست

این هر دو دو شاه را ه عشقست ‌ ‌ ‌ این هر دو دو جلوه گاه عشقست

عاشق چو وفاے عشق دارد ‌ ‌ ‌ در هجر رضاے عشق دارد

محرم همه رفت و با دمن گفت ‌ ‌ ‌ پیغام بهار با چمن گفت

آورد تبصر دلکشایش — بر اوج سریر داد جایش
بر صدر طرب چنانکه دانی — پرداخت بچشم میهمانی
پرسید که چون رسیدی اینجا — منزل زچه رو گزیدی اینجا
در رهگذر جهان چه آرزو بود — وین راه نوردی از چه رو بود
رای از رخ دل نقاب بگشاد — شهرنده لب جواب بگشاد
کز جوشش آرزو بیجوشم — وز دل گذرش تو برد هوشم
با این همه یکدلی بناکام — تا چند سخن بسامه و نام
جائیکه بدانش دل آرائی — باشند دو شاه محفل آرائی
خود گو که چه جا فقر است اینجا — خود بین که چه دلگشاست اینجا
چون نوشگفد شگوفه زارش — آید به نظاره صد بهارش
شاهان چو موافقت نمایند — گوئی فلک از میان ربایند
خوش انجمنیست بزم شاهان — کز عهد بود نشاط خواهان
گفتا قدمت مبارکم باد — خاک قدمت ببار کم باد
بنشین بنشین بنشین از تست — جان و خرد و دل و تن از تست
هر جلوه که مراد بنشین — جوشم بنشان و شاد بنشین

مژده دادن سروش غیب در راه نل را از وصال دمن و کامگار شدن و در حجلهٔ عشرت نشستن و جام دوستکامی کشیدن

چون صبح بعهد زمانه برشد — آتش زدل زمانه برشد
بگشود نقاب نا امیدی — بخت سیهش بروسفیدی
ناگه گرهش ز جیب برخاست — گلبانگ سروش غیب برخاست
کای شاخ فسرده گل بیر گیر — وی چشمهٔ خشک نخل تر گیر
صد وعدهٔ نو بهار نزدیک — شد نخل ببرگ و بار نزدیک
این مژده که نل ز آسمان یافت — خود را بنشاط تو امان یافت
دریافت که محنتش سر آمد — اقبال دگر زدر در آمد
شد عیش ابد بنعم نو زدان — شد قرعه بکام عیش گردان
با دطرب از دو سو بر خاست — برتن زنشاط موی بر خاست
بیداری بخت خفتهٔ او — بزدود غبار هفتهٔ او
گردون امید گرم تر کرد — صد اختر شوق در گذر کرد
پیچیده ره هزار منزل — تا شهر دمن رساند محمل

آمدن نل بشهر دمن و پیوستن بدمن

آمد ز سر دمن چو صبح آماده — چون صبح ز شب نقاب بگشاده
شد شهر دمن ز شادی آباد — شادی ز دمن گرفت بنیاد
آمد ز پی نشاط و آرام — چون نل بسلامت از ره شام
آمد ز پی نشاط و آرام — چون نل بسلامت از ره شام
کز گرد رهش دمن چو گلزار — بر خاست ز هر طرف صلا کار
بر خاست ز هر طرف صلا کار — کز گرد رهش دمن چو گلزار
آمد دمن از پی استقبال — با صد دل شاد و بخت فرخ فال
با صد دل شاد و بخت فرخ فال — آمد دمن از پی استقبال
آراست بفرخی و فرهنگ — شهر از پی مقدم شه و شاه
شهر از پی مقدم شه و شاه — آراست بفرخی و فرهنگ
شد شهر ز شادی آباد — شادی ز دمن گرفت بنیاد
شد شهر ز شادی آباد — شادی ز دمن گرفت بنیاد

آمدن نل بشهر خود و دیدن پدر و مادر

چون دل بدمن بشهر خود شاد — بنشست بکام دل بتخت داد
بنشست بکام دل بتخت داد — چون دل بدمن بشهر خود شاد
بنشست بتخت با طرب جای — بگذاشت نشاط و فرخی پای
بگذاشت نشاط و فرخی پای — بنشست بتخت با طرب جای
شد شهر ز شهریان سرود آگین — شد کاخ ز مهتران پر آئین
شد کاخ ز مهتران پر آئین — شد شهر ز شهریان سرود آگین

بگرفت بگوش و رفت از جای
نیرنگ کدام حقه باز است
اندیشه برگ دیگر و بار دیگر کرد
تا خود نشمارمش نپایم
کز هجر منم سرشک بالا
نشناخت وقت استاد است
نجرام که آمدم ز دنبال
صبر از دل نکته زای برداشت
شد در پی عنان کش ارابه
الماس ز مغز کان برآورد
افتاد خزان بی تگرگش
صد نسخه از و بکار می برد
تا پرده شمار را یکی یافت
و نبالهٔ شعاب کار خود شد
مستانه به پیش پای آمد

نل این سخن شگرف از پای
گفتا که ندانم اینچه راز است
خواهم دگر این درخت پی کرد
حیرت زده شمار را یم
بر دشت غریو پای والا
من شعلهٔ شوق رخش بادست
نل گفت که ای نهال اقبال
کین نکته مرا ز جای برداشت
از تنگ دلی دران خرابه
نل دشنه از میان برآورد
انداخت شجر ببار و برگش
هر برگ که در شمار می برد
از روی شمار پرده بگشاد
حیرت زده شمار خود شد
سختی چو دلش بجای آمد

فرمود همان دور خش نل را — آن گرم دو آتشین کتل را
بر شبته عنان بباد دادند — صد کام هوس کشاد دادند
اسپان ز ستاره اوج رو تر — گردون ز سپهر تیز دو تر
حیرت زده رای در نظاره — بر صرصر آتشین سواره
پرسید که این دو بارگی را — کز هوش بود نظارگی را
چون یافتی و نشان چیست — دیباچه امتحان شان چیست
گفتا که فسانه بس دراز است — در هر خم مو هزار راز است
بس نام و نشان بود فرس را — کاندازه در کس نیست کس را
چون گام زدی بحبست و جویم — زین شعبده مو بمو بگویم
این خاصیتست دیده بگشای — در گردش مو بپای زده جای
پیشانی و سینه زانو و گوش — بشناس بمن نشان فراموش
بر جمله یکی کن اعتبارش — بر عضو گر دو بر شمارش
جز سینه گران دو سو خواهند — هر سوی دو یخ موی خواهند
هشدار که رخش چار زانوست — بر هر زانو دو گردش موست
بشمر دو نظارگی نشان ها — تا آنکه یقین شد آسمانها

دلدار ما دگر ز نو گزینند — با دل شده دگر نشینند
بی بی که خیال دور بستم — در تنگدهٔ گمان نشستم
سوگند بچشم سرمه ناکش — کز خون وفا سرشت خاکش
در دیده فریب دلربائی — در ناصیه نقش بیوفائی
دور ست چنین خیال بینی — سهیات زهی محال بینی
خواهد که کشد مشعبدانه — نزدیک خودم باین بهانه
من نیز بر آستانهٔ او — رفتم زپی بهانهٔ او
غل گفت برای کای خبان بخش — این تیز تگی که کرد خبر رخش
این ابروشان برق دورا — آتش منشان بادورا
زان روست که دیوزاد گویند — دیوان پری نژاد گویند
باشند ستاره وار پیدا — ره گم نکنند در شب تار
دارند نجوشتن نشانها — در جلوه نهفته امتحانها
صد نکته نهان بجوشان هست — صد شعبده مو بموشان هست
وانگه بشتافت سوی اصطبل — بر عقل گهرشناس زد طبل
برجسته دو پیکر نمایان — برچیده رحیل باد پایان

نظاره هم کن و درین بین — بس نکته که بشنوی ازین بس
پیرایهٔ این دو داستانین — پیوستن نطق بر زبانین
روئی دبشب خیال من کن — جولان دگر ی ال من کن
غل گفت من انچه بود کردم — کاری که خرد نبود کردم
زین راه عنان بگشتوان تافت

گویند کز نل زد و فنونی — دارد بخود آتش فسونی
بر رخش و مدگران فسون را — چون باد کند تگ هیونرا
گر سر دهدش بجلوه چون برق — یک گام زند ز غرب تا شرق
گر نل بود آن کز و گمانیست — این نقش شگرف امتحانیست
در باد به یاد میکند رام — در مرحله گرم مے زند گام
ور نه من و کنج نا امیدے — گو صبح مدم بروسفیدے
بشتافت بر همن فسون ساز — انگیخت ببال عشق پرواز
مستانه سر و دل سرایان — آمد به بساط رای رایان
در یافت مقربان شه را — حجاب جریم بارگه را
زان غنچه که نا شگفتنے بود — برگفت هر انچه گفتنی بود
زین جام طرب که بیخش افتاد — در سینه شاه آتش افتاد
میخواست ز ابر کام گیرد — پویه ز صبا برام گیرد
آهسته طلب نمود نل را — آن در خرد و جنون مثل را
گفت ای بخرد ز بخردان پیش — اندیشه سگال و دانش اندیش
خوانی رقم پیری ترا دان — دانی ز فسون دیو زادان

شد گوش من ازین فسون باز — گل ریخت ز نرگس فسون ساز
در سینه‌ام که یارب اینچه ناست — صندل ز چه روی مشکفام است
ما تا که درین نهفته رازیست — از سحر بد اینش طرازیست
کو ساخته خویشتن دگرگون — دارم دلی از غمش جگرگون
در کشمکش که جان بلب داشت — بنشست سدیو را طلب داشت
حرفی ز دل مشوش انگیخت — وز چرب زبانی آتش انگیخت
کای بر همن خجسته رهمن — پیوند دل شکسته من
دانم چو تو کس خجسته رو نیست — شایسته کار جستجو نیست
بودم بغبار خاکساری — برداشتیم ز خاک خواری
از تیه ملالتم کشیدی — گم می شدم از نمیرسیدی
حیران بدل دو نیم مانده — در بند امید و بیم مانده
بیمار بکام آرزو رفت — در چاره گری دمی فرو رفت
یکچند ره خیال سر کرد — وانگاه سر از خیال برکرد
گفتا چه کنم بجان افگار — بیمار بود خیال بیمار
با دانش و بینش توانا — خود چاره خود نکرد دانا

بچو دشوی بر همن نظر کرد — حیران مزه را بگریه تر کرد
کز گیست که می تراود این راز — وین درج گهر که میکند باز
بیدرد حکایت دوا چه — بیگانه و حرف آشنا چه
لختی بفلک درشتلم شد — سختی بخیال خویش گم شد
وانگه ز جنون عشق زد جوش — بر کرد سر از دریچهٔ هوش
بی صبر و بر همنش قرین شد — امید به بیم همنشین شد
از حال تباه خود تبه تر — وز کوکب بخت خود سیه تر
گفت ای پسر شگفت عمر گاهی — چون مردم دیده در سیاهی
خوش منظر و خوش کلام داری — آخر چه کسی چه نام داری
خوش غنچهٔ گلشن کجائی — کامد ز تو بوی آشنائی
گفتا ز ملازمان شاهم — از منتسبان بارگاهم
بر اهل فرس ریاستم هست — در علم فرس فراستم هست
صورت گریم بدل ز مدراه — وز عالم معنیم هم آگاه
دارم ز مقربان جایش — صد کار دگر بکارگاهش
از کار مصوران تقدیر — موئی شده ام ز کلک تصویر

صد بیدلی چو من کشان را — صد بیخبری چنین گران را
بار دگر آن فسون بر انگیخت — وان نافهٔ مشک را فرو ریخت
بر لوح دلش ز هر طرف نقش — بست از پی هم هزار صورت
هر نقش که بست بر دلش راز — بگشود بر او دری ز اعجاز
بر هر دری از هزار گونه — بگشود بروی او دو خانه
در هر خانه هزار صورت — هر صورت از آن هزار حیرت
هر حیرت از آن هزار دستان — هر دستان از آن هزار پیمان
هر پیمان از آن هزار عبرت — هر عبرت از آن هزار موعظت
هر موعظت از هزار اندیشه — هر اندیشه از هزار پیشه
هر پیشه از آن هزار کاری — هر کار از آن هزار یاری
هر یاری از آن هزار عشرت — هر عشرت از آن هزار لذت
هر لذت از آن هزار شادی — هر شادی از آن هزار آبادی
هر آبادی از آن هزار گنج — هر گنج از آن هزار افسر
هر افسر از آن هزار گوهر — هر گوهر از آن هزار زیور
هر زیور از آن هزار دلبر — هر دلبر از آن هزار دلبند
هر دلبند

شبتاب زیار من خبر گیر	وز ابر بهار من خبر گیر
زو دست که باد تند خیزد	برگ و بر هستیم بریزد
زاشفته دلیست و ایه اشفت	آشفت و نهان بمادرش گفت
مادر به پدر شگافت رازش	تا راه برد ببرگ و سازش
برخاست پدر بدلنوازی	بربست کمر بچاره سازی
سر داد بر همنان دانا	در پویه چو آرزو توانا
گر آرزوی درون شتابند	یا در دو درون برون شتابند
در تبکده ها ترانه گویند	زان گم شده بت نشانه جویند
بر چشمه و جویبار پویان	زان تشنه جگر شوند جویان
زانگشکده ها چراغ خوانند	زان شعله نشان داغ خوانند
هر جا که شوند بلبلان جمع	ریزند گل نظاره بر شمع
گویند ازین و آن نشانها	رانند پی یقین گمانها
کان کیست که بخت خفته دارد	دلدار بخواب غم گذارد
وان قصه طیلسان بریدن	وان کسوت عافیت بریدن
وان عقل ز سر برون نهادن	وان سر به جنون نهادن

با تو بگریست خون دمن هم ‌ ‌ ریحان تر و تازه شد سمن هم
یکچند بغرتش نگهداشت ‌ ‌ تا هود ج غرتش بره داشت
دریافت دمن بمهد بیدر ‌ ‌ پای پدر و کنار مادر
جان در تن شان نو در آمد ‌ ‌ گلبانگ ز شهر و کو بر آمد
تن داد دمن بفرش دیبا ‌ ‌ دل در غم دوست ناشکیبا
آمد پدر دمن به محفل ‌ ‌ بنشست بکام و دیده و دل
هم گنج نثار بر دمن شد ‌ ‌ هم کامروای بر همن شد
آنرا که دلی بدوست در بند ‌ ‌ با مادر و با پدر چه پیوند

بیقراری دمن از فراق نل و آوارگی برهمنان در تلاش او و سراغ یافتن ازو

طوفان بلاکشای عشق است ‌ ‌ سیلاب خرد ربای عشق ست
چون جوش زند بموج غوغا ‌ ‌ فی شهر شناسد و نه صحرا
گه دشت کند بچشم ما باغ ‌ ‌ گه باغ از و بجان نهد داغ
آمد چو دمن بخانه خویش ‌ ‌ پیچیده بجون ترانهٔ خویش
جا داد پدر بقصر با عشش ‌ ‌ تا تازه شود ز گل دماغش

چون سنبل تر دمن برآشفت
بلبل شد و سر گذشت خود گفت

بگریست چو ابر نوبهارے
بنمود چو برق بے قرارے

از جنبش ساز آن ترانه
بشتافت کنیز رو بخانه

از هر چه بگوش هوش درکرد
بانوی سیاه را خبر کرد

بانو طلبید نازنین را
بردیده نهاد آستین را

کای هم تف شعله دردنی
در سینه چومی بگرم خونی

تو زهره مشتری نزادے
بر روے زمین چرا فتادے

تو گوهر تاج بادشاهے
غلطیده چرا بخاک راهے

بزدا غم غمزدائے خودرا
بکشا سر راهجرای خودرا

گفتا گندائے نخجته بانو
بگذار مرا سرائے بانو

من سوخته برگ بینوایم
نی تاج سرم که خاک پایم

من کیستم و نشانه ام چیست
در خواب غمم فسانه ام چیست

زین دیده خونفشان چه پرسے
وز گم شدگان نشان چه پرسے

از گوهر بخت خود چه گویم
خونابه بس ست آبرویم

با تو بفراغ عقل بیدار
دریافته سادگی پرکار

گفتار اندر آمدن مجنون بشهر و پرسیدن او از لیلی و نشستن بر در سرای او و رفتن بصحرا

گر هست دلِ تو عشق پرورد	در رود دل خود نگر به بیدرد
بنمود بغیر راه غم را	گم کردنش نه قدم را
گفتا گذر از چنین شماری	کین قصه نیامدت بکاری
دل سوخته بخود سری داشت	دل در گرو سمنبری داشت
نیرنگ بیار دوش بردش	همخوابه و همدم و هم آغوش
ناگه سحری بدامن دشت	بگذاشتش از جنون و بگذشت
بر دامن وصل آستین زد	زد گام ولی نه بر آستین زد
او نیز مر از همدمان بود	وز نیک و بدم ز محرمان بود
چون یاد کنم ز سر نوشتش	وان گرم روی به کوه و دشتش
خیز و ز دلم خروش بنیوش	اینست سخن که گفتمت راست
نتوان بکسان ز درد دل گفت	بیدرد کسی که درد نهفت

نگاپوی بر همنان در جست وجوی دمن و یافتن و رسیدن او به شهر پدر و مادر

هر کس که بابن و آن سخن گفت	آوارگی نل و دمن گفت
زیخال که نل ز بخت دریافت	ناگه پدر دمن خبر یافت

کانکس که بشهر او رسیدی
بیننده بنقش حال دیدی

گفتی بجز او تخت حالش
بردی بکف زبان مثالش

گفتند بشه قیافهٔ او
برزند شمیم نافهٔ او

شه گفت که این مخسته مرد است
پژمرده گلش زباد سرد است

از راه کرم طلب نمودش
خونین گرهی زدل کشودش

گفتا چه کسی واز کجائی
بیگانه نما و آشنائی

جز مردمی از شرف چه داری
وز نقد هنر بکف چه داری

نل از غم دل چو نال گشته
از دست جنون خیال گشته

گفتا که ز دست رفته کامم
درویشم و بابکست نامم

در آب شناسیم بدل نیست
صورتگری مرا شغل نیست

در اشره به ساقیم بصد جام
دلطعمهٔ ذوق بخش صد کام

چندین هنر دگر جز این هم
میدانم و کرده ام گزین هم

دل سوخته انچه نام بردش
رت برن یگان یگان شمردش

خوشوقت شد و عنایتش کرد
بیش از دگران رعایتش کرد

نل نیز به بی نشانی خویش
نمود ز کاردانی خویش

دانم که ترا ز بوفنی هست
وز بخت تو واز گونی هست

آنانکه اسیر زر و سیمند
در کش بکشش امید و بیمند

تو مست و کمین گران ز هر سوی
با تیغ دو رویه اند یک رو

باشد ز صف جهان شناسان
گنجور ز نقل زن هراسان

دیدند ترا به تخت تو دیهیم
تنها روی تو نیست بی بیم

گشتم تبو در نمود هم تنگ
تا کس نشناسدت بدین رنگ

چون شعله زند چراغ بختت
سیاره دهد فراغ بختت

چون آتش روشنت برآرم
آب سیه از تنت برآرم

آخر سیه آب من نه زهرست
کین رنگ و فسون فریب دهرست

صبحی تف شوق ده درونرا
چون صبح بکش دمی فسون را

کز پرده برآیمت پدیدار
خود را بنمائیت پری وار

دانی که مقدران اسباب
ماندند دو خاصیت دریناب

در معرکه خصم را کنی زیر
در بیشه بسوزد از دم شیر

کاریست ترا بکار خود باش
منت نه روزگار خود باش

باهک بفریب نام خود کن
زین نام جهان بکام خود کن

نل شد بدر و نه بلاکش — کان دود برون کشد ز آتش
گفتا تو بزرگ از دهائی — اندر کف دست چون درائی
آن باز وفیقه شد چو انگشت — تا آنکه تنش گرفت در مشت
از آتش ازدها برآورد — گفتی ز بلا بلا برآورد
آن مار بلا سرشت در جنگ — آمد بسر فسون و نیرنگ
گفتش یکی شمار تا داد — وانگاه مرا گذار در ره
نل سکه جنون او زد شد — در بند شمردن عدد شد
بگرفت شمار کار اورا — بربست گره شمار اورا
دس چون بگذشت بر زبانش — افعی بگزید ناگهانش
دارد بزبان هندوی بوم — دس هم ده و هم بگرز مفهوم
مسکین بشمار خود نظر کرد — او کار به معنی دگر کرد
غافل که ز اختیار بیرون — بیند غمی از شمار بیرون
دل سوخته حال خود بدید — سر تا سر خویشتن سیه دید
بنمود سیاه روزگارے — افتاده بره سیاه مارے
در صبح بر بخت تیره قیر — خاکستر فقر خورد اکسیر

در جوی مرا دو آر دایره — این شاه بزرگ بین نقابت
دانم — از ننگ کسی چه حکمت — فرخوش کی خال و سیفیدت
بس شیشه فکار است این — از دفتر چنا امید نیست

بالغم زین گرفت دیوم ۵۳ قوله لک
آه بیخ دس که عدد است
ده بر زبان آورده زار بیخ
گرفته گرم تر ۵۴ قوله غافل
آه بیخ آدمی غافل بود کسے اختیار
نظام خانی از نکات باشد ۵۵ قوله
روزگار عبارت از نل باشد ۵۶ قوله
دسیسه نل دو تلمیح

کافر نه کسے بود نه دیده دار نباشد
گر زانکه کسے بود نه دیده دار نباشد
چون مردم دیده گفته اند نباشد
دزدیده نگاه کن که یار نباشد
باید که دلت کسے نباشد
خوش باش که وقت با دشمن نیست
کت آنچه بجهات در میان نیست
از حکم قضا شکایت آنچه کردم
در کرده خویش بر نگردم
بر خط اوست مار تا مور
وز روی همه ناتوانی و زور
هر جا که نشیب یا فراز نیست

همچون دل خود شکست پیمان — با یار ز کار خود پشیمان
از دیده دل دریغ می خورد — وز ناله بسینه تیغ می خورد
بر خاک بجان ریش میگفت — فریاد و کنان بخویش میگفت
کین دل که گداخت در برم من — وین مغز که سوخت در سرم من
از خویش صدا که کرد و خود را — زینگونه نه کرد روزبد را
کو سوخته کو کبی بخرمن — خرمن نه و آتشم بخرمن
ای وای باین جنون چه سازم — با طالع و از گون چه سازم
این فال که زد با ختر من — وین خاک که کرد بر سر من
سودای گذشته را سخن نیست — دارم گنه و گناه من نیست
گر کرد سپهر چاره من — بشگفت گل ستاره من
بر داشته سنگ آه خود را — عذری بنهم گناه خود را
چون روز و گر بان بلاش — نبود شفق چو کوه آتش
صد برق بگشت کوک افتاد — آتش بسیاهی شب افتاد
نل سوخته گشت برق طالع — چون ابر سیه بر آمد از کوه
میرفت صدا و در بفر سنگ — مژده خسرو

ماندند با و برهمنے چند
حیران بشتافت با تنی چند

میزد قدمے و نالہ میکرد
پیکان بہ جگر حوالہ میکرد

کین برق زخانہ سوزیم بود
وین شب زسیاہ روزیم بود

سیارہ بنوک آہ می سفت
وز فتنہ شب بماہ میگفت

تا آنکہ زگرد راہ آسود
وز تختگہ سیاہ آسود

روزی بنشاط چون گل از شاخ
برگرد سراز دریچہ کاخ

میداد سیاہ دیدہ را آب
میکرد نظارہ آتشین تاب

والا نظرش ازان سحرگاہ
برروی دمن فتاد ناگاہ

دریافت کہ این نہال بی آب
درگرد ستارہ نظر تاب

شمعیست زدودمان والا
برخواند زخاک رو بالا

ازنام ونشان چنانکہ دانے
پرسید زروے مہربانے

برگفت دمن زحالت خویش
درنج رہ ملالت خویش

گفت ای توچراغ دیدہ من
وی گلبن نورسیدہ من

اقبال کشیدہ روبرویم
کافتادترا گذر بسویم

من قدر ترا نکو شناسم
سیمای تو مو بمو شناسم

گفتند سیاهی از سیاه است — کز دشمن ملک کینه خواه است
چون باد و من زآب بگذشت — بگذشت ز اضطراب بگذشت
سالار سپه شنید کز آب — بگذشت پری رخی جهانتاب
مانند ندید روزگارش — بی مثل گزید و کردگارش
مشتاق بیک شنیدن او — بیخواست بخواست دیدن او
آمد بغبار ره شتابان — چون از تنک ابر ماه تابان
گفتند که بر زمین نزادی — یا آنکه ز آسمان فتادی
باری چه کسی چه نام داری — در بند چه چه کام داری
گفت آن همه سرگذشت خود را — گردیدن کوه و دشت خود را
سالار زبان بمهر بگشود — کای آئینهٔ جمال مقصود
تو اختر آسمان نهادی — هم گوهر و هم گهر نزادی
خواهم که کشم ز رطه رختت — همچو تو بهم براه تختت
فرمان ده مایزرگ شاهیست — در داد و دهش جهان پناهیست
فرداست بمهر تابنش نیست — در دهر بمهر بانیش نیست
کد بانوی او نخسته رویست — بارویی نکوست گفته خویست

کارش همه شب بیاب افتاد — این داد قرار تاب افتاد
آن ماه که بسته دود را پشت — شب سایهٔ کوک سیاه گشت
شاهیست بعزم کشور آرایش — سالار سپه روان باقبالش
آواره دمن دران بیابان — از همسفران گرفته دامان
چون رفت سپاه میل در میل — چون رفت سپاه میل در میل

ای عمو بخرا گر توانی — مرگی بهزار زندگانی
ایدل ز تو سینه ام برون شو — بر خاک سیه بیفت و خون شو
بار تو کشیدم و کشیدم — از دست تو دیدم انچه دیدم
ای کاش قضا نبشتی این ساز — وین تار برون ندادی آواز
چرخ ابنهمه خاک من نمی بیخت — وین نطفه پدر بخاک میریخت
وان پیر بشارتم نمیداد — تا مادر من مرا نمی زاد
درویش دعا بمن نمیکرد — امید پدر روا نمیکرد
زین عمر دراز و عیش کوتاه — در دست دلم نماند جز آه
یکجان و هزار برق اندوه — کاهی چه کند با آتشین کوه
زینسان بدرونه شغنباک — برخاسته و فتاده بر خاک
آمد بکنار رود بارے — هر دیده روان چو چشمه سارے
رودی ز مژه بزود پیوست — هر ناله بصد سرود پیوست
ناگاه زدور چون سروشان — بنمود صف سفید پوشان
بر آب قدم نگشته ترشان — طوفان سپهر تا کمرشان
هر یک چو حباب پیرهن پوش — گرداب صفت درونه پر جوش

در کاهش جان نجات بردم
در دسر از زمین حیات بردم

آن خود فشد از سیاه مغزی
دیگر سخن جان مکن دگر هیچ

روزی زبلای دل خروشان
در آتش دل چو غنچه جوشان

تا شیر بآهوش کرد آهنگ
افتاد ز جان خویشتن تنگ

در نار صنم همی نمودی
چون شعله نهان درون دودی

زانجا که طراز ش عجبهاست
در پرده نگار ش سببهاست

دیدش ز کناره ره نوردی
برخاستش از درون دردی

بشتافت بسینه ستمگار
بسگافت بهوشنه سینه بهار

آمد صنمی برون بصد تاب
چون مهره مار ش آتشین تاب

چون بود حظ کرم حصار ش
شد غنچه گل دهان مار ش

آن سوخته جان چراغ هش سوخت
وان آه نورد مار کش سوخت

افسر ز نیش مار خونش
جان رفت کالبد زدونش

زانجا دمن آستین فشانان
زد گام صبا بکوی جانان

سیکرد خروش بیخودانه
میریخت سرشک دانه دانه

خون خورد ز نوجوانی خویش
دلتنگ ز زندگانی خویش

از بسکه سیه دریغ میخورد
وز ناله بسینه تیغ می خورد

سیگفت دریغ روزگارم
کانگیخت خزان به نوبهارم

این گرگ کهن که میزند راه
تا چند دهد فریب روباه

زهرست شراب مستگارم
تلخست حیات خوشگوارم

آشفته و من ز خواب برخاست
چون طرهٔ خود بتاب برخاست

همخوابه نیافت جز خیالے
همدوش نیافت جز ملالے

شد سینه[۱] شگاف تیغ بیمش
چون چادر خویش دل دو نیمش

چون سوختگان دوید هر سوے
چندانکه بماند از نگاهے پوے

گم گشته[۲] بسے گذشت پویان
گم کردهٔ روزگار جویان

از کس نشنید ماجرائے
در رفته نیافت نقش پائے

بشتافت[۳] بپاے دردنالان
سر زد ز زمین و دوست مالان

کای لشده اینچه ماجرا بود
با خویش ستیزه ات چرا بود

رفتی و مرا خبر نکردے
بر بے کسیم نظر نکردے

افتاده به بستر بلا کم
در خواب گذاشتی بجا کم

چون ناله شدم بگریه همدوش
چون دیده بخون دل هم آغوش

گویند خردوران کامل
دیوانه بکار خویش عاقل

تو طرح[۴] وفا و داع کردے
عشق دگر اختراع کردے

تاثیر فسون عشق بردے
ناموس جنون عشق بردے

پیش[۵] از تو جنون و عشق بود است
این جمیعهٔ عشق کس نسود است

ای نالهٔ بیدل از چه رفتی
وی دیدهٔ تر ز دست رفتی

ای ناخن تیز گوش تا کے
دیوانه ترا بگوش تا کے

ای سینه ز تیغ او شکافی
وی دیده ز دست او نیافی

ای دل ز غمش بخون تپیدن
وی جان ز فراق او طپیدن

ای ناله ز سینه ها برآمدن
وی دیده ز دیده ها چکیدن

ای دل ز غمش بخون تپیدن
وی جان ز فراق او طپیدن

ای ناله ز سینه ها برآمدن
وی دیده ز دیده ها چکیدن

ای ناخن تیز گوش تا کے
دیوانه ترا بگوش تا کے

ای سینه ز تیغ او شکافی
وی دیده ز دست او نیافی

ای نالهٔ بیدل از چه رفتی
وی دیدهٔ تر ز دست رفتی

تاثیر فسون عشق بردے
ناموس جنون عشق بردے

پیش از تو جنون و عشق بود است
این جمیعهٔ عشق کس نسود است

تو طرح وفا و داع کردے
عشق دگر اختراع کردے

گویند خردوران کامل
دیوانه بکار خویش عاقل

افتاده به بستر بلا کم
در خواب گذاشتی بجا کم

چون ناله شدم بگریه همدوش
چون دیده بخون دل هم آغوش

رفتی و مرا خبر نکردے
بر بے کسیم نظر نکردے

کای لشده اینچه ماجرا بود
با خویش ستیزه ات چرا بود

بشتافت بپاے دردنالان
سر زد ز زمین و دوست مالان

از کس نشنید ماجرائے
در رفته نیافت نقش پائے

گم گشته بسے گذشت پویان
گم کردهٔ روزگار جویان

چندانکه بماند از نگاهے پوے
همدوش نیافت جز ملالے

چون طرهٔ خود بتاب برخاست
همخوابه نیافت جز خیالے

آشفته و من ز خواب برخاست

[۱] قولہ سینہ شگاف الخ یعنی پیکان تیغ او سینہ مرا شگافت و دل مرا دو نیم کرد و چادر خویش را دو نیم کرده نصف از خفاقت نزل دوم شد ۱۲ [۲] قولہ گم گشته الخ یعنی روزگار بسیار از دل او معمول گم کرده بجنون را ۱۲ [۳] قولہ بشتافت الخ یعنی از خواب جهید و بپاے خود ایستاد ۱۲ [۴] قولہ طرح وفا الخ یعنی بے وفائی را شعار خود ساختی ۱۲ [۵] قولہ پیش از تو الخ یعنی پیش از تو جنون و عشق بود است و این جمیعهٔ عشق کس نسود است ۱۲

من در ره عشق دردمندم — معشوق بدرد چون پسندم
بگشا دو من زبان بپاسخ — کای تافته از رفاقتم رخ
آنجا که وفا بحق گذاریست — بگذاشتنم نه شرط یاریست
گر ره بودم بروی شمشیر — از همرهیی تو کی شوم سیر
ای دل شده اینچه آرزو بود — این بد دشی بمن نکو بود
با عشق جنون خوشست مستی — امانه بدین روش که هستی
غیر از تو که در جنون صبوریست — از دوست کسی نخواست دوریست
در راه وفا چه رهزنی بود — در دوستی اینچه دشمنی بود
گر تو بگذاریم درین سوز — من چون بگذاریم درین روز
وانی که ره وفا در ازاست — در ره بگذاریم نه سازست
عشق ست انیس روزگارم — با مادر و با پدر چه کارم
زین آرزوی محال بازآی — بازآی ازین خیال بازآی
چون شد گله دشمن فسونش — بگذاشت ز خواهش جنونش
دل در کف اختیار دادند — بر بودن هم قرار دادند
در راه وفا بکام و ناکام — بودند نظارگی ایام

در خواب گذاشتن نل دمن را بخیال جنون در دشت تنها و چادر شکیبائی او دریدن و تار پود دعات گسسته سر از گریبان شیدائی بر آوردن

در چرخ به بین و گرم و سردش — صد بوالعجبی بهر نوردش
از راز جهان جریده بگشائی — وز هر برگی صد دیده بگشائی
بینائی خط زمانه میباشش — حیران نگارخانه میباشش
یک شعله ازین ترانه عشق است — یک نکته ازین فسانه عشق است
هر جا که درین ورق نگاریست — از نکته عشق یادگاریست
عشقست که تا فته به هستی — دستی همه را بچیره دستی
سلطان ستم نژاد عشق است — آتش زن تخت و داد عشق است
تا عام کند صلای خون را — انگیخته شحنهٔ جنون را
چون عشق و جنون بهم زند جوش — آشوب بلا بود بلا کوش
نل آنکه ز حسن دیده دربود — شاهنشه هفت کشور بود
چون عشق گسست رود گارش — آخر بجنون کشید کارش
روزی ز نشاط آن نگانه — آن در شب عاشقان فسانه

[illegible] بیمن [illegible]

آشفته دمن ز صبر مانده — ماه طرشش در ابر مانده
جان و دلش از قرار مانده — صبر و خردش ز کار مانده
چشمش ز سرشک ریزی آب — چون چشمهٔ خشک مانده در تاب
نل هم ز حیات سیر گشته — بر رزم اجل دلیر گشته
از خشکی لاله غرق در خون — آشکی ز گداز دل جگرگون
گفت ای ز امید مانده در بیم — بر کف نه این دو لعبت سیم
از هر مژه دجله روان کن — چشمی ز ازین دو خشک جان کن
در رود بشوی و بر کران نه — در شعله کش و زبرگ خوان نه
من نیز برود بار رفتم — آلوده صد غبار رفتم
دست از لب جویبار شسته — تن را چو دل از غبار شسته
خود را بک شیدم اینک اینک — پیش تو رسیدم اینک اینک
نل رفت شکیب از دمن برد — وان سیمتن آن دو سیم تن برد
چون یکدو نفس ازین برآمد — جان در تن شان ز نو برآمد
دریافت بوی گل روانی — دیدند بخویش تازه جانی
کردند زمین خشک پدرود — رفتند سبک خرام در رود

گر شد سپهر رسیده اقبال
تخمم ز سیاه فتنه پامال

از رنگ روان کسیاه دارم
در باد به تخت گاه دارم

دستان زن روزگار عشقم
نظارگی بهار عشقم

گفتم که بهار عشق دیدم
گلها بهزار رنگ چیدم

بود آن ز بهار عشق بوئی
وز دور نموده رنگ و بوئی

یافتن نل دو سیمگون ماهی بیجان را بر کنار رودی و ببوی جان بخش زنده شدن و بر پیوستن و سیماب شدن

ای آنکه ترا ست چشم بینش
بنگر خط و خال آفرینش

هر ذره ز صنع انتخاب ست
هر لفظ ز معرفت کتاب ست

گر چشم و دل تو راست بینست
ابروی تو نقش راستینست

تا چشم تو از کجی زند برق
قد تو کج ست پای تا فرق

زین منظر هفت پرده بگذر
وز دور نظاره کرده بگذر

خون کن به نشاط تلخ نوشی
بدمستی ست گر خروشی

این میکده جای دم زدن نیست
زین بزم برون قدم زدن نیست

از آتش معده دود برخاست — گرد عدم از وجود برخاست
چون روز سوم ز غم برآمد — دود از دل صبحدم برآمد
ناگاه دمن ز غم شغب ناک — تفسیده جگر فتاده بر خاک
گل گفت بصد جنون توان زیست — با این غم و غصه چون توان زیست
چون جوش زد از دو روزنه چشمش — بر جانوری فتاد چشمش
مرغیکه فریب صد نظر داشت — بر نقش و نگار بال و پر داشت
مرغیکه ز اضطراب میگشت — بر آتش خود کباب میگشت
پرداده بحرص تیز چنگال — بر جستن مرغ آتشین بال
شد گرم و لبسوی مرغ بشتافت — کان مائده در خور خویش یافت
تا مرغ رساند خویشتن را — وز تن بکشد پیرهن را
تا پخته شود امید خامش — بر مرغ فگند همچو دامش
ناگه پرید مرغ با دام — گل ماند خجل بر هنه اندام
پرواز گرفت مرغ عیار — افشاند نوای ترز منقار
کای سوخته بخت اینچه فن بود — بیهوده چه دشمنی من بود
ای دامن عقل داده از چنگ — از پیرهنی مباد دلتنگ

۱ زان افسردن آن بهار خندان — انگشت گزیده گل بدندان
از جلوهٔ آن برهنه پایان — مردم همه پشت دست خایان
۲ دوران متسرع طرب بخون زد — قرابهٔ عیش واژگون زد
ایام بکینه‌اش کمر بست — دل را کمر نشاط بشکست
۳ در عین بهار چشمه افسرد — در گلشن بخت لاله پژمرد
۴ روزی سیه از کمین برآمد — کز شب دم آتشین برآمد
از خانهٔ او نهال چون رست — وز تارک او گل جنون رست
۵ هم خاک بخورد آرزویش — هم آب ببرد آرزویش
۶ تشگفت شگوفهٔ جوانی — گل کرده بهار زندگانی

انداختن نل دام پیرهن ابر مرغ و پرواز کردن مرغ با دام پیرهن و ماندن او دران دشت عریان

دوران که بصد طلسم سازیست — در پردهٔ او هزار بازیست
از پردهٔ این طلسم خانه — صد رنگ برآورد زمانه
آمیخت ز رنگهای نه خم — آمیزش رنگ اوست سرگم

کامل خردان صدر والا
دیدند چو دست فتنه بالا

کردند ملامت از قمارش
گفتند ازان می و خمارش

این نقش چو بود سرنوشتش
بیرون نشد این خطا ز سرنوشتش

این سنگ فلک بکام آورد
وین قرعه قضا بنام آورد

چون سوخته لقب جنون بود
پند خردش همه فسون بود

بودند نظاره سنج چالاک
در گردش قرعهای افلاک

چون عشق جنون بهم برآمد
طوفان بلا ز غم برآمد

عشقی که مآل او جنون است
شالیسته حسن ذو فنون نیست

بیچاره جنون بصد بلا داد
بر فتنه برادرش صلا داد

کردند بشهر و کو منادی
کین بادیه گرد نامرادی

زین ملک برون رود شتابان
تنها سپرد ره بیابان

دیوانگی بشهریار است
دیوانه بدست سازگار است

فریاد کنان برآید از شهر
فریاد برآمد از دل دهر

بستند به تیغ پیش و پس را
با او نگذاشتند کس را

کس همسفرش بجز دمن نه
هم جلوه سرو جز چمن نه

این دخل تو خوش بود درین درج ۱ ۱ ۱

جوشید ۵۱ زبس جنون ناغش — زد شعلهٔ صبحدم چرا غش
عقلش ۵۲ بفسون عشق شد بند — عشقش بجنون گرفت پیوند
از تاب ۵۳ دم فسونگرش گشت — چو جام مشعبدان سرش گشت
زان ۵۴ تازه بهار رنگ و نورفت — خشکی بدماغ سو بسو رفت
آشفتگی بخوے در شد — ژولیدگے بموے در شد
زان ۵۵ شعله تفے نماند باقی — افگنده نمک بباده ساقی
ساز نظر از مقام افتاد — سر رشته ز انتظام افتاد
والا خردش زحال برگشت — طبع ازره اعتدال برگشت
دود ۵۶ از گل نوبهار برخاست — وز ساغر مے غبار برخاست
زد جوش ۵۷ فلک بکینهٔ او — میریخت ز آبگینهٔ او
زین ۵۸ سنگ که فرق ماه بشکست — هنگامهٔ بارگاه بشکست
سودند دوای کوه و هامون — کردند بسے سفوف و معجون
یکچند دگر درین تب و تاب — جستند علاج او بجلاب
زین هم چو نیافت تن فراغش — بر ۵۹ فرق بسوختند داغش
عشقے که رهش بصد فسون زد — بر تارکش این گل جنون زد

سیکر دلنشاط خفته بیدار ناخن زنی بر شیین تار
چون چشم شکر لبان گلعذار آموده بقند مغز بادام
بر تارک عشرت زمانه میر سخیت کرانه تا کرانه
رفتند دو گل به پرده از دست خفتند دو غنچه لب بلب بست
چون صبح رخ سمن کشادند از باد در چمن کشادند
آئینه صبح عالم افروز نمود رخ از دریچه روز
برخاست صبا سحر بگلستان در غنچه شگافی گلستان
چون صبح و نسیم دوش بر دوش برخاست سمن بگل هم آغوش
ریحان تر از نگار بستند گل از عرق بهار شستند
زان شهر نبرد کشیدند موکب سوی تختگه کشیدند
بودند شگفته روزگاران چون سرو سمن بتو بهاران
غمهای جهان بسینه فرته هشیار نشسته مست خفته
در جلوه بخت کامرانان بر نه فلک آستین فشانان
پیوسته بهم چو شیشه و جام بر نکهت شان دماغ ایام
ساندند بخت کارواها ماندند بدهر داستانها

مژگان بهزار غمزه آمیخت ابرو بهزار عشوه آویخت
بنشست دو دل بکام رانے پیوست دو خون به مهربانی
شد دور دو آرزو بپایے ابرو و نگه پیاله وے
عشق ست باز روی خود کام هم ساقی و هم شراب و هم جام
بی می دو خرد خراب میشد وز رشک پیاله آب میشد
مستی به نظاره پیش میگشت می غرفه بخون خویش میگشت
عشرت به پیاله نیز و چنگ تا آنکه نماند شیشه دلتنگ
مستانه بعشق لا اُبالے کردند دل قرابه خالے
بر عشق فزود مستی مے خود عشق به بین و مستی وے
جائیکه بجوشد این دو مستے خود فتنه کند دراز دستے
تا آنکه حجاب آرزو ساز شد پرده نشین پرده راز
فتراک ادب ز دست دل شد یکران هوس عنان گسل شد
ناهید بماه شد هم آغوش گلدسته صد ستاره بر دوش
یکچند دران کرشمه سازی کردند دو غنچه بوسه بازے
نخچے چو نظر ز خویش برخاست گلبرگ حیا ز پیش برخاست

آوازه نل شنید یک چند — کش دل بدمن گرفت پیوند
در پهلوی نل ستاده چندی — از صورت او خیال بندی
دانسته امیدگاه پیوند — کامروز شود دو رسته رابند
گشتند هم آرزوی مشتاق — هنگامه فروز خیل عشاق
جادو نگهان ببشق خود کام — در پهلوی نل گرفته آرام
خود را اگر فته در طلب دست — در صورت نل برآمده چست
بر بوی دمن ستاده سر مست — در پای دمن فتاده از دست
نگذاشت ز بسکه زد فسون برق — در پیکر مردم و پری فرق
در جلوه دمن بجان بیتاب — ریو پریانش کرده سیماب
میسوخت که وای چون کنم من — فرقی نه ز دوست تا بد شمن
دیوانه شدم درین سرانجام — بر فرق ستاره شکنم جام
حیرانم ازین طلسم و نیرنگ — ای بخت فزن بشیشه ام سنگ
یارب در این طلسم بکشای — نیرنگ طلسم خانه نمای
ناگاه کسود پرده راز — شد نیرغیب پرتو انداز
کای مه بشناس مشتری را — کاینجا سه نشان دهد پری را

گشتند بکام وصل هم مست — دادند بدست یکدگر دست

افگان

۸۵

والا پدر بزرگوارش — در پرده نشسته پرده دارش
بگرفت طریق میزبانی — در داده صلای میهمانی
از همنفسان و هم نشینان — بگزید پذیره را گزینان
زرین کمران ستاده هر سوی — بر صدر بساط مرحبا گوی
هر تا جوری ز کشور خویش — زد گام طلب بشکر خویش
شاهان همه پیش و پس رسیدند — آتشکدهٔ هوس دمیدند
هر یک شکفانده انجمن را — بنمود شکوه خویشتن را
هر سو بشسته نار نسترنی — هر سرو قدی گلی ز عرعنی
هر تخت گزیده تاجداری — شبگفته چو تازه نوبهاری
هر تا جوری خدیو دهری — آراسته مجلسی چو شهری
هر یک بخیال آن بصد جوش — کان سه جو فلک کشد در آغوش
هر یک هوسی تمام در سر — سودای خیال خام در سر
هر یک بهزار رنگ دستان — مجنون بهار آن گلستان
وان عقد گل چو چمن بکار دوست — دیوانهٔ آن بهار و زر دست
ناگاه ز پرده شد خرامان — از نکهت گل کشیده دامان

آهوبچه‌نشان دشت تازه — پرورده سبزهٔ حجازی
از خیمهٔ چمن چمن درو دشت — کاندیشه درورود بگلگشت
آن تازه نگاه هفت خرگاه — بگرفت ازین بساز ترراه
بگذاشت عنان زرنگهٔ خویش — خود در پس و آرزوی در پیش
نادیده براه کار میکرد — فطارهٔ صد بهار میکرد
بر سبزه و گل سمندرانان — میزد قدمی ببوی جانان
میسافت زبادنکهت دوست — پر بود ز عشق مغز تا پوست
فارغ ز بهار بوی باغش — پیچید وصال در دماغش
میداد نسیم مژدهٔ یار — میکرد نشاط در دلش کار
میشد بره امید پویان — میرفت سرود شوق گویان
صد بار بهار هم عنانش — در بوی نگار دست جانش
میگشت بهر قدم دران راه — امید دراز و راه کوتاه
میراند فرس چو کامرانان — نادیده سواد شهر جانان
افزود ز خت دو دیده مرادش — افزود سواد بر سوادش
زان بادیه چون سپرده پائے — نمبود ز دور جلوه گاهے

مرغان چمن به نکته رانی — چون برهمنان به بیدخوانی
زانشکده باغ پرده ناموس — بلبل زگلو کشاده ناقوس
چون در رگ لاله جوش درجوش — ریحان و بنفشه دوش بردوش
بردند بنفشه را به تعجیل — کانیخانه زنت جامه در نیل
در دیده وری چشم بلبل — زد میل بسبزه شاخ سنبل
آب از لب جوی نغمه پویند — برسوسن ده زبان زبان بند
از سبزه تر بچشم بینا — مستانه هوا شکست مینا
سر گوشی گل بدوش بنشاد — بر مرغ چمن کشاده فریاد
نرگس که بخواب چشم بستش — از جلوه باغ دیده بستش
برمانده عروس گل بیالین — از خرده زر گرفته کابین
گل پرده شرم برکشیده — بلبل دم گرم برکشیده
در مطلع انگبین بهاری — کاورد فلک بروزگاری
نل آن فلکش سخاکبوی — آراست جهاز نوعروسی
آهنگ روا رو دکن کرد — صحرا ز گل هوس چمن کرد
شد شاز بهار داده سامان — در سایه سرو گل خرامان

معشوق بچشم خود گزیدن — وانگاه بعشق آرمیدن
در عرصه سوار ایستادن — وینگاه عنان زدست دادن
دل را ز خیال گلستان کرد — زین به چه بود اگر توان کرد
عشقی که چنین کند بجان ریست — باد همه عمر میتوان زیست
این عشق خوشست پرده انداز — از پرده گیان پرده ناز
کمتر بود این فسر وغ دیدار — در چشم دریدهای بازار
گر در نگری بچشم نیرنگ — گلهاست بباغ عشق صد رنگ

مشاطگی نسیم عرائس یاسمین را در چمن و ساز جهاز نهال نمودن و چنیدن موکب نل جانب شهر بند بوصال دمن و دست مراد در آغوش عروس اقبال کردن

چون از دم باد نوبهاری — گل بر سر شعله زد عماری
بر دست صبا نگار بستند — پیرایه نوبهار بستند
دوران بهار رنگ بو داد — گلدسته بدست آرزو داد
گل کرده بهار عشوه سازان — جوشید دواغ عشقبازان
سیراب هوا چو مغز دانا — دوران چو مزاج دل توانا

گل بودن بت نهال نوخیز — از نسبل بار داده رنگ

دل کاوی مهر و کینه میکرد
جاسوسی این دو سینه میکرد

دانی غم عشق دل خراشست
بوی می و عشق بوی قاشست

مشکل بود این دو دیو نهفتن
چون شعله بتار مو نهفتن

بنشست شبی بخلوت خاص
برگفت بمحرمان اخلاص

کز رشک جهان گذشت نتوان
وز راه زمانه گشت نتوان

این چشم و چراغ زندگانی
شب تاب و خجسته لعل و کانی

خواهم که بطالع دل افروز
دیگر شب همسری کند روز

از شیشه اگر جگر کنم سیر
نی زود و رو سفر است نی دیر

برخواند صفت رصد نشین را
اختر شمران تیز بین را

دانا نگران بچشم شب تاب
در دست علاقه سطرلاب

کرد از نظری و قیقه دانی
نظاره شعری یمانی

بس دیده بدیده شد قرینش
تا ساعت سعد شد گزینش

گفتند بتخت و بخت فیروز
در ساعت نیم روز نوروز

سازند دو تحمل تازه پیوند
آمیزش گل کنند با قند

این عهد بهین نگار بستند
آئین بهین قرار بستند

تو دیده کشا بدلربایان — چشم تو بگریه نیست شایان
مخراش دل بلاکشم را — از نیشتر مکاوشم را
جانا تو کجا و دو آتشین دل — این شعله به بیدلان مزمل
رحم آر بجان بیدل خویش — مگذار غزال سبل خویش
عشق تو رسید رو بردیم — شوق تو کشید سو بسویم
عشق تو که جان من تن اوست — در هر بن مو نشیمن اوست
در عشق دولت صبور تا چند — این باد و فسون زور تا چند
دالی که ز عشق داستانهاست — در دهر ز عاشقان نشانهاست
من خود ز غمت ز دست رفتم — بویت نکشیده مست رفتم
سختست ز ساحل تو پرهیز — من تشنه لب و تو بحر لبریز
در حسن من و تو هر دو نوخیز — با هم تو دو شاخ گل دلاویز
در پیکر باغ و نقش دیوار — سازند قرینه بدیدار
هر جا که نمود جلوه شمشاد — همسایه خوشست سرو آزاد
ای نخل بن تو دیر پیوند — شمشاد تو بی قرینه تا چند
ما و تو دو در بجر زادیم — دو اختر آسمان نژادیم

چشم تو بگریه نیست شایان — از نیشتر مکاوشم را
این شعله به بیدلان مزمل — مگذار غزال سبل خویش
شوق تو کشید سو بسویم — در هر بن مو نشیمن اوست
این باد و فسون زور تا چند — در دهر ز عاشقان نشانهاست
بویت نکشیده مست رفتم — من تشنه لب و تو بحر لبریز
با هم تو دو شاخ گل دلاویز — سازند قرینه بدیدار
همسایه خوشست سرو آزاد — شمشاد تو بی قرینه تا چند
دو اختر آسمان نژادیم

بر من بهزار جان ناشاد — هم مادر و هم پدر بفریاد
از ناله ی عاشقانه ی من — حسرت کده ایست خانه ی من
گل کرده جنون بروزگارم — آتش زده عشق در بهارم
افروخت بلا بکینه ی من — آتشکده کرد سینه ی من
با وصل تو گر نیم هم آغوش — هستم بخیال دوش بر دوش
زین شعله ی غم که سر بلند است — چون شعله شراره ام سپند است
هر شب زغمت بصد تب و تاب — تا روز برآتشم ز مهتاب
هر روز بجان حسرت اندوز — در بسته بخانه ام سیه روز
تا عیش زخانه تنگ برخاست — دیوار و درم بجنگ برخاست
بر خانه نشاند اضطرابم — از بستر گل رمیده خوابم
لب تشنه بود چمن بخونم — خون میچکد از گل جنونم
هر دم به هوای تست مسار — هر موی زگیسوم ببر دار
گر طره گسیخته چه تدبیر — کز شوق توام گسسته زنجیر
سوگندان من مبین بدین روی — کز خود نگذاشتم سر موی
مفگن نگهم بسینه ریش — من خود نگهم بسینه خویش

فارسی

بگلزار وشان نرسیده دستم
گر جلوه ی یار در نظر نیست
افگنده یاد آن شکن شکن
زنجیر گسسته ام نشکن
من بسته ی خانه ی جنونم
زندان بلاست خانه ی من
شاهی بود ابن داراب خیلی
قزوینی صاحب عشق است
قزوین و قزاق جنون بگذار
جنون بگذار

در هر خم موجون نهفته ۵۱ — در هر مژه صد فنون نهفته
در نرگس شان همه دورنگی ۵۲ — در آهوشان همه پلنگی
خود سر صنمان خود نمایند ۵۳ — بند گره و گره کشایند
با خود سری این کرشمه سازان ۵۴ — دارند سری بجانگدازان
آن نامه که نازنین رقم زد — وان شعله که از تنش علم زد
خواهم به نفس و هم کشادش ۵۵ — وز خون جگر کنم سوادش
عنوان سخن بنام معبود ۵۶ — کافروخت ز دل چراغ مقصود
طراح نگارخانه خاک — بنای گهرسرای افلاک
کرسی نه خاک آفرینش — مصباح فروز طاق بینش
هر قطره ز فیض اوست قلزم — هر ذره از و سپهر سرگم
زو نقش سپیدی و سیاهی — زد جوش و خروش مرغ و ماهی
کرد آدمی از خرد فلک ناز — وز بال بمرغ داد پرواز
از من که بحبیر تم فسانه — سوی تو شهنشه زمانه
از من که شدم بحجر پامال — سوی تو خدیو تخت اقبال
یعنی نبل از دمن سلامی — وز دیده بسوی دل پیامی

۵۱ در هر خم موجون نهفته
۵۲ در نرگس شان همه دورنگی
۵۳ خود سر صنمان خود نمایند
۵۴ با خود سری این کرشمه سازان
۵۵ خواهم به نفس و هم کشادش
۵۶ عنوان سخن بنام معبود

دارم خبری ز عشقبازے — از عشق بیال بسته رازے
پرواز کنان پس از زمین جست — بر بست و من شگفته بنشست
گلبرگ ز نکته زر نشان کرد — منقار ز غنچه گلفشان کرد
کین نامهٔ گل زبال بکشاے — دیباچهٔ صد خیال بکشاے
این نامه که آفتین بهارست — از نالهٔ زنل کف شرارست
وان سرو بهار نوجوانی — دارم سخنے و گر زبانے
کای صبح بتاب بر شب من — کز جان سقیست بر لب من
من از تو و آتش تو سرد — دستی بدلم که رفتم از دست
سیرم بنخست ز زندگانے — کردم جبر دگر تو دانے
چون کرد و من از زبان فسونگوش — بر سبزه فتاد دست و مدهوش
بعد از نفسے بهوش آمد — خونناب دلش بجوش آمد
کرد از ثمرهٔ نظاره پیوند — با هم نفسان اشارتی چند
کان مه که زنند در برگام — تا مرغ رمیده را کنم رام
خود را همه همدمان کشیدند — وز قندش طوطیان رسیدند
انگاه بپای سرو بنشست — گلدستهٔ صد بهار در دست

جادوی فسونگری زبان بند — زین گونه دو نغمه داد پیوند
کان مرغ که داشت نامه راز — چون طایر شوق کرد پرواز
او نامهٔ عشق بسته بر بال — صد قافله آرزو زو نبال
پیمود ره هوس شتابان — هم کوه نوشت و هم بیابان
لرزان که زنامه ام گران بار — از جنبش بال بگسلد تار
مرغان دگر بلند پرواز — هم جلوه و هم تگ و هم آواز
چون برق هوا نورد گشته — چون صاعقه تیز گرد گشته
بر قصر دمن رسید سرمست — سختی بکنار بام بنشست
کاندازه بگیرد آن حرم را — در دور نظر کند صنم را
در ساحت باغ دید بستش — در گلشن و صد چمن بدستش
آمد پر و بال سست کرده — خود را بنظاره چست کرده
بشگفت چو گل ز رنگ و بویش — بر سبزه نشسته روبرویش
مرغان همه همرهش خرامان — پرها بکشاده همچو دامان
هر دم بخرامشی درآمد — کاندر نظر دمن درآمد
ناگه زدمن خروش برخاست — گفتی ز بهار جوش برخاست

خود هستی و چشم مست داری
بر شیشه و سنگ دست داری

گر شیشه مراد می بگیرد
در سنگ زنی بشیشه دل

دانم که بود بروزگارت
در دست گرشمه اختیارت

دانی که بود خجسته پیوند
لعلت بچو من زمردی بند

ماؤ تو و نقش یک نگاریم
ماؤ تو و نخل یک بهاریم

گر از تو نظر بگیرد دم رنگ
ریحان بگلی سزاست همتنگ

گر دیده بدیدنت دهم آب
نرگس بسمن نشست همخواب

من اختر آسمان نزادم
بپذیر که دل بماه دادم

در یاب که بر دم انتظارت
ایجان و جهان همه نثارت

بنگاشتمت بخون کتابی
بر آر زوی گل جوابی

این باده که بر سمن چکیده
خونیست ز دل لبوی دیده

این دودهٔ که زود قحم بخونم
دودیست ز آتش درونم

این نامه که غم نگار عشقست
گلدستهٔ نوبهار عشقست

این خط که ز دل نهفته رازیست
از نافهٔ لبوی دمن نیازیست

این نغمهٔ ترکه در نورد است
یک ناله بصد هزار درد است

زان پیش که شمع گل فروزد
پروانه عندلیب سوزد

باد تو رسید بر چراغم
بوی تو زدند بر دماغم

بر باد تو فرق بت شکستم
زنار بر ستش تو بستم

زین پیش اگر نکرده ام جوش
بودم ز شکوه حسن خاموش

از صبر دل و خرد گذشتم
بگذر که دگر ز خود گذشتم

عشقت ز خودم ربود در یاب
در یاب امروز زود در یاب

در یاب که دود دم از جگر خاست
وز هر بن موی شعله بر جاست

در یاب که خاک خورد و خونم
آتش بدماغ زد جنونم

در یاب که شعله های آهم
آتشکده کرد بارگاهم

گل در کف و خار در جگر چند
صندل همه باغ و دور دور چند

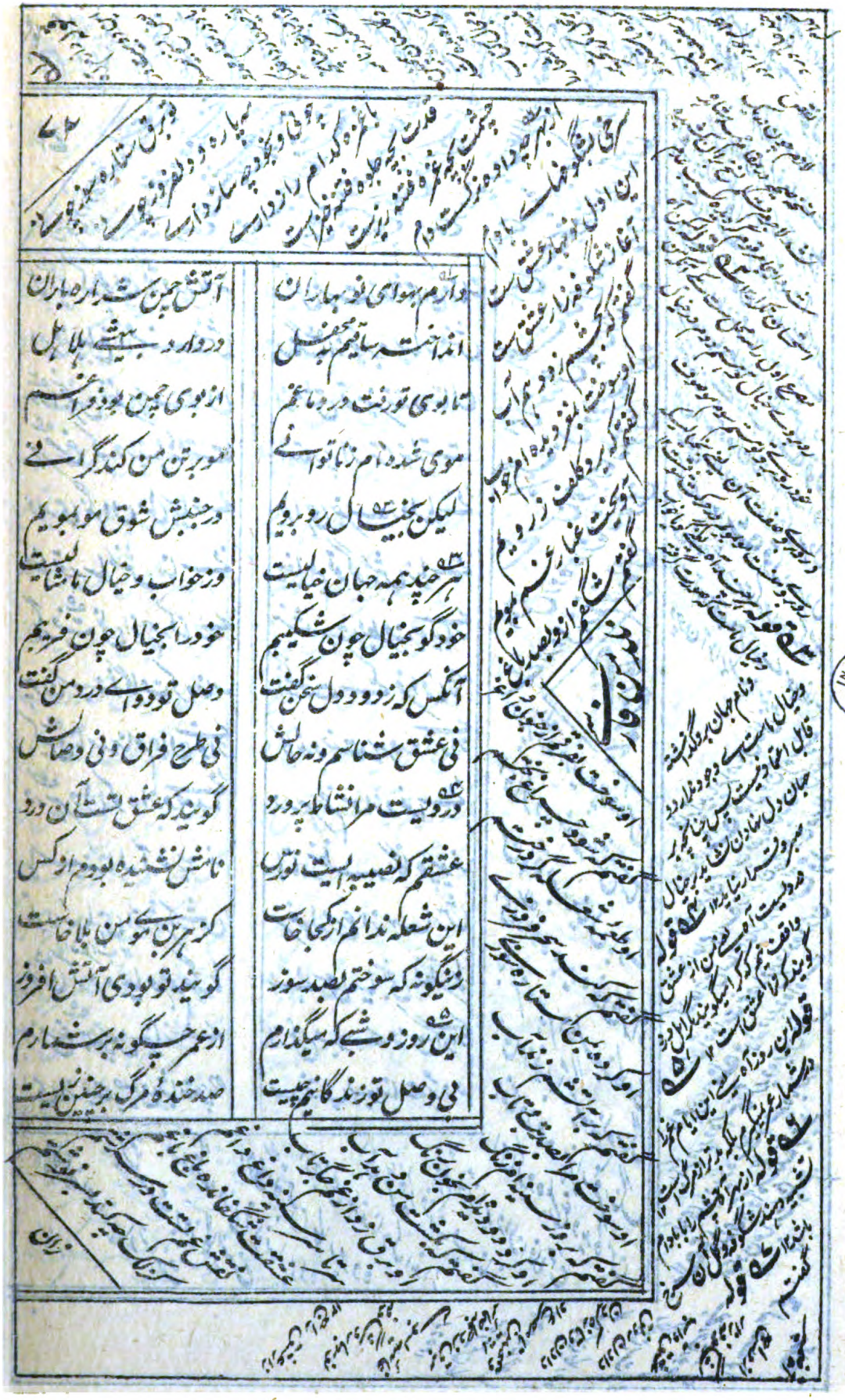
عمریست که انتظار بردم
صبریست و دلی بکار بردم

اکنون که شدم ز عشق بیدل
فی صبر بجای ماند و فی دل

آن صبر که بود همعنانم
بر تافت عنان با تجانم

آبی که فرود آبرویم
شد سنگ فتاد بر سبویم

بادی که بهار داشت جانم
شد صرصر و لرزه خزانم



INDIAN INSTITUTE
OXFORD

گویند که چون تو در زمانه — کس نیست ز عاشقان فسانه
امروز بباغ آفرینش — رنگ از تو برد بهار بینش
در انجمن نظر پرستان — از عشق تو نیز نند دستان
هر مرغ که در ترانه لست — منقار پر از ترانه لست
داری نگران دلی بجائے — خواهی خبرے ز دلربائے
خط تو رسانمش نهانے — پیغام تو گویمش زبانے
بگرفت نل از همه کنارے — بنشست بطرف جویبارے
چون سینه شگاف کرد خامه — انگیخت یکے فراق نامه
کین نامه بنام جان نوازے — کاندوخت بهر درونه رازے
در شهر دل کوه از دو صدائے — در هر خم مو ز نو نوائے
با سینهٔ ناله آه پیوند — با تار نظر نگاه پیوند
تا لوائسه ماهی از شرارش — مرغوله مرغ از بهارش
خون کرده اضطراب بیا دهم جگرها — بے سعی میا نجی نظرها
از مرغ بر چمن نیازے — از نل بسوے دمن گدازے
ای از بت چین ثبات پرده — صد نقب بسومنات برده

ای داده بشیوه دلبرانه
ای خانه دلنشین بلا صفت
ای غنچه نقاب در دهن بسته
ای رونق گلشن خوش نظاره
ای عشوه ده شب و سنا ره آئین
ای گلشت نمای ماه پروین
ای شورش دل و فریب دیده
ای حسن تو با زمانه پیوند
ای آتش زده در خرمن هوش
ای دردل از خونچه خونین

درپرده دریده پرده من
ای کرده نهفته عشق سیماے
من با تو بصد خیال بازے
ای داده بدیده فون نرادے
باغمزه پیام سینه کاوی
ای از تو برابگسسته نامے
افتاد ز صد هزار فرسنگ
ای کرده مرغ دیده من

ای غمزه پرفت چشم توزا بروان غلاف
ای از بجای بلند ناوک انداز
روی تو چمن بکار برده
رنگ از رخ تو نهاد حسرت
چشمت بروزگار حسرت

دیوانم از نهار حسرت
دارم

قوله اگرچه آه بیت نظمه
عشق پنهان هر چه جلد است
پس چنین معلوم میشود که مستعار خوبیها
هستی ۱۲ قوله باد آه
طرف ابجای کون او سطے بنظر کناره
است وطرف چون طرف دامن
طرف جویبار طرف دامن
یعنی چشمین بطرف جانب ۱۲ قوله
لیکن نامه آه جان نواز عبارت از
خاتم واندروخت ای ج کردم دل
یکدل ۱۲ قوله دردل
کوه آه مشهورست که چون در دل
زند آواز دهد وخم دارے سپوریا هم
دچون آنرا پر کنند

ناگاه ۵۱ زجانب سرو اندیپ — کز خلد برین گلش برو لعیب
مرغان ز قرار پر کشاده — زرین پر و بال بر کشاده
در صحن ۵۲ چمن چو گل فتادند — مرغوله بلبلان کشادند
از حیرت این شگفته پالان — مرغان خیال مست و نالان
مرغان ۵۳ مخجسته در بم و زیر — صد رنگ چو طائران تصویر
نل گفت به تیز تگ غلامی — تا بر سر شان فگند دامے
مرغان ۵۴ همه زان کمین گه باز — کردند ببال سخت پرواز
زان تیز پران گسسته پیوند — مرغی زمیان فتاد در بند
صیاد که صید او هوس کرد — از دام گرفت در قفس کرد
زد گرم ترآتشین نفس را — آورد به پیش نل قفس را
یکچند ۵۵ ز درد نالہ زا — کردند بهم دو نو گرفتار
شد مرغ بعاشق نواساز — چون کودک نو سخن هم آواز
کامی ۵۶ سوخته جان دل بنام — مرغ تو اسیر عنبرین دام
با الم قفسی ست سخت ناساز — تو در قفسم چه مے کنی باز
ما و تو دو نو اسیر جانیم — مرغان گسسته آشیانیم

نظاره کنم بوی ستانت — گفتم که بکام دوستانت
خود درشه شیدا این نظر بندم — من مانده و او گرفته پرواز
افگنده بآتشین کمندم — بگذار که آیمت بکارے
بگذار ز سم چو من شکارے — نل گفت کرا ے طلسم تقدیر
تو دل شده مرغ ناتوانے — چون تو گشیده کمند تقصیر
کاری که تو نقش عجز بستی — بر گردن ما تواں نهادن

فرمان ۵۷ مرغان بنل

مرغان بجواب گفت کامکار — ای بر سر ما ز لطف سالار
ما را ز تو نیست هیچ تقصیر — تقصیر ز دست شاهد ماست
ما را ز تو نیست هیچ تقصیر — تقصیر ز دست شاهد ماست
ما را ز تو نیست هیچ تقصیر — تقصیر ز دست شاهد ماست
ما را ز تو نیست هیچ تقصیر — تقصیر ز دست شاهد ماست
ما را ز تو نیست هیچ تقصیر — تقصیر ز دست شاهد ماست
ما را ز تو نیست هیچ تقصیر — تقصیر ز دست شاهد ماست
ما را ز تو نیست هیچ تقصیر — تقصیر ز دست شاهد ماست
ما را ز تو نیست هیچ تقصیر — تقصیر ز دست شاهد ماست
ما را ز تو نیست هیچ تقصیر — تقصیر ز دست شاهد ماست
ما را ز تو نیست هیچ تقصیر — تقصیر ز دست شاهد ماست

گلگشت نل گلستان دل در دست ولاله زار
جگر در جیب ونامهٔ آتشین حرف بپای مرغان
زرین بال بستن وبقصد من پرواز دادن

بادی سحری بشاخ سنبل — زینگونه نبنفشه ریخت در گل
کز بس که دل نل از غم آشفت — از شورش فتنه عالم آشفت
صبحی زغم شبانه دل تنگ — از خانه بباغ کرد آهنگ
تا بو که دلش کشد بباغ — بر لاله نهد سیاهی داغ
آید بسگر گدار نا له — بر سبزه فتاد همچو لاله
دیوانه دلی ازان صنم داشت — دیوانگی بهار هم داشت
هر جا گل و بلبلی بهم دید — دل غرقه بخون ازان صنم دید
هر برگ گلی که در نظر یافت — همدست ترازشه جگر یافت
هر شاخ که از صبا خمیدی — بر دیدهٔ او کمان کشیدی

بیاض

یک سرو سنم آرزو در دوست
وان هم بکف خزان کبود است

آن سرو هنوز نوخرامست
وین میوهٔ تازه نیم خامست

مادر پدرش نجلوت راز
کردند در نصیحتش باز

گشتند بجان دانش اندیش
روشنگر نور دیدهٔ خویش

کای چشم دل و چراغ دیده
آرامش جان آرمیده

کلک دو رقیم پیکرت را
ابر و صدف نیم گوهرت را

هستیم بجان نوازی تو
آگه ز خیال بازی تو

این شیفتهٔ جان و دل که دارد
وین هدهد بسمل که دارد

دانی نه سزد بما نگفتن
وز پردهٔ چشم ما نهفتن

زین ابر بقصر ما هوائیست
زین پرده بگوش ما نوائیست

زانجا که نظر بدل اسیرست
از جوش هوس کرا گزیرست

تقدیر که کشتها درو کرد
هر کار بوقت خود گرو کرد

دانی قدری شکیب باید
گر موی ببوکره کشاید

صبر تو ترا گره کشا بس
هر هیز بدرد تو دوا بس

زین زود گرا ندک شکیبی
صیدی تو شود بپای خود شیر

همزاد با نوا این خبر گفت — با نو بخدیو تخت برگفت
برخواند خدیو مهربان را — گفت از غم عشق بیغمان را
کان گلبن نورسیدهٔ من — پرورده بآب دیدهٔ من
پیچید بخود چو عشق پیچان — دائم که مگر تنیست بیجان
گردد می که بران پری نژاد است — در دیدهٔ عیش دیو باد است
از گریه ره نظاره بسته — چون دیده بخون دل نشسته
در رفته ببرگش فسونی — انباشته چشمه اش بخونی
برسسته بخون دل نگاری — گل کرده بناز گے بهاری
عشق ارچه شگفته ماجرائیست — رسوائی عشق بد بلائیست
تنگست زغال این سیاهے — در دودهٔ دودمان شاهے
هرچند در آتشم بود نعل — یاقوت کشم برشته لعل
لیکن چکنم بنام وناموس — کین عشق بیابم فناقوس
کی داشتم این گمان در گشت — از بام فلک بیفتدم طشت
اکنون که فتاد شیشه از طاق — زو طبل ملامت من آفاق
هیهات زهی محال کامے — دیگر سن ونام نیکنامے

دان بزم تصدیع بیا کرد — لیکن چو مرا کنیست بنگام

هر کس که بعشق در نماند | پیچ و خم عاشقان چه داند

افتادن طشت از بام و پیچیدن صدای آن بگوش پدر و مادر و در بیچارگی در چاره سازی زن

ای محرم شادی و غم عشق | نظاره کشای عالم عشق
زآغاز گرفته تا بانجام | دانی چه بلاست عشق خود کام
برق شب عشق دلفروزست | گر وصل دگر فراق سوزست
در هر جگری که خاست جوشش | از هر بن مو رسد خروشش
وز خانه نشسته سر ببازار | دستان زنیش بچار دیوار
زانجا که نغم شگفت نتوان | آتش بنجک نهفت نتوان
ناگه ز فسون پرده سازی | بی پرده شد آنخیال بازی
سروی ز سمنبران همزاد | کایام چو او کسن کمزاد
دائم بدمن نشسته دمساز | همخانه و همزبان و همراز
روزی ز شب دمن برآشفت | آهسته بمادر دمن گفت
کای بانوی غمزه کاخ شهریاری | خاتون سریر تاجداری

گر چشم تو دید نو بهارے — یا گوش تو پر شد از نگارے
گیرم به نگار نو بهارت — بندم ز بهار تو نگارت
آشفته چنین چرا ست خویت — آشفتگی این نه بس بمویت
در تاب مشو که رخت آبت — در طره بس است پیچ و تابت
خود را نهمه چیست خسته جانے — بگذار بچشم ناتوانے
چون غنچه بپیچ خویشتن را — تنگی بگذار پیرهن را
در جلوه بس ست بانگ خلخال — تو تیر مکش فغان ز دنبال
جادو نفسان بدلفریبے — کردند بسے سپند دوزے
افسانه برفت در علاجش — افسون نگرفت در مزاجش
ماندند زنان زمان بخورے — از آتش کس نخاست نورے
از قرعه زنان و فال بینان — رفتند ره خیال بینان
گفتند پری و شیست در دیو — در آئینه خویش را مگر دید
باد که بخواب او در آمد — کین شیفتگیش در سر آمد
بگزیده خرد بهمنشینے — بنشست پدر بدور بینے
کایا چه فسون رهزنست این — نیرنگ کدام دشمنست این

این نسخه متعلق است به کتابخانه سلطنتی

تنها نه بدل خلد کران سوی — دارم خلهٔ بهر بن موی
میگفت چنین و حال میکرد — بینندهٔ جنون خیال میکرد
معجر شده از طپانچه پاره — اشک آمده تا بگو شواره
بسیار ز پرده تار افتاد — تا پرده ز روی کار افتاد
از بسکه چو رشته موبمو تافت — سر رشتهٔ کار خویشتن یافت
دریافت ز مهر کیست این سوز — اندیشه کیست شعله افروز
این زمزمه که میزند برین تار — در پرده نهان که میکند کار
بوئی که رسید در دماغم — بادی که وزید بر چراغم
از بهر تسلی دل زار — میداشت کشیده نقش دلدار
از بهر شکیب جان بیتاب — بیدل بسراب بود سیراب
میداشت مقابلش نهانی — میگفت بهر مان جانی
کین نقش نیست دلگام — کز بر همنی ست یادگارم
از دیدن او طرب فزاید — در رشته جان گره کشاید
در بتکدهٔ خیال ستم — بر نقش مبین که بت پرستم
درمانده بجود چو نقش دیوار — حیران پرستش پرستار

عاشق جرسی که بر فغان بست — معشوق همان جرس بجان بست
عاشق طلبی که بی سبب دید — معشوق همان بخود طلب دید
عاشق قدحی که در جگر زد — معشوق همان قدح بسر زد
عاشق خلشی که در نهان یافت — معشوق همان خلش بجان یافت
عاشق شغبی که کرد بنیاد — معشوق همان شغب درون داد
عاشق نفسی که از جنون ریخت — معشوق همان زمان درون ریخت
عاشق که زآه شعله کش یافت — معشوق بدل همان عطش یافت
عاشق قدمی که شام غم زد — معشوق بره همان قدم زد
عاشق جگری که عرق خون ریخت — معشوق همان جگر برون ریخت
عاشق المی زغم تراوید — معشوق همان الم تراوید
عاشق سببی که در سر انگیخت — معشوق همان سبب برانگیخت
عاشق رقمی که بی نشان خواند — معشوق همان رقم ان خواند
هر ناله که گلعذار میکرد — در عاشق خسته کار میکرد
هر داغ که آن نگار میسوخت — بویش جگر و دگار میسوخت
در عشق به بین و پایهٔ او — خوش آنکه گرفت سایهٔ او

گویند ترا کہ ہوش دارے
ثرگان نگہ فروش دارے

آئینہ دیدہ روبرویت
پروردۂ ہوش مو بمویت

آنانکہ کنند گفت و گو عشق
گویند کہ خیز دازدو سو عشق

از کشت تو خود جوے ندیدم
وز برق تو پرتوے ندیدم

چونست کہ حال من پرسے
از من ز خیال من نیرسے

ہرگز نتویسیم سلامے
ہرگز نہ فرستیم پیامے

عشق تو بآتشین زبانہ
از ہر بن موز مدمرانہ

افسون پری بمن بدمے
ہیچ از تو پری نشان ندیدم

چشمم نگرفت از رخت رنگ
از گوش در آمدی بہ نیرنگ

با آنکہ درین مقر نہ ہوش
نزدیک ہم آمد و دیدہ و گوش

گر بسنگریم بہ پردۂ خواب
بینیا بی من نیاوری تاب

تا در دو غمت دفینہ دارم
آتشکدہا بسینہ دارم

ہر شب من و تازہ آرزوئے
تا صبح رساند از تو بوئے

ای شاہد عشوہ ساز چونے
معشوقہ عشقباز چونے

زین درد کہ غائبانہ وزدم
دانی کہ پرستشی نیرزم

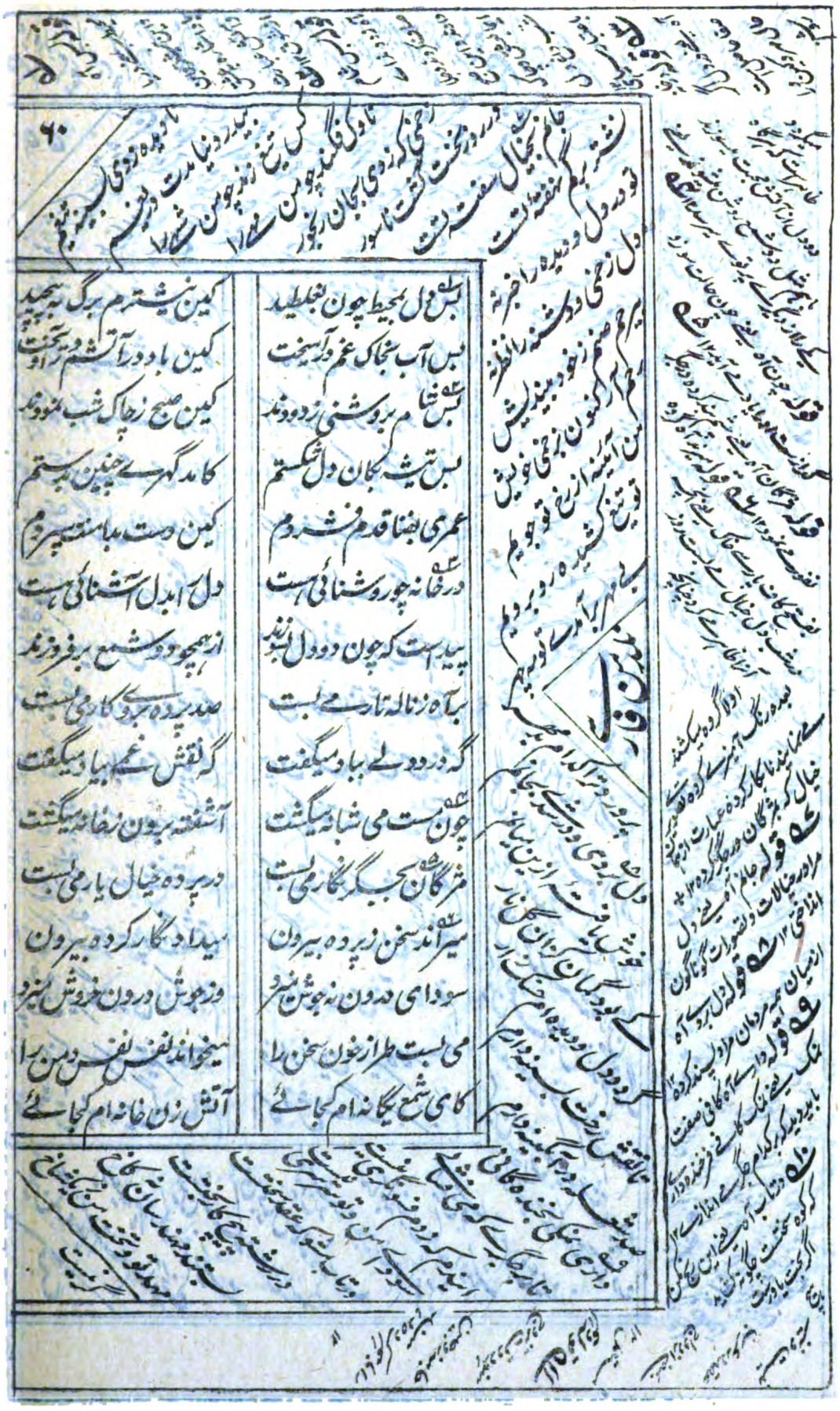
گر نیست خوشت ز خونی ما ساز — همخواب کنم به بستر ناز
در کوے تو آیم و ز هر گرد — جاروب کشم بابن دم سرد
باد صبا تو گر درون نیم شاد — پاس تو برون و هم بصر باد
هم تنگ خودم اگر نه بستی — هندوی توام بت پرستی
شمع تو در انجمن بسوزم — آتشکدهٔ تو بر فروزم
فی لاف سریست بر زبانم — گر بر همنان بید خوانم
هر چند بمهر بت نشستم — بگذاشته بت ترا پرستم
حسنت بهزار جلوه در پیش — من بت بپرستم آه ز بن کیش
هر جا تو بدل شوی نگه باف — من بت چکنم بده خود انصاف
در بتکده تا ترا پرستم — بت بر سر برهمن شکستم
من بیتو بنالهاے خونی — تو بی من خون گرفته چونی
من بیتو بخاک ره ثمره باز — تو خواب گزین بیستر ناز
من بیتو دل بداده از دست — تو فارغ ازین که بیدلی هست
من بیتو ز خون دیده گلنار — تو خنده زنان بصحن گلزار
من بیتو بخون کشیده دامان — تو رفته بقطع گل خرامان

من بیتو بجز خیال عشقت — کارش نبود بغیر عشقت
من بیتو بسینه ریش ریشم — کاری نبود بجز خویشم
من بیتو بدیده اشک خونین — دارد دل من نگاه بودن
من بیتو بخانه ساز ماتم — تو بی من و ما همه تو باشیم
من بیتو بجز خیال کاری — در دل من نماند جاری
من بیتو بخویش ناگزیرم — تو بی من و من بی تو اسیرم
من بیتو بجز خیال کارم — تو بی من و من بی تو یارم
من بیتو بجز خیال کارم — تو بی من و من بی تو یارم
من بیتو بجز خیال کارم — تو بی من و من بی تو یارم
من بیتو بجز خیال کارم — تو بی من و من بی تو یارم

قولہ من بیتو بنالهاے خونی — تو بی من خون گرفته چونی
من بیتو بخاک ره ثمره باز — تو خواب گزین بیستر ناز
من بیتو دل بداده از دست — تو فارغ ازین که بیدلی هست
من بیتو ز خون دیده گلنار — تو خنده زنان بصحن گلزار
من بیتو بخون کشیده دامان — تو رفته بقطع گل خرامان

قولہ من بیتو بنالهاے خونی — تو بی من خون گرفته چونی
من بیتو بخاک ره ثمره باز — تو خواب گزین بیستر ناز
من بیتو دل بداده از دست — تو فارغ ازین که بیدلی هست
من بیتو ز خون دیده گلنار — تو خنده زنان بصحن گلزار
من بیتو بخون کشیده دامان — تو رفته بقطع گل خرامان

بس دل بحیط چون بنطلید — کین نیشترم برگ به بچید
بس آب بخاک غم در آمیخت — کین باد در آتشم در آویخت
بس شام بروشنی زدودند — کین صبح زچاک شب نمودند
بس تیشه بجان دل شکستم — کامد گهرے چنین بدستم
عمری بفنا قدم فشردم — کین دست بدامنت سپردم
در خانه چو روشنائی هست — دل را بدل آشنائی هست
پیداست که چون دو دل بیوندند — از همچو دو شمع برفروزند
برآه زنالهٔ تا رسے بست — صد پرده ببوکاری بست
گه درد دلے بباد میگفت — گه نقش غمے بیاد میگفت
چون مست می شبانه میگشت — آشفته برون زخانه میگشت
مژگان بجگر نگاری بست — در پرده خیال یاری بست
سیر اندسخن زپرده بیرون — بیداد نگار کرده بیرون
سودای مدون نه جوشن نیرد — وز جوش درون خروش نیرد
می بست طراز غون سخن را — میخواند بنفس نفس دمن را
کای شمع یگانه ام کجائے — آتش زن خانه ام کجائے



ای عشق چه داشتی بجایم — کافر دختی آتش نهایم
بس بود بسینه شعلهٔ آه — صد برق زدی تو هم بناگاه
همراه که آمدی بگویم — آخر که نمودره بسویم
چون بیخبر آمدی درونم — از چیست که یافتی زبونم
ای سنگدل از چه رو بناکام — بر شیشه بخت من زدی جام
من تاج و سریر بر فگندم — تا در تو ترا بسر فگندم
تیغ تو بکین من علم چیست — من خاک نشین من تو هم چیست
تو دشمن جان و بخت من هم — من سوختم از تو تخت من هم
چون کوس بلا زدی بیامم — چون تنگ جهان شدی بنامم
ای چرخ ز من چه بر شکستی — دانم که بفتنه عهد بستی
شمع تو بخانه سوخت رختم — اکسیر تو خاک شد بختم
ای کوکب بخت چون گذشتی — سنگ ره آسمان نگشتی
چون تیر فگندی از کمانم — بر خاک زدی ز آسمانم
دانم که سر ستیزه داری — فریاد ازین ستیزه کاری
از عشق نبود این گمانم — کاتش فگند بمغز جانم

نظارگیان بزم فتادا

گشته چراغها سا بیتم

اگرچه دوست قسمهای سخن بهر آن یمین

ع بر سر حرف پیش رفتم خویش رفتم

ع نقش پرگالی ناتمام پیمانه

ع گل از کاوش نشسته در دل

ع من و الماس سوده چنال

ع مرهم کافوری ساختن

ع دانا کرشتان پاکستان داد

ع زین گونه طراز دلستان داد

ع کاو رنگ نشین گل بلاغ

ع رفتن

نظاره شمع انجمن کرد — فالے زد و نام او وسن کرد

امروز بجلوه چون تذروست — نو خاسته دلفریب سروست

زان صبر گذار فتنه دهر — بر خاسته فتنه بهر شهر

افسانه عشق او بهر سوے — دیوانه حسن او بهر کوے

بر خاسته آتشین بهارے — پیراسته نازنین نگارے

در آرزویش نشسته شاهان — جان بر کف دست وصل خواهان

ای آنکه دو دیده باز داری — با خود ز نظاره راز داری

دریاب که دیده را نظر هاست — در هر نظرے نهان اثر هاست

این راز نهفته یافت نتوان — وین رمز درون شگافت نتوان

خوشوقت حریف دیده فرساے — بر تارک آسمان زده پاے

از همت او دو کون نیمے — صد اطلس چرخ زر گلیمے

یک گام اگر نهے ز خود پیش — ملکیست فراخ دلق درویش

هر رقعه از و نشان والا — هر نخجیه حساب ملک بالا

خواهم سحری شوی خرامان — از جیب گرفته تا بدامان

یک پرده دل اگر شود فتح — بینی که چه تنگناست این سطح

از غنچه نسیم یاسمن را — بکشاد چو از رحم جنین را
هم نخله ساحه بستان — هم مردحه زن صبا بستان
در یافت بهار نازپرور — آبستن لاله غنچه تر
دامان تازه سی قدو گل اندام — بشگفت سمن بری بهنگام
بر داد ترنج او نهالے — افتاد زنافه اش غزالے
والا گهرے گزار حمنے — در نام پدر نهد بلندے
یکتا گهرے که چون کشد اوج — دریا شود از وی آسمان موج
شاه آمد و دوست کام بنشست — در رزم بنقل و جام بنشست
هم تاج بر آسمان بسفگند — هم ناصیه اش بر زمین بسند
در داد صلاے کامرانے — بر خواند جهان بمهمانے
نرگس بکشید رنگ در رنگ — کش بهر سماط شد زمین تنگ
خوانهاے نعم جهان جهان ماند — خوان بر سر خوان چو آسمان ماند
چون بر جمنش گذشت سالے — نخلش بگرفت اعتدالے
بازار گل نو بهار آمد — کش چار چمن نثار آمد
بشگفت دلش به پور دیگر — بر نور فزوده نور دیگر

خلقت بر شته گرفتار — سر رشته بدست تست هشدار
از سخت دلیست در رهت سنگ — وز تنگی چشم خانه ات تنگ
ایام با نهمه درازی — تنگست تو تنگ ترچه سازی
هست از نظری بلند و پستت — تنگی و کشادگی بدستت
خواهی بجهان نه سخت میری — مخراش جهان بسخت گیری
آن ساز نما که چون زنی کوس — خیزد ز جهان نفیر افسوس
بر نطع ادب نشین و بگذر — این مهرهٔ گل بچین و بگذر
پیرایه مسند سکون باش — در خانهٔ عافیت ستون باش
صد شمع بپیش یاد دیدار — وز روز پسین بیاد دیدار
یک چند ادب طراز دیرین — انگیخت حدیث تلخ و شیرین
آمیخت دران شب و تاب — اهلیلج تلخ را بجلاب
وانگه بنظر نواخت اورا — بشگفت شگفته ساخت اورا
هم جوی بلاله زارش آورد — هم آب بروی کارش آورد
پیش سیه زرنگ و بو آسیب — با او دو ترنج داد و یک سیب
این تحفه بیادگار بگزید — سرمایه صد بهار بگزید

کامیست ترا دوبود و دیگر نه — دانا بخیال تو دو جهان بخرد

کامیست فروغ آرزوهای دراز — پرویز نگاه دور بین کرد

هم دست کشاده دار و هم دل ‌ زین هر دو خزینه قفل بگسل

ساقی شود آبگینه بکشای ‌ اول دل و پس خزینه بکشای

گنجینه تو کشاده چشم به ‌ قفلش بکلید هر دو کم به

می میخور و در خمار میباش ‌ مستی کن و هوشیار میباش

بر بام برآ و مست بخرام ‌ زانسان نه که پا بلغزد از بام

چون کوزنی ببام درگاه ‌ یاد آر ز ناله و سحرگاه

باغیر کن آن ترانه سنجی ‌ کز غیر چو بشنوی نرنجی

این دور ز تست می بیاشام ‌ زانسان که نیفتد از کفت جام

در عدل قدم زنان علم باش ‌ در جرم نظر کنان حکم باش

گر جرم تو هست در پذیرش ‌ ور از دگریست سخت گیرش

بیداد دگری ستم نهاد ست ‌ تو در گذر انیش نه داد ست

از باد شان زواد پرسند ‌ نی از گهر و نژاد پرسند

تو خفته و عالمی بفریاد ‌ داد از تو اگر چنین دهی داد

سنگ ره کاروان مکن باج ‌ کین نام برآورت بتاراج

کان تاجوران که تاج بخشند ‌ صد قافله نقد باج بخشند

خاتمت کار

زینها تو هیچ گفتگو نیست ‌ این طایفه را سر نیکخوئی نیست

تو شاهی و صد شمار داری ‌ آزار دل گدا مداری

با خلق هزار کار داری ‌ با خلق بیک نگاه باری

اکنون که ترا جهان شتابست ‌ آن کن که شود ز روی بهبود

با خالق و خلق هر دو کارست ‌ خلق از تو و خالق از تو خوشنود

گر شاه جهان بهزار گوشه ‌ شاهان بهزار گونه یارند

ماننده مدار بر مدارا ‌ گر هم تن و پایه اند یکتند

این مهد بهر چه علو و سفلست ‌ دانی چه بقلت در گل خفت

بازیچه صد هزار اطفلست ‌ گاهوارهٔ شاه و خاک بالین مظلوم

نظم

گاهوارهٔ بفته بشمار ‌ بازیچه صد هزار طفلست

آگاه ز شیروان امید
وز کلبه صلای مرحبا زد
تا چند برون درون درون آی
لبیک زمان ببانگ درویش
بر گوشه لطف خاک بنشست
با رشته خرقه کرده پیوند
ز نیسان سر رشته گهر کرد
نیسان بهار آفرینش
پندیست بشاه نزل و رویش
از پند نشانمت نشانی
گلدسته نو دهم بدستت
انگیخت سخن بدلنشین طرز
اقبال برافرزت عشاق
درمانش و بیشت کمی نیست
طلعیست بزرگ بادشاهی

آگاه چو صبحدم صبا زد
کای بخت ز شیر وی برون آی
بشتافت حریف گرم در پیش
در یافت گلی نیاز در دست
درویش تنی بموی در بند
چون رشته سری ز خرقه برکرد
کای خاک نشین سپهر بینش
گر گوش رضا فرا نهی نیش
چون آمده بروزگاری
از باغ خرد که کرد دستت
وانگاه کشود لب بپدرز
کای بخت تو قبله گاه آفاق
دانم نشکوهت آدمی نیست
دانی که ز قدرت الهی

بر خاک شکفته بوستانی
در گرد و نهفته آسمانی

در گرد دل از غبار رفته
گردش لب تاره زار گفته

از خلق نشسته بر کناری
در دلق گسسته همچو تاری

بر دامن چرخ آستین زن
خاکستر دیده بر جبین زن

جز زهد نه هیچ در سرشتش
جز سجده نه هیچ در سرشتش

لاله و ماند از خوئی شرم
لب آبله کرد از دم گرم

برق نظرش چراغ امید
صبح نفسش فروغ جاوید

بنهاده بر آستان تحقیق
قفل ادب و کلید توفیق

بر چشم قضا خط رضایش
بر فرق قدر گل دعایش

درشستگی چنین قضائی
دارد دم او گره کشائی

این نخل نگهبید از نم او
وین غنچه کشاید از دم او

گر بخت جوان تباید این نار
از پیر طلب کشاد این کار

جوینده بود ازین نشانه
گنجید در حریم خانه

میخواست که چون شود شبانگاه
گوید سخن امید در راه

شب چیست امید جانگداز ان
خلوت کده خیال بازان

یا قوت زدیده ام فشاندے
الماس بسینه ام نشاندی

هم سینه شراره بیز کردی
هم دیده ستاره تیز کردی

بر دیده در بلا کشادے
بر فتنه صلاے عام دادے

نی نی ز تو شکوه از خود نیست
وین سر ز نشم بجای خود نیست

روحی به تنم ز سر دمیدے
خاری عجبم ز پا کشیدے

آورد گلم بتازگے روے
کاورد یم آب رفته در جوے

زین دیده که دیده ام جهانرا
منت بپذیرم آسمان را

آوردی از آسمان نویدم
کردی چو ستاره رو سفیدم

چون ماند ازین سخن فریبے
با تنگدلے و نا شکیبے

زان قصهٔ جانگداز پرسید
بستند حدیث و باز پرسید

دانا ز پی جواب بشتافت
آتش زد و بهر آب بشتافت

کان شاه که بر فلک سر افراخت
وز خاک درت کله بر افراخت

در موج محیط نعمت غرق
منشور ترا نهاد بر فرق

لوح ادبش خط خطابت
طوق شرفش خم رکابت

بر فرق دکن کلاه تختش
بیدار نخست پایه تختش

چون فاخته در هوای سرو بلند — کبکی بگذارش از تذرو بلند
بر یاد گلی بیش بجام است — تا شش نبرد که آن کدام است
هستند قبیله و تبارش — حیرت زدگان کاروبارش

شنیدن حسن دمن و شیفته دل و نگران شدن و زردی چهره و سرخی اشک و آه سرد از دل نل برآمدن

دانا که حکایت از دمن کرد — نل را نگران این سخن کرد
بر خاست زنل خروش خونی — با صد نگرانی درونی
بشکست هزار شیشه بر هوش — یارفته هزار پایه در گوش
بیچاره ره علاج تب یافت — بیماری خویش را سبب یافت
دانست خلش ز چیست در دل — وین نوک خدنگ کیست در دل
خنجر که بنفت در میانه — پیکان که شکست بر نشانه
تیری که چنین خلد بیازی — مژگان که رساد این درازی
از چشم که این فریب و مستی ست — وز زلف که این دراز دستی ست
افسون که رسید چنین نور — جادوی که میرود چنین دور

در رفتنش فسون او بهر هوش
پیچیده صد هزار فسون او بهر گوش

رعنا قد او بجا مذهبی
گلدسته بدست دلفریبی

گیسوش بدامن جگرسای
پیچیده هزار فتنه در پای

چشمش که جهان خراب کرده
در چشم غزاله خواب کرده

شاهنشه غمزه فوج در فوج
طوفان کرشمه موج در موج

هم سلسله پیچ و تاب موهش
هم صاعقه ریز برق روهش

پیچیده بجعد عنبرین تار
در هر خم مو هزار زنار

هر موی چو رشته فسونی
زنجیر بگردن جنونی

وان طره بران عذار مهوش
موئین دامی بدست آهو بش

آن زاکه ز خم غمزه دل سوخت
زا بریشم طره زخم دل دوخت

چشمش که چو فتنه مست خفته
صد دشنه در آستین نهفته

رویش ز غرور حسن و مستی
آئینه بدست خودپرستی

زان رخ که بشعله تاب داده
آتشکده سر بآب داده

صاحب نظران در آرزویش
با لغزمه و ستاره رویش

زان چهره که شعله فام کرده
آتشکده شعله دام کرده

رنگین چنینست روزگارت — گلهاست شگفته در بهارت
در خاک وکن که فتنه خیزست — امروز دکان فتنه تیزست
جادو صنمے صنم فریبے — نگذاشته در جهان شکیبے
گل چهره سمنبرے دسن نام — از سوی فرنگ آمده بر چمن وام
بتخانه هند چشم مستش — هندی صنمان صنم پرستش
صد برهمنش بخون نشسته — در بتکده بت به بت شکسته
آتش زن سومنات قصرش — زنار گسل بتان عصرش
چشمش به نگاه جادوانه — صد بتکده را قمارخانه
صد شعبده جلوه ریز راهش — صد زلزله گر وجلوه گاهش
آئینه شگاف دیده بازان — معشوقه آرزو گدازان
شمشیر گر نگاه خونے — سوهان زن آتش درونے
مهرش بدل جگر فگاران — چون جوش جنون بنو بهاران
گل غنچه نونهال دستان — ریحانی نو بهار مستان
جادو صنمے فریب ناموس — پیچیده صدائے او بناقوس
شیرین بنگے فریب صد کام — در بسته نهفته مغز بادام

گلهاست شگفته در بهارت — نگذاشته در جهان شکیبے
امروز دکان فتنه تیزست — از سوی فرنگ آمده بر چمن وام
هندی صنمان صنم پرستش — در بتکده بت به بت شکسته
زنار گسل بتان عصرش — صد بتکده را قمارخانه
صد زلزله گر وجلوه گاهش — معشوقه آرزو گدازان
سوهان زن آتش درونے — چون جوش جنون بنو بهاران
ریحانی نو بهار مستان — پیچیده صدائے او بناقوس
در بسته نهفته مغز بادام

Ex Libris

برخیز و تجنب و او بنشین — از غم بدر آ و شاد بنشین
برد از چشم تیز بینان — نقشی ز نشان نازنینان
در صید گهی چنین شکاری — صبرے بگزین و انتظارے
سیدار سدی فرو بگرداب — کافتد بکف تو در نایاب
یکچند بگردش از قرعه — بر نقش مراد زیر جرعه
مشتاق نشست و مدعوش — هم چشم روانه کرد هم گوش
سید اشت درین نشیمن راز — بر روی زمانه این دو در باز
روزے طلبید مجرمے چند — کز درد برآورد مے چند
از جوش درونه باز پرسید — وز غیر نهفته راز پرسید
سید او زمان بهر ندیمے — کین غنچه کشاید از تبسمے
کردند بصد فسانه گوئے — در دفع ملال چاره جوئے
هر کس بزبان جادوانه — میگفت فسانه در فسانه
هر دیده وری بدلنشینی — میخواند خطے ز پیش بینے
گشتند بسے فسانه پیوند — مژگان بغنودگی نشد بند
دل در گره غم و نظر باز — آنچا چه کند فسانه پرداز

آماده عشق شد مزاجش — تبتاب و بگوش و در علاجش
زین تف رگ و ریشه یافت تابش — افزوده به نبض اضطرابش
معشوقهٔ ناز زین طلب کن — عناب لبش بکار تب کن
باعش شکفان بارغوانی — صفرا شکنش تبار دانی
دستور جهان بخیر گه شاه — آمد بدلِ رغم چو خرگاه
خود را بسر هزار فن زد — لرزان لرزان در سخن زد
کای آیینهٔ زمانه رویت — پیوند جهان بتار مویت
دانم که بطبع نکته پرداز — آشوب غمیست پرتو انداز
زیباست جهان بدار و گیرت — گردی مرساد بر سریرت
گردی که تبخت بادشاهیست — پیشانی ماه را سیاهیست
ابری ز زمین سیاه برخاست — کز سینهٔ برق آه برخاست
زین ابر نمی خدایگان را — طوفان بلاست آسمان را
شادی جهان بغم برآمد — بیرون و درون بهم برآمد
راندم که خسی بچشم شاهت — در دیدهٔ من جهان سیاهت
زین رو که بموی شاه مایی — در نبض زمانه اضطرابی

ازنهم شنیدنی است کای رویش فرخ نظر شناسان — دستور چه دید در رخ او کز عشق نهفت راست با او
این عشق شناسی از ادب بست — معشوق چرا نقاب بر دست
لیکن نشناسمش که دام است — در تاریکی فگنده دام است
انداز سلام ازان کناره — بنشسته خدنگ تا بسوفار
انظره بتفگنده دوست — دانم که بپیش پیشگر کرد
ازنهم شنیدنی است کای رویش فرخ نظر شناسان — دستور چه دید در رخ او کز عشق نهفت راست با او
این عشق شناسی از ادب بست — معشوق چرا نقاب بر دست
لیکن نشناسمش که دام است — در تاریکی فگنده دام است
انداز سلام ازان کناره — بنشسته خدنگ تا بسوفار
انظره بتفگنده دوست — دانم که بپیش پیشگر کرد

ای عشق ترا هزار نام — در هر نامی هزار کام
ای نام تو بهتر از هزاران — وی کام تو خوشتر از جهان
ای نام تو بهتر از هزاران — وی کام تو خوشتر از جهان

نقل گفت کای طبیب نادان — کردست ترا ز درد بیگانه
نبض تو نخواست دید و نشناخت — بالید و کلاه بر زمین زد
زنجی غفلت است با مداوان — گفت شد و خاک بر جبین زد
گر دست کرد دارد این دل آزار — قارورهٔ شناس را طلب کرد
بیگانه بدرد آشنا نیست — پرسش نشناس را طلب کرد

چشمی بمثل ترشوش انداز — قارورهٔ پر ز آتش انداز
این شیشهٔ دل که پر ز خون است — داری نظری ببین که چون است
گر خود بسرم فتاد کاری — بیگانه چه غم خورد بزاری

در وصف خود گوید

بس گل شگفند روزگارم — کاین شعله دمید در بهارم
عمریست ز بخت خوشه چینم — کاین فتنه شگفت در زمینم
امسال که بخت در ستیز است — دوران فلک چه فتنه خیز است
ای کوکب بخت سوختم وای — بر آبلهٔ جگر بخشای
او گریه بنالهٔ آب میداد — در نالهٔ شعله تاب میداد
با خواب اجل فسانه میگفت — از مرگ بجان نشانه میگفت
آنرا که شد این فسانه در گوش — شد خواب ز دیده اش فراموش
خون کرد در و نهای افکار — بیتابی مرغ نو گرفتار

تدبیر وزیر در شناخت نبض بیمار عشق و افسانه پردازی ندیمان نکته سنج و شرح حسن دمن که آشوب چشم و ستارهٔ آسیب دل زمانه بود

خونین رقمان نقش تقدیر — کردند بنوک شعله تحریر
کز بسکه دل یگانه آشفت — زان شفتن او زمانه آشفت
طوفان بلا بجوش بر خاست — کز عقل و جنون خروش بر خاست
دستور که راستین عمل بود — دیباچهٔ حل و عقد دل بود

آن کیست که در درون سینه — نشکست هزار آبگینه

این باد ز دامن که بر خاست — وین دود ز گلخن که بر خاست

دانم ز سیاه عشق گردیست — انگیز جگر گداز دردیست

این دشنه کزو بدل خراشیست — از موکب عشق دورباشیست

خونین علم کدام شاهست — چاوش کدام بارگاهست

از سوز که این شرار در خاست — وز راه که این غبار بر خاست

این عشق که بر دره بجانم — پیچیده شد زبه بر نیانم

این مرغ که مے پرد برین بام — وین بوسه که میدهد به پیغام

این قاصد راز چیست گویان — از جلوه کیست مژده گویان

با سینه پیام دشنه کیست — خونخوار نگاه تشنه کیست

آتش که زجان ریش برخاست — دود از پس و شعله پیش برخاست

این عشق ز دل چو بست محمل — فی گام شمار دو نه منزل

این عشق ندانم از کجا خاست — کز هر رگ و ریشه ام ملا خاست

جوش جگر من از چه تابست — در نبض دلم چه اضطرابست

تن رنج تباکش از میانه — در سینه بماند ه پنبه دانه

ای دیده ز کار من چه بینی — در چاره کار من چه کوشی

در دیده ز خون من چه پیمائی — در خانه ز خاک من چه روبی

در طالع از نجم من چه خوانی — در گردش دیده من چه بینی

ای چرخ چه دارد از کینم — وین سنگ بپویا چه چینم

آهنگ شکنجه تا چند — وین گردش شیشه تا کجا چند

بر قتل منت چه مشکلست این — آئین کدام کشورست این

چون من نبود کسی بگیتی — تو دیگری مباش گیتی

دانم ز تو من زبون تری نیست — جانسوزتر از منت پری نیست

عیدم که شکفته روزگاریست — کو کوکب این سیاه روزیست

دانم ز گل چنین بهاریست — کو مونس این غم آشنائیست

آن نرگس مست کو بمن نیست — وان نرگس مست کو بمن نیست

بس

باشد بهفت پرده تنگ
آگاه ز نغمهای نه چنگ

بس ابر بلا بصد تگاپوی
آرد ز بر زمین زآسمان روی

پوشیده منوز فتنه در راه
کاگاه شود درونه ناگاه

آنگیخت شعبده ز مانه
نقشی عجب از طلسم خانه

ناگاه غمی بهم برآمد
تاریک شبی ز در درآمد

نی غم که محیط عمر کاهی
نی شب که جهان جهان سیاهی

مهکرده بفتنه گاه مستی
چون زلف بتان دراز دستی

آنشب که ز داغ توسنیه بود
عالم چو کلف بجسم سیه بود

دل داشت درونه جگرتاب
چشمش چو ستاره بود بیخواب

ناگه گل بخت نارسش افتاد
در دیدهٔ خواب اوحنش افتاد

گردش ز ره ملال برخاست
در خانهٔ دل خیال برخاست

دریافت بچشم خود غباری
در سینه نهفته خارخاری

آگه نه که گرد دامن کیست
دین غنچه ز خارگاشن کیست

در جیب گلش که این جنسک بخت
ور زخم دلش که این نمک بخت

آتش که به سقف خانه درزد
دین فتنه ز دامن که سر زد

از صندل تر کشیده غازه او — گلگونهٔ حسن کرد تازه
صد نغمه بساز پردهٔ او — صد نکته نگار کردهٔ او
پرسید ز سرگذشت شاهان — برداشته نقش کجکلاهان
با این همه ناز و نازنینی — با این همه پاس شرمگینی
عشق از نگهش زمانه میزد — چشمش ره صد فسانه میزد
میدانست حدیث عشق در گوش — میشد ز فسون عشق مدهوش
می جست ز عاشقان نشانها — میخواند ز عشق داستانها
هر کس ز تبر انه شه ربار — میکرد درونه اش خبرسار
هر کس ز بکاستی جگرتاب — میبود دلش بهرهم وزیر
بروی ز شگرف نامی عشق — شیرین شده تلخکامی عشق
دانم که فلک بگردش تیز — دوری ترند چنین طرب خیز
نیرنگ قضا بروزگارے — هندو بکف جهان نگارے
دوران فلک کند قرانها — گز پرده برآید این زمانها
آنرا که ازین زمان نشانیست — گونا زبرد که خوش زمانیست

آن صبح که با نشاط و ساز — از غنچه برآمد آن گل ناز
کردند ستاره زیب مهدش — بستند نگار مه به عهدش
از پرورش مه و ستاره — گل کرد بهر خشش نظاره
بالید چمن چمین نهالش — بگرفت جهان جهان جمالش
شد صنع ازل چنانچه دانی — اورنگ نگاه کامرانی
گردید بدست بردکاشش — نه قرعهٔ آسمان بناشش
در صبح بهار نوجوانی — شد بهرهٔ انجمش ارغوانی
برخواهش مهرهٔ نشاطش — منصور نشست در بساطش
ستانه نجوشخرامی بخت — نعلین بپای کرده از تخت
اخضر به سپهر دوش بر دوش — شاهی بجوانیش هم آغوش
حکمش ز تنگ نظر روان تر — طالع ز جوانیش جوان تر
بر افسر او گل جوانی — بگرفت جهان بگلستانی
شاداب به بخت کامگاری — سرمست بجام هوشیاری
شاهی و جوانی اندو مستیست — کاتش فگن هر سه چیستیست
خوش آنکه باین فراخ دستی — هشیار بود درین دو مستی

پیچیده هوا العنبرین دم — پی کرده صبا با همین سم
صد عهد شباب در شتابش — صد باد بهار در رکابش
در جلوه گره بباد داده — وز پویه گره ز دل کشاده
بر بسته صبا بتار کاکل — پیوسته بلاکه شاخ سنبل
هم در دم او گره بهاری — هم کاکل او بنفشه زاری
بر لاله چمیده همچو سروی — از کوه گذشته چون مدروی
در گرم روی چو خیز کردی — آتش ز نسیم تیز کردی
بر باد ز برق نعل بستی — بر خاتم مه نگین شکستی
او شاه سوار دولت و بخت — زیر قدمش رکاب با تخت
در پرده حسن و عشقبازش — صد ناز نهفته در نیازش
سیمین صنمی شگفته رخسار — در لعل و گهر کشیده زنار
در حسن بدلبری یگانه — در عشق به بیدلی فسانه
حسنی و بهار دلفریبی — عشقی و جهان ناشکیبی
سیمین بت و بت پرست ماهی — صد تنگدله زیر هر نگاهی
ناقوس بچشم دیده همخواب — زنار ز زلف کرده همتاب

۴۰

دیباچه نگارش حسن آفاق — داستان زن و داستان عشاق
ستانه بخانه فسون ساز — زینگونه بخون نگارد این راز
کز کشور هند بود شاهی — چون هندوی چشم کجکلاهی
شاهی و جهان جهان سپاهش — اقطاع اجین تخت گاهش
در تاجوران بنام نامل بود — چون دیده بمردمی مثل بود
فرزانه شهی فلک شکوهی — دانش منشی خرد پژوهی
فرمان ده خیل کامیابان — پیشانی او ز بخت تابان
خاقان ختاستان و چین بخش — هم تاج نواز و هم نگین بخش
او سرور خیل خیل رایان — بر درگه او کلاه سایان
در کینه نهز بر بتیهٔ رزم — در مهر حریف شیشهٔ بزم
لطفش به بهار شادمانی — قهرش بسموم مهرگانی
هم گرد رهش بفرق افضال — هم غاشیه اش بدوش اقبال
درهای طرب بروی گشاده — اقبال بهر در ایستاده
داوش علم جهان پناهی — بیداد گران بداد خواهی
از عقل گشاده عقدهٔ بخت — بر بخت نهاده پایهٔ تخت

زین پیش مده بنجار راه پاس — عشقی که حقیقت ست نشناس

یک جرعه بکش بهستی او — تا نیست شوی به هستی او

واگاه ز نیست هست گردی — هشیار شوی چو مست گردی

این عشق مگو که در رگ و پوست — رهبیست نهفته تا در دوست

عشقست بملک بی نیازی — سلطان حقیقی و مجازی

نی بانگ و صداست این ترانه — عشقست که میزند ترانه

در بحر زبا دنیست این اوج — عشقست که میتراود این موج

آن شعله که سر کشد بتاراج — عشقست که می نهد بسر تاج

دریاست نمود عشق خونخوار — دریاے کرانه ناپدیدار

دل در تگ و پوے در نایاب — در هر قدمی هزار گرداب

عشقے بپذیر جاودانے — کو ماند اگر تو خود نمانے

چون خود شودت ببزم ساقے — بویش دهدت حیات باقے

ای نشئه هست محو خم شو — وی قطره برو به بحر کم شو

فیاضی ازین خروش خونی — کاورد ز شورشش درونی

از شعلهٔ عشق جز تقے نیست — ز شیشه درو خرفنی نیست

این عشق که هست بیخود از خویش
فی شاه شناسد و نه درویش

آید چو بنا توان تازی
کنجشک برد دل شباهنگ

بس تخت نشین هفت خرگاه
کز گرد ستاره ریخت هر ماه

چون شعله حسن ورزد آتش
خاکستر دیر عشق شد تخت

حسن از دو جهان گسسته پیوند
واندر رگ ریشه ات شمره بند

خورشید بصبح جاودان فاش
تو عاشق شام مجو خفاش

ازمی تو دهی نظاره را رنگ
بر شیشه ساقیان من سنگ

با حسن مکن ذاز دستی
هشیار نشین بوقت مستی

راهیست بهر قدم نظرگاه
پای مزه لغزد اندرین راه

چون چشم هوس کنی نظر دوز
از هر مزه راستی بیا موز

مینا ست ز راستی لبالب
واندر کجیش تهیست قالب

با میست بصد بلند دستی
هان پای نلغزدت ز مستی

این آب نبود آتش انگیز
از باد هوس تو کردیش تیز

مائی و منی در و نگنجد
خر خاک درین سبو نگنجد

گر یک سر موی از خود آگاه
هشدار که از ره است در راه

هندست هزار عالم عشق
هندست و جهان جهان غم عشق

بی نقش وفا خط جبین نیست
بی رنگ جگر گل زمین نیست

خاکش همه ذره ذره مهرست
هر ذره چراغ نه سپهرست

آن غمزده کز جنون سحل بست
در دشت عرب بر یک گل بست

وان هم که نگار ارمنی جست
وان نیز که بی ستون کنی جست

هر یک بدرونه سوز حسن داشت
تابی ز شرارهٔ هوس داشت

هندی صنمان آتشین خوے
آتش فگنان بهرمن موے

دل در دو پری وشان سرست
در کاوش سینها سکدست

زان غمزه که در خرام کرده
صد زلزله فتنه دام کرده

خونین نگهان کرشمه کوشان
هم خنجر و هم نمک فروشان

کو عقل که روبرو در آید
با صبر که در برابر آید

چون برق نگه بدل زند تاب
صد سینه آتشین کند آب

سخت است بدور روے زیبا
بر کف دل وا نگے شکیبا

هر گردش چشم دلربائے
بر گردش سر زند صلائے

هر جا نگهے ستارگے کرد
خون در جگر نظارگے کرد

این بادہ کجا و عقل باوے عشق کجا
بس عقل کہ کرد زندہ در گور

در عشق چنین آکسن بارا

این نشه بعاشقان گوارا

بس نکته دران و رمز بیش است

گر دود بدو دست آتش افروز
از دامن خود چو گل کند تیز
آتشکدهٔ گل زمین را
خیزد چو شراره پای کوبان
خود جلوه کنان در آتش افتد
همچون دو فتیله خورده یکتاب
اینست کمال عشق اینست
خاکسترشان هوتیائی
آتش زن عاشقست و معشوق
پروانه و شمع هر دو سوزند
معشوق بعاشقی زند کوس
معشوق سزد که عاشق افتد
معشوقی عاشقان عجب نیست
یا عاشق آرزوی خود باش
این سوختنست ساختن نیست

اینجا همه آبروے محفل — آب جگر است و آتش دل
حرف شب عاشقان دراز است — افسانهٔ عشق جانگداز است
اخگر همه زهره است و پروین — آتش همه بستر است و بالین
شیران زبلاے عشق نالان — خون خورده ز نرگس غزالان
چون عشق رسد بآتشین تاب — صد زهره آهنین کند آب
حسن آمد و پر جهان صلا زد — عشق آمد و صد در بلا زد
فی حسن فریب ناگهانے — فی عشق بلاے آسمانے
تا صید کند دلے بناکام — از تار نگه نیافت صد دام
عشق ست سر صبوح شاده — معشوق پیاله حسن باده
آن هر دو ز شوق ناشکیبان — سر کرده برون ز نیک گریبان
در گلشن این مهندسی کاخ — سر برزده این دو گل ز یک شاخ
دل با دل و تن به تن بهم دوست — آمیخته چون دو مغز و یک پوست
این حسن بعشق شد گرفتار — چون باده بشیشه نغمه با تار
این شعله بهند گرم خیز است — اینجاست که آفتاب تیز است
عشق عرب و عجم شنیدم — از هند بگویم آنچه دیدم

دل با دل جگر بجگر

سیماب بموج گریه رفته — الماس بنوک شعله سفته
مستی بخمار کرده همرنگ — تریاک بزهر دیده هم تنگ
آتشکده ساغر صبوحش — صد میکده توبه نصوحش
الماس فشان داغدارے — ناسور فروش زخم کاری
بگسختن از جهان خلاصش — انداختن سر بمصاصش
میخانه او بهر قدحرابه — دیوانه او بهر خدا به
هم پرتو دشنه ماهتابش — هم خنجر شعله قطع خوابش
تلخاب جگر بسینه ریزان — خاکستر دل بدیده بیزان
از آرزوی درون سینه — آتش فگنان در آبگینه
گلبرگ فشان خارخوارے — قطع افگن خاک خاکسارے
آن صاعقه سور ابر اندوه — خونین سیلاب آتشین کوه
برق افگن فرق خاندانها — پرتو بر شمع دود مانها
از خون خسرو نگار پیوند — فرسلسلهٔ جنون سلے بند
از آه زهر لبے جگر بار — در اشک بهر دلے شرربار
گاه از گل گریه لاله انگیز — گاه از لب خنده ارغوان ریز

ناله چون بلبل بسفته او
جادو و جنون بل بسفته او
استاد و جنون بل بسفته او
خیال ورق سیاه کاری
نازک رگ شیشه کاری
گلبرگ تن لاله کاری
امید که از تو آرزو سوز
صد خون فراق شسته او
آتش زن نو نهاد او
از آتش فشرده آبگینش

در باد[۱] دیده چنین جگر تاب — عشق از من و من ز عشق سیراب
تا جوش زنم ز شرب خویش — صد غوطه بخون دهم لب خویش
آتشکده کنم دهان را — در آتش دل کشم زبانرا
صد شعله بچاک دل در آرم — وانگه دم آتشین برآرم
نی دم تف آتش درونیست — نی حرف که دشنه های خونیست
رفتم[۱۱] که حریف عشق جویم — بنشینم و حرف عشق گویم
هر دم[۱۲] ز نمک فشان نوائی — بر گوش و زبان زنم صلائی
از دیده خشک غم بیارم — اخگر ز دم شرر بکارم
بیرون[۱۳] کشم از دماغ خون را — روغن زنم آتش درون را
در شعله کشم نظر کنم — زین ذوق بعاشقان خبر کن
هم اشک[۱۴] کنم بشعله درتاب — هم شعله بخون دل دهم آب
زین[۱۵] خون که ز ریش سینه سرزد — هر قطره هزار رنگ برزد
آنکس گل عشق بر دماند — کامیزش رنگ عشق داند
در عشق حریف درد عشقم — پرورده گرم و سرد عشقم
چون[۱۶] کام برد زبان زنانش — خواهم که فزود بکامش

از جوش و خروش خود چگویم
این باده تو ئی و من سبویم

دارم سخن خیال و لفر یان
راهی بدل خود از گریبان

آن گرم روم که گاه و بیگاه
صد قافله جان برم از ین راه

این ره که دلم بدان تسلی است
آمد شد و کاروان معنی ست

در راه زنا لونم ریاطی ست
کانجا زنی قلم بساطی است

این ره که بشیر وی کنم قطع
یکدل سر دل نهم بران نطع

زانو سبرش کمان که طورست
سنگش همه ذره ذره نورست

بنگر که چسان بصد تگ و تاز
بر تار معانیم رسن باز

حیران خودم درین تگاپوی
بر موی سوار و میز نم گوی

زین دائره تنگ تر نگین نیست
بحری تنک آب تر ازین نیست

انصاف بده که نیست بازی
بر یکسر مو دو اسپه تازی

وز فکر زوم بلند خرگاه
از چرخ نهم صد آسمان راه

زین پیش که من فرا شتم بام
جا نیست سخن کجا نهند گام

این نکته که بر تر از نظر رفت
بگذاشت مرا و بشتر رفت

این مشکل تازه نظر بین
طومار سپیده سحر بین

اندیشه‌ام از شکست کس نیست — دانم که حسد درست رس نیست
گوساز حسود خون دل قوت — آتش چه کند بآب یاقوت
گو گوهر خود حریف لب‌شناس — پیداست که کس صفت الماس
محمل بحجازه بسته‌ام سخت — گر جان مراد لے دهد بخت
آید نه برین گریوهٔ تنگ — زین نخجتی مست پای بر سنگ
گیرم بره آن دو گرم رو را — پیر کهن و حریف نو را
گر ناقه نسوزد دم رفاقه — همت کشدم زمام ناقه
زین مرحله بار خویش بندم — محمل بر باط پیش بندم
هر چند که راه من دراز است — حجازه جوان حدی لسان است
آنم که ستاره بار دارم — در دره سپهر کار دارم
با او بفروشم اختری چند — بندم بزبانه گوهری چند
این خانه لعل و کاخ یاقوت — کافراخته بسحر هاروت
گر عمر بود سنهم مقابل — با چشم فسونگران بابل
تا نقش زنم خط قدم را — هر مو قلمی کنم رقم را
زینسان که ز موی خامه دارم — صد نکته چو مو بنا دارم

من خاک بلب دم آتش و آب — هم گنج گزیدم و هم تو گنجور
من دست تهی نشانده از دود — تو گنج چنین نشانده بر فرق
من جلد و کتاب صوت و حرفم — تو طبلی و بربطی بر اسمام
من ذره خاک استخوانم — تو نور و فروغ و شعله و دود

هم چشم ستاره اوج داری — هم عقل سپهر موج داری
ترک ره و رسم این و آن کن — عقل انچه بگویدت چنان کن
امروز نه شاعرم حکیمم — دانندهٔ حادث و قدیمم
کلکم بنقاط جزو و کل بین — یک نخل بصد هزار گل بین
بی خاصیت و هنر بگلگشت — یک سبزه ندیده ام درین دشت
هر موی تنم زپردهٔ راز — تا ریست جدا حدا نواساز
شاخ چمن طرب نسیمم — کلکم سفری و من مقیمم
در تهٔ چمن از نشاط مندی — از تار نظر به تخلبندی
بی رمز دقیق نکتهٔ ژرف — یک نقطه نخوانده ام زنه حرف
زین دایره بسط کرده ام قبض — سیماب نهاده ام بهر نبض
آنکس که سرشت نکته سنجم — در هر بن مو نهفت گنجم
هر موی زمن تمام گوش است — خاموشی من بصد خروش است
چون خواب کنم درین شباگاه — افسانه دراز وقت کوتاه
این دل که نیرزدت زخاری — بشگاف و ببین درو بهاری
پیوندی شاخ و گل درین باغ — گلگشت مرا چنین ازو داغ

بحری شوم و بگوهرین ناب — موجی زنم و روم بگرداب
فیاضی ازین خروش بگذر — جوشی بزن و خموش بگذر
در بزم مزن بلند دستان — آهسته که خفته اند مستان
دانی سخنت شاخ و رشاخ — از عشق برآر گوهرین کاخ
از قصر دماغ کن قیاسش — بر کرسی دیده نه اساسش
تا آب جگر بکاود دیده — کین کاخ شود ببرد کشیده
قصری نکند فلک خرابش — کاول ببرند تا بآبش
برچرخ بکش ز عشق خرگاه — جه دارد تو و همت از شهنشاه

گذارش خطاب آسمان بوس حضرت شاهنشاهی و نگارش آداب شکر نعیم صوری و معنوی بر ناصیهٔ ارادت که دیباچهٔ سعادت است

ای پایه فضای هفت اورنگ — میزان عدالت گران سنگ
فیض تو بروزگار مفتوح — چون باده بچشم و نغمه بارح
صد باغ طرب بهر مگاهت — صد خمکده باده در نگاهت
ای از تو جهان سکون گرفته — با تیغ تو فتنه خون گرفته

هفت گنبد

هر گوش تر بداین نوا را — هر کوه بتا بداین صدا را
پس داشته ام بهر صدا پاس — کین نقش نمونه ام زنه طاس
بس قافله رفت و لب درائی — نشنید فلک چنین صدائی
این دم نه سزاست کتر ازا — وین رطل گران سبک سر ازا
این نشه ازان زیاده دارم — کز شکر هند باده دارم
چون جرعه فشان شوم برایام — احسنت برآید از می و جام
این دل که ز ساقیان کتاب است — دریا کشد و تنک سبو است
نقشیست بروز نامه منقوش — یک لیلی و صد هزار مجنون
بر بسته بپای مرغ خامه — دارم بخیال پنج نامه
بگرفته هوای آسمانی — مانده بمیان ز لب گرانی
دانم که کست چو مرغ فرسای — پرواز کبوتران بر پای
گر پای به پیچدش بدانی — امید رساندش بهانی
با جان گذرانده روزگاری — بر شاه کنم ز دل نثاری
زین هفت رباط و چار منزل — بندم بجمازه پنج محمل
زان پس که برآرم از عماری — این پرده نشین پرده داری

از آب برآرم این جگر را | آتش زنم این دماغ تر را
در شیوهٔ این جگرگدازی | با عشق کنم زمانه سازی
تا تازگی بود درقلم را | صد غوطه بخون دهم قلم را
شویم ز پی سواد نامه | از آب جگر زبان خامه
همدردی سرو و نسترن را | هم رازی سوری و سمن را
حل ساخته برگ و شاخ سنبل | نقشی بکشم به صفحهٔ گل
آن نخلخه ساشوم زبان را | کاسوده کنم دماغ جان را
برمائده های آسمانی | از نکته کنم نمک فشانی
صد نغمهٔ چرب و نرم در کام | پرورده نهم خوی مغز بادام
رونق ده کار عشق گردم | محمل کش بار عشق گردم
در سینه متاع یار دارم | صد قافله در دیار دارم
بار یک روان نوردم این را | هر دم گذرم ز صد خطرگاه
صد قافله از یمم روان بین | شبگیری میر کاروان بین
این لعل که بود قطع این فرش | من می برمش بکنگرهٔ عرش
این لعل که دشت پای در گل | من می نهمش بکرسی دل

دلهای شکسته مهیا | گر نغمه ازین نمط نوازم

ز زنار بگردن زمانه
ز ناقوس فلک کنم برآواز
در پهلوی و دری زنم چنگ
شمعی که بود انیس سوزم
ز آتشکدهٔ فارسی برفروزم
آتش ببرم بار مغانی
پیشانی صبح را دهم رنگ
سرمایه برم بسر سایان
هنگامهٔ عاشقی کنم گرم
تا نکتهٔ عشق برطرازم
طوفان طوفان جگر گدازم
دریا طلسم به میهمانی
جوئی ببرم ز چشمه راز
از آتش دل بشویمش روی
از دود جگر برآورم نهم خال
وز خون سیه بنفشه کارم

ز زین خط فرستم بر بهمنانه
هر زخمه که بر زنم برین ساز
گیرم ز نوای هندی آهنگ
شمعی که بود انیس سوزم
برفارسیان ازین معانی
ز زین صندل نانسوده بر سنگ
خاکستر دیر بی نوایان
از عقل کشم نقاب آرزم
دل خون کنم و جگر گدازم
از خانه تنور دل بکاهم
خیزد چو دلم بدرفشانی
کوهی بکنم بکلک سرباز
هر سبزه که پرورم برین خوی
هر لاله که کردمش ز خون لال
از ابر دویده گل ببازم

Ganjoor

ناسور کهن بکاوش آور — خون کن دل و در تراوش آور
گیرد چو دلت تراوش آغاز — هر قطره خون دلی شود باز
هر دل بهزار جان بنالد — هر جان بهزار غم بنالد
گردد هر غم بناله پرورد — هم ناله برو بنالد از درد
آن درد بود که درد عشق است — دین درد حریف مرد عشق است
از خواندن این فسانه دراز — کش خواند بمن فسانه پرداز
مو بر تن من ز بیم برخاست — دودی ز دل و دو نیم برخاست
کین روزنه کار بازدم بود — وین سنگ هم ترازدم بود
رفت از کفم اختیار بیرون — کز حوصله بود کار بیرون
هر حرف که نقش این سجل بود — شورابه چشم و خون دل بود
هر پرده که این نوا برد داشت — در پرده ترا شرح جگر داشت
لیکن چکنم نداشت از بیم — بیچاره دلم بغیر تسلیم
آنرا که شد آسمان بفرمان — فرمان ببر و زمین چه درمان
آنکو برضای او قضا رفت — باید رهش از سر رضا رفت
تغییر قضا نمی توان داد — زورم دهد آنکه این کمان داد

بسم الله الرحمن الرحیم

مهتاب بر انجمن فروزے
سیارۂ بی سپند سوزے

دریاے سرشک بر سر نہادم
از سجدہ جلاے چہرہ دادم

پیوند ز سینیان گسستم
تا زو یک با آسمان نشستم

بر من کہ ز شوق کرد آہنگ
پیر اہن ماہتاب شد تنگ

دل موج و دیدہ بارگی بود
ہر مو بہ تنم نظارگی بود

گفت ای چمنت مرشبنم ما
جادو گر آتشین دم ما

از دل شرری بدم در افگن
آتش بہ نے قلم در افگن

در دم بسخن فسون تازہ
بر کش رقمے سخون تازہ

در ہند ز عشق سرگذشتی است
جانرا بہواش بازگشتی است

آمد ز تو حرف عشق گفتن
دانی تو شرر بموے گفتن

زین نکتہ بدامن زمانہ
بر بند طرب از جاودانہ

تو ساز فسانۂ کہن را
عشق نل و خوبے دمن را

راز دل نیکوان نکو گوی
موئی و شنو نکتہ ہمچو موگوے

بنماے بنوک خانۂ خویش
دنیا جہ کارنامۂ خویش

صد نغمہ درد در سخن ریز
در ساغر نو مے کہن ریز

پا از مژه چون بر کشادم
بر هر مژه منتی نهادم

چشمی که بره گذار کردم
چشم دگرش نثار کردم

کردم بهوای مجلسی شاه
با چرخ نباط بوس درگاه

تا بنده دری چو چشم بینا
رفعت شکن سپهر مینا

بر روی زمین و آسمان باد
با درگه کبریا هم آواز

خاکش چو چمن بنو بهاران
در نقش جبین تاجداران

هر ذره ز فر بادشاهی
یافت به پرتو الهی

در پیشگیش به بند تقدیر
آویخته آسمان چو زنجیر

زین در بگذشت پیش رفتم
وانجا نفسی ز خویش رفتم

خود را قدری ز خود کشیدم
زان در بدر دگر رسیدم

رخشنده دری مقابل تخت
دریوزه گرش بلندی بخت

بگذشتم ازین در ادب نیز
کونین گذاشته بدهلیز

من بودم و دل درین تگاپوی
من با دل و دل بمن سخنگوی

دل گفت بمن که اینچه راه است
دین کعبه کدام قبله گاه است

گر چرخ بگویم او دگر نیست
در چرخ شکوه این قدر نیست

بالاتر از آسمان همت
زیبنده بلندی حضرت

گفتا که بلندی حضرت
رفعت شکن سپهر مینا

بالاتر از آسمان همت
زیبنده بلندی حضرت

گفتا که بلندی حضرت
رفعت شکن سپهر مینا

بالاتر از آسمان همت
زیبنده بلندی حضرت

گفتا که بلندی حضرت
رفعت شکن سپهر مینا

تقریب ترتیب این افسانه افسون پرورد که حروف آن با دل شب همدوش ست و معانی آن با نسیم صبح هم آغوش

خشنده شبی چو آه شب خیز	پیمانه مه ز نور لبریز
در راهبرے چو دور بینان	در پرده دری چو هم جبینان
از جوش طرب زمانه سیراب	پا تا سر نظر زمین مهتاب
ابروی افق گره گشاده	افلاک صلاے نور داده
مه گشته بصد فروغ جاوید	آئینه رو نماے خورشید
قرابه مه ز مهتاب	چون کوزه سیم و چاه سیماب
مهتاب بشغل خاک شوئے	زر داد برون ز خاک گوئے
انداخته ماه نطع سیمے	رفته ز زمین سیه کلیمی
می بخت هوا طرب بر آفاق	می جست صبا چو نبض عشاق
فرخنده دمی خجسته حالے	در طبع زمانه اعتدالے
آسوده روان و مرغ و ماهے	چون زهر بعهد بادشاهے
من بر در صبحدم نشسته	قرگان بخط شعاع بسته

از دیده دری نمانده بر فرق — بر ساده کله عمامهٔ زرق
تا مشرب صلح کل گرفته — گلزار مراد گل گرفته
شانش همه شان بی نشانست — او با حق و حق با وجه شانست
برمائدهٔ مشتت او — پیداثمرات نیت او
تختش لیلی و بخت مجنون — وان هر دو بحسن و عشق مفتون
عقلش ببصبوح مے پرستی — از طلیح شراب برده مستی
از خواب ندیده اش گرانباز — نی دیده که مو بموے بیدار
ورکرده نیاز نیم خوابے — یا ساخته با دم شرابی
بیداری عالمیست خوابش — هشیاری مجلس شرابش
او مست می و زمانه هشیار — او خفته و نه سپهر بیدار
این دولت و این شکوه این بخت — این افسر و این نگین و این تخت
زین پیش نداد کس نشانه — گو پرسخ نیاز بر زمانه
ثبت است جهان بعشرت خاص — عهدش تبرانه چرخ رقاص
آرام فزاست بسکه جهدش — آسته وزد صبا بعهدش
از پیر فلک اگر بپرسے — بنشست جهان چنین بکامی

از بخت کشیده ایم یعنی ... صد مهد هوس بجا گذاشته

بر تارک نفس پا گذاشته ... با داد و دهش بقا گذاشته

در بند جهان ز عالم آزاد ... بر نفس ادب حرام کرده

اسپید ز هوس لجام کرده ... با همه هوس رام کرده

در سستی خود بچیده دستی ... از مغز زمانه برده مستی

تخت روان بچار پایه ... بر کون و مکان فگنده سایه

فیلی که اگر بروز جنگش ... شاهان شنوند بانگ رنگش

بنهند ز سر کلاه ناموس ... چون ترسایان بیانگ ناقوس

بر فتنه گریش فتنه مفتون ... هم شب به مصاف و هم شب خون

شاهی که جلال بر جلالش ... افزوده جمال بر جمالش

بنهاد قضا بکاخ اجلال ... از دست تیش ستون اقبال

دانا دل و دردمند پرور ... دادار پرست و داد گستر

چون نکهت گل بعطر بیزی ... چون باد صبا بصبح خیزی

بنهاده بفرط نصرت و عون ... رو بر در صبح و پشت بر گون

پیشانیش از فروغ مندی ... صبح دو جهان کمر بلندی

یکدل ز پی جهان پناهی ... درویشی او بیاد شاهی

شاهان دگر بتاج شاهند ... ور باد غرور کج کلاهند

نرگس که نهاد تاج بر سر ... با خسرو گل نشد برابر

با فقر و فنا ش دولت و بخت ... تارک بزمین و پای بر تخت

گرگان زهراس گوسفندان — موی بره شانه زن بدندان
هر کس بخلاف او سر افراخت — وز سرکشی خود افسر افراخت
هم سر بزمین زد افسر او — هم کنگر قلعه شد سر او
هر جا که نظر کند دگرگون — در خواب عدو برد شبیخون
در صید گهی که بسته شمشیر — از بیم فتاده ناخن شیر
هر کج منشی که یک سر موی — از ورگه او بتافته روی
بر خاک در فلک نشانش — آورده سپهر موکشانش
از غرب هوای شرق کرده — صد کشتی فتنه غرق کرده
وز شرق سپه بمغرب کرده — صد موج ظفر بحرب کرده
کوه عظمت بسیل ریزی — دریای کرم بموج تیزی
در معرکه که جلوه ده شد — جوشن ز خدنگ او زره شد
گوئی فلک ست چون زنگم — در جنبش او هزار آرام
شیر علمش بصید تازی — در خون عدو بدست بازی
در روز وغا بجان روشش — از پر تو دل کشید جوشن
نصرت بدو دست چرخ سایش — شانه زده پر چم لوایش

تا مید مُعین کاروبارش — توفیق رفیق گیر و دارش
بار دو جهان نهاد بر خویش — با بار فزون سبکروی بیش
عهد طرش بروزگاران — چون باده بموسم بهاران
خلقش بچمن نهال داده — عدلش بمی اعتدال داده
نازان ازان و جان بمهر و کین رخش — هم ناصیه ساه هم جبین بخش
حکمش چو بفرق برزند پیک — در موزهٔ خسروان فتد کیک
صد بخت دونده روبروش — صد عقل خزنده مو بمویش
افلاک بهمتش ز خویشان — خیزد نه ز دست او پریشان
سنجیده دل خرد پژوهش — لرزید سپهر از شکوهش
ساقی قرابه سبک دست — ساغر شکن حریف بدمست
تا گمسلد از جهانیان بند — امید به بیم داده پیوند
کز می نفسش رواج داده — آتش بدلش خراج داده
خلقش که بصید خو گرفته — صد شیر بدام مو گرفته
خون خورده زمانه از حراشش — رم کرده فلک ز دور باشش
پاکیزه بش کز جلال کرده — او ننگ شهان زگال کرده

بختش به ابد ۱۰ دیار همدم — عهدش بطرب ۱۰ و طفل توام
باغ ۱۰ از نفسش ز گلفروشان — دریا ۱۰ ز سخنش ز سفته گوشان
غرّش ۱۰ بظفر ۱۰ هزبر و پنجه — دولت ۱۰ ببقاش شیر و نخچیر
طبعش به بهار ۱۰ ارغوان کار — بزمش ز نشاط ۱۰ زعفران زار
چون می ۱۰ بمزاج ناتوانان — چون عشق ۱۰ بطبع نوجوانان
خوگرده ۱۰ بکام و کامرانی — پرورده ۱۰ بمهر مهربانی
عفوش لب انتقام بسته — دادش کمر ستم شکسته
مهرش ۱۰ بجهان ز فرط تاثیر — بر تپ زده شربت طباشیر
هم عشق پسند و هم خرد دوست — او مغز جهان و نه فلک پوست
نسبی ۱۰ است بخلعت وجودش — از رشته عقل و تار و پودش
عقلش تبراوش ۱۰ معانی — چون باد بهار گلفشانی
لطفش که بدست جان توانا — چون باده خرد فزای دانا
دانایی ۱۰ ازل بپاک رایی — شاگرد خرد باوستادی
از نور سرشت ذات پاکش — نی از ظلمات آب خاکش
چون عقل بفکر نکته پرداز — چون بحر بموج گوهر انداز

خلاصه ۱۲

بند
بندم ز گل ستاره و ماه
شاهنشه بارگاه و عالم
سلطان و خلافتش خلیفه
هم دولت از و بعیش نازان
آن بسته بدین و دولت آئین
برهان ظفر ابو المظفر
دانش ز شرف طلسم اعظم
برتر ز خیال عقل والا
از رفعت این خجسته القاب
هم سکه از و سپهر مایه
زین سکه که زد بفرخی فال
مجموعه گل خط جبینش
اقبال طراز ملک و دین یافت
در وهم نیاید از ستارگے
در بارنه آسمان سراو

گلدستهٔ مدحت شهنشاه
او رنگ نشین صلب آدم
بر تخت خلیفه بن خلیفه
هم دین ز نشاط سرفراز ان
فرخنده جلال و دولت و دین
یکتاے زمان شاه اکبر
نامش ز جلال اسم اعظم
ما اکبر شانه تعالے
منبر زده پا بفرق محراب
هم خطبه از و بلند پایه
در زر نگرفت نامش اقبال
نه دایره حلقه انگبینش
کین خطبه و سکه و نگین یافت
در عقل نگنجد از بزرگے
ناموس دو کون افسر او

دلسازی مرغ این چمن کن | بروشن تر ازین سخن سخن کن
از نکته علم بماه بر کش | صوتی زمدیح شاه برکش

گلفشانی صبح معانی بر اکلیل مدحت حضرت خدایگانی ناصیه حشمت کشور و بارقه هیبت اختر ابو المظفر جلال الدین محمد اکبر بسط الله ظلال اجلاله

صبحے بفروغ دلکشائے | بگداخته شب بروشنائے
روشن چو چنین صبح خیزان | فیض از در و بام چرخ ریزان
بگرفته ازان فروغ والا | دامان سپهر نور بالا
دریای حضور موج در موج | خورشید ظهور اوج در اوج
بر دوخته سفیده فیض بیزان | چون ابر سفید قطره ریزان
بر بسته فلک طراز والا | بر داشته روز سر بالا
افتاده کرانه تا کرانه | صد جوش و خروش در زمانه
از نور سحر بشب زدائی | صد شمع بدست روشنائی
از فیض فشانده گل برایام | خورشید ز چرخ و شاه از بام
آن گل که ازو بروزگاران | در یوزه بوکند بهاران
من برده بنقش سادگی راه | دل همچو سفیده سحرگاه

گلشن بالکون دگر شکفت | شاخ نشاط از نو بر شکفت
سرو روان بر لب جوی آمده | لاله دمان در لب کشت آمده
نرگس مخمور پیاله بدست | نسترن از شاخ بگوشش نشست
نارون از باد بسر پا شده | سرو بدامن کمر آرا شده
بید بسر دست زده بر چمن | سوسن آزاد شده در سخن
نخل ز بار رطب آویخته | شاخ بنارنج و بهی ریخته
بید مجنون ز سر شاخ سار | بسته بگیسوی بنفشه نگار
نرگس شهلا بتماشا دمید | سنبل مشکین بسر دوش رسید
لاله بصحرا ز پی داغ رفت | سرو بگلزار بفراغ رفت
نسترن از شاخ بگوشش نشست | سوسن آزاد شده در سخن
نخل ز بار رطب آویخته | شاخ بنارنج و بهی ریخته
بید مجنون ز سر شاخ سار | بسته بگیسوی بنفشه نگار
نرگس شهلا بتماشا دمید | سنبل مشکین بسر دوش رسید
لاله بصحرا ز پی داغ رفت | سرو بگلزار بفراغ رفت

چون رفت فراز هفت ایوان — از ظلمت کفر رست ایمان
بزدود وسواد کفر زایام — بر هند فشاند نور اسلام
سیاره همه چو پی سپر شد — بر چرخ ثوابتش گذر شد
کردند نثار آفرینش — خواندند خطا ثبات دینش
از جنبش او همه زمانها — در روی همه رقص آسمانها
با وسعت ظرف چون کریمان — با ساده دلی چو اهل ایمان
زان گنبد گنبد دگر کرد — چون همت روی بر زبر کرد
رخش طلب از صد جهت راند — در راه محمد جهت ماند
چون قافله جهات پی کرد — یک دم دو جهان حجاب طی کرد
پس داد چو عرصهٔ جهت را — دریافت حوالی سعت را
پس ماند دران واد و تنگ — جبریل بصد هزار فرسنگ
حسن ازل وامد عیان دید — در عشق بدل جهان جهان دید
از هشتی بخت و نور ساوج — صد جلوه فراز هفت هیوج
دید انچه به عقل در نگنجد — در دائرهٔ نظر نه گنجد
بشنید ز حق کلام قدسی — آورد بما پیام قدسی

از ظلمت کفر رست ایوان — هفت فلک
بر هند فشاند نور اسلام — هفت فلک
بر چرخ ثوابتش گذر شد — هفت فلک
خواندند خطا ثبات دینش — هفت فلک
در روی همه رقص آسمانها — هفت فلک
با ساده دلی چو اهل ایمان — هفت فلک
چون همت روی بر زبر کرد — هفت فلک
در راه محمد جهت ماند — هفت فلک
یک دم دو جهان حجاب طی کرد — هفت فلک
دریافت حوالی سعت را — هفت فلک
جبریل بصد هزار فرسنگ — هفت فلک
در عشق بدل جهان جهان دید — هفت فلک
صد جلوه فراز هفت هیوج — هفت فلک
در دائرهٔ نظر نه گنجد — هفت فلک
آورد بما پیام قدسی — هفت فلک

زین شوق در آسمان نگنجد — در دائرهٔ جهان نگنجد

چون چرخ به بر کشید جامه — هم منطقه بست و هم عمامه

چون رفت عنان اختیارش — بگرفت عنان دشد سوارش

با عشق صدای شوق در داد — در راه طلب بپویه بسپرداد

در مرحلهٔ امید و بیمش — صد قید صراط مستقیمش

جبریل تحیتش سرایان — از جبههٔ نرم رکاب سایان

اول چو گشاد در خرامش — آنگه نخت به مسجد الحرامش

آمد بسر قیام آداب — منبر بر کوع از و چو محراب

دیوار و درش سجود کردند — شکرانه این ورود کردند

تا گرم نهند درون قدم را — زنجیر گسسته شد حرم را

حلباب حفاظ پیش بر خاست — تا کعبه زجای خویش برخاست

بر دامن اگر نشست خاکش — از دامن کعبه کرد پاکش

زانجا که زمان بکام او بود — اقصی دومین بمقام او بود

ارواح پیمبران رسیدند — در ساحت قدس صف کشیدند

اقتاد بسجده در مقدس — او پیش و صفوف انبیا پیش

هم شمع به عقل تاب داده
هم عقل شبم آب داده

در چشم ستاره جلوه گاهش
افواج فرشته کرد راهش

خورشید ازو رمیم گشته
مه را دل ازو دو نیم گشته

از تیر یقین زده گمان را
آویخته از فلک کمان را

علمش بمحمد معاج عین
اوناش قیام قاب قوسین

پوشیده بسیر این خرابه
از اطلس چرخ تا ثوابه

بگذاشته در مکان مکانرا
پیچیده بپای آسمان را

وله

مهتاب شبی چو وصل معمور
بر روز کشید پردهٔ نور

رخشنده بپرتو آتمی
نور از پی خال او سیاهی

تابان ز فلک فروغ جاوید
نه انسان که در شیشه تاب خورشید

لطفش ز فروغ عالم افروز
آبستن صد هزار نوروز

شامش که گل سحر نمود
صبحی بهزار در گشوده

هر گیسوی او بیاد شمگیر — آویخته عرش را بزنجیر
صد صبح بهار در جبینش — صد دسته چمن در آستینش
یک عقد عمامه بر کشاده — صد طبلهٔ صبح سر کشاده
از یوسفیش بهفت خرگاه — صد تیغ و ترنج بر کف ماه
در طرهٔ اش از همه گسسته — ارواح سجده در نشسته
گلدستهٔ عقل گلبن جیبش — صد جلوه سجلوه گاه عیبش
آئینهٔ وحدتش جهانتاب — خورشید شهود را سطرلاب
جولانگه لامکان فضایش — نعلین دو کون زیر پایش
در صید جهان سوار چالاک — آویخته نه فلک بفتراک
بیرون و درون پر عقل منظور — او داد چراغ عقل را نور
بر صدر قبول در نشستش — سر رشتهٔ نیک و بد بدستش
نشگافته خامهٔ سیه را — چون خامه شگاف کرده ما را
چون بود سیاهی از خطش دور — بزدود سواد سایه از نور
از چیخ بلند پایهٔ او — نه چیخ بزیر سایهٔ او
عالم که سر از عدم کشیده — از سایهٔ اوست آفریده

ثنای او بره خود بهند نور — گر ظلمت شک خرد کند دور

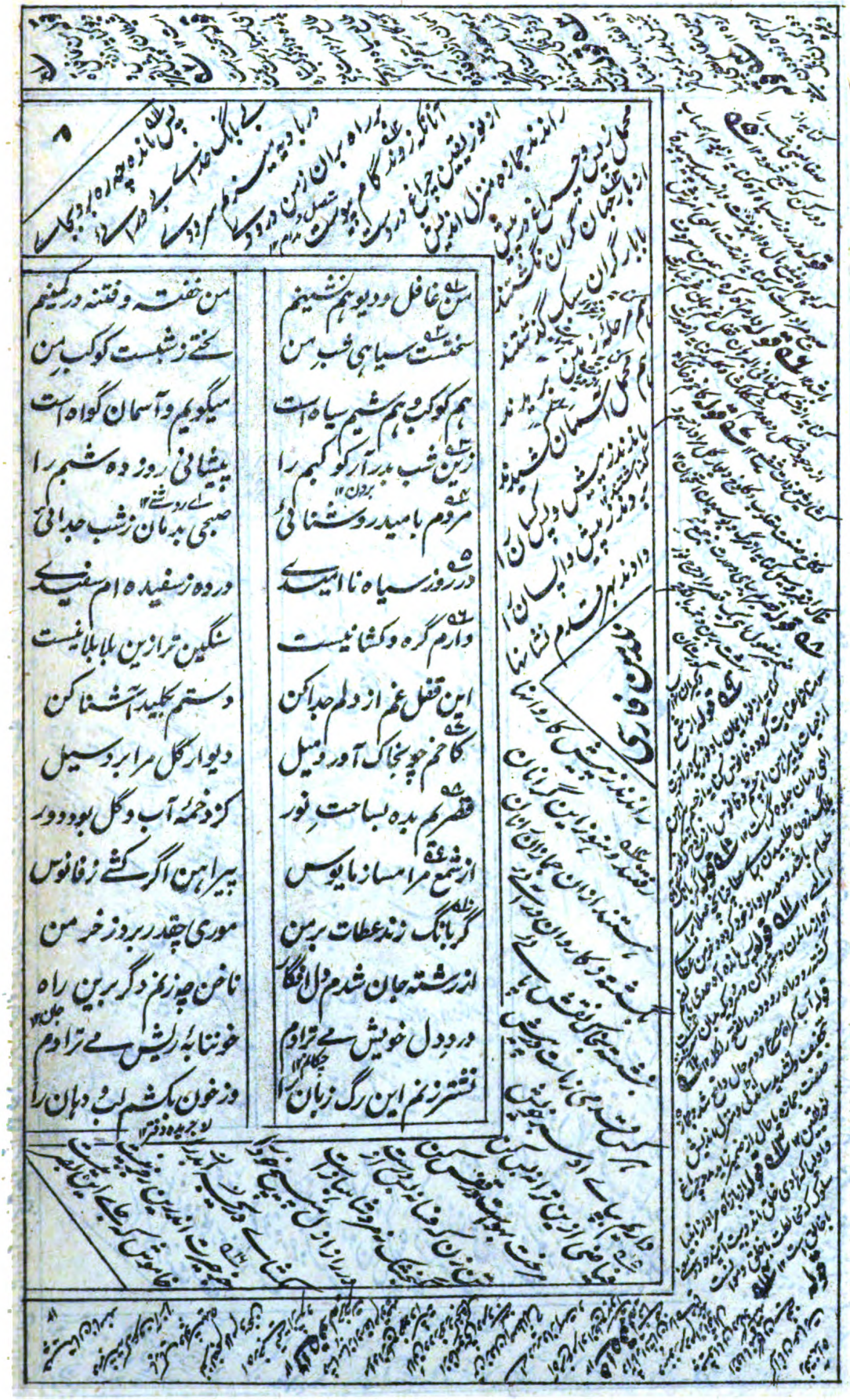


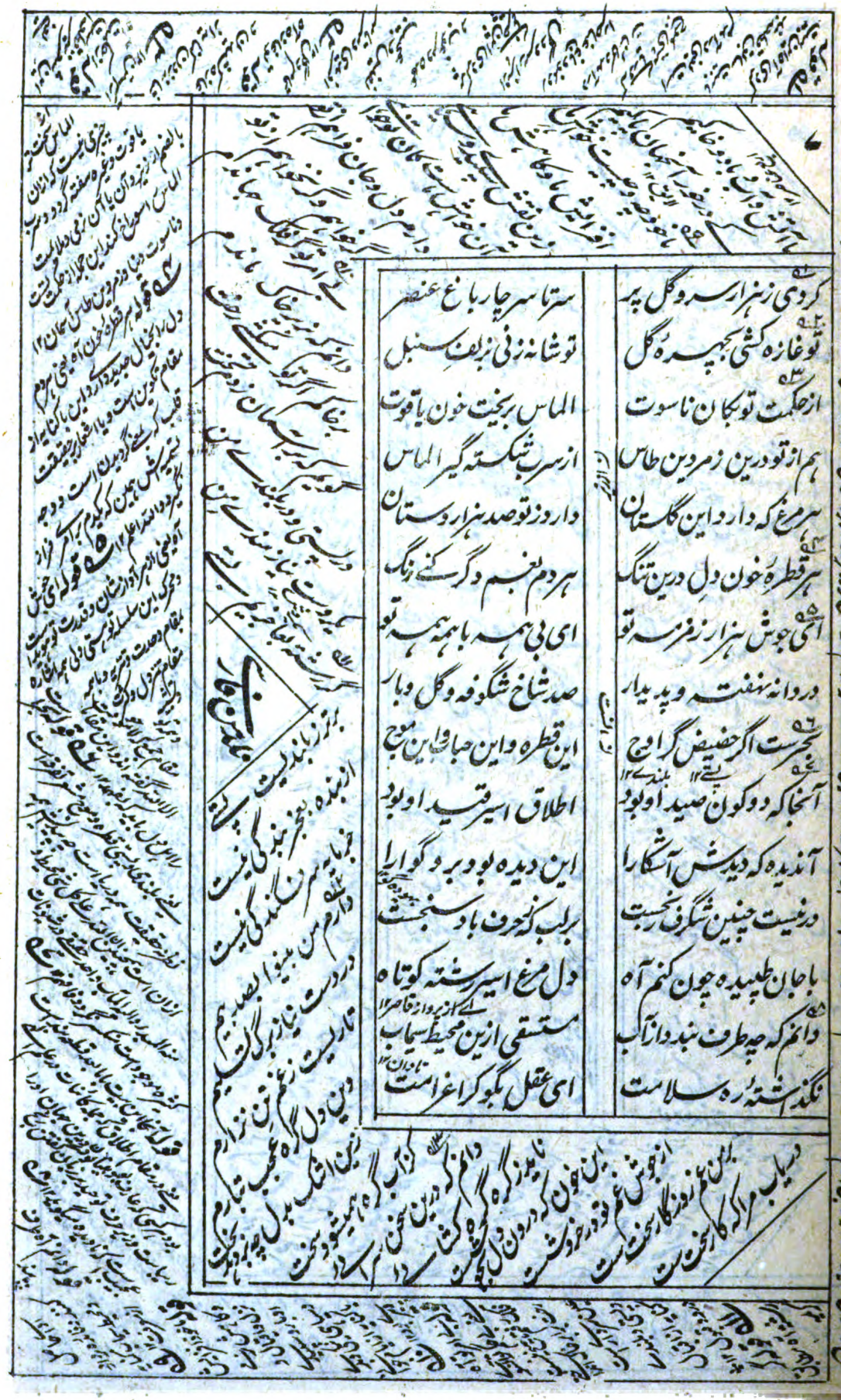
از ساحت این بسیط بگذر — ای تشنه مستقی ازین محیط بگذر
داری جگری غم جگر خور — رو آب ز چشمه دگر خور
از گرد برآره صفا گیر — سر چشمهٔ نعت مصطفی گیر

احصای جواهر نعت سید المرسلین و احرار لولوی ثنای خاتم النبیین

آن مرکز دور هفت جدول — گرداب نشین موج اول
چابک قدم بساط افلاک — والا گهر محیط لولاک
قدرش بزمانه ماه و کلیل — نورش بفلک چراغ و قندیل
حرفش لبش از دو کون مشروح — نقش کفش پاش نشرهٔ روح
مشغول به پیشگاه اقرار — آتش زن دودمان انکار
با شرع و کتاب نور ساطع — با تیغ و زبان دلیل قاطع
دمسازی بحکم سید بغشش — با تیغ زبان زبان به تیغش
تسخیر دو کون رایت او — تفسیر دو حرف آیت او
عزمش بگشایش جهان جزم — فرمان ده موکب او لوالعزم
از آیت کبریا مؤید — سرلشکر انبیا محمد
مصباح سپهر گوهر او — معراج ستاره بر در او

کو دود اهل ناف بخور پاش ما شود — کو دانش خوش بخور پاش ما شود
یوسف بقافله ام دین چاه — نور تبارک ماه بر این چاه
کو دود فرخ بخش بما شود — بخور ناد پاش ما شود
کش عالم قدس میهمان بود — قدوم





ای بردل وجان فرازیش تو
جز تو کرا کند ستایش تو
در راه تو سالکان همه ایمان
یک ذرهٔ گل خود نکرد آسان
از منبع فیض رحمت تو
بحر کرمی عدل قسمت تو
بر درگه عزت سلیمان
خاکی چه کند سپاس خورشید

وین رشته شدم گسسته امید
کهش سنجد و شناخت نتوان
زین عصه بحیر نگداخت نتوان
فیاضی ازین خروش بگذر
گر نجته دلی ز جوش بگذر
دستان زن هر نوا و کهن چند
ای مست سخن سخن چند
این مسند کبریاست هشدار
هشدار لب و زبان خمش دار
دل رکن دست و جان لب باش
در ریوزه گر در ادب باش

مناجات به پیشگاه مبدء فیاض که ذرات الوان مجوز خورشید جلال او بیند

ای دیده فروز شب نشینان
اندیشه زدای پیش بینان
هر ذره ز جرعهٔ تو گل خیزد
هر قطره ز بادهٔ تو لبریزد
در هر خم تار از تو سازی
در هر دل مور از تو رازی
دوران بهزار جوش و غلغل
از شیشه تست نیم قلقل
آب و گل تن سرشتهٔ تو
لوح دل و جان نوشتهٔ تو
عقلم بره تو نغل و کلیل
کهنت بخیال سنگ و قندیل
از هول و جع غربت شب تار
پس مانده ازل بپای افگار
آخر همه را نهایت آخر
با اول تو بدایت آخر

آنکس که نیست از کتابش
تو برده بخط گمان نفعی

ای ساده رخط مباش غافل
هشدار که این الف درین راه

آیینه ز نقش ساده باید
در پرده چنین که مینه‌ند چنگ

هر ذره که از وجود گل کرد
بشگافت درون آگهان را

نورش که چراغ محفل افروخت
زو شود برین کریوه تنگ

گردون شب و روزه کرایش
در هر بن موکه می‌نهی گوش

خاکستر اگر زنی بمرات
نامم بگفت سخن ازین دست

شد ساقی جام وجم درداد

پیچیده ورق ورق حجابست
وان خود همه عنقریست واقعی

کین مور چه خورد جو هر دل
سوزن زندت بدیده ناگاه

کان ساده عذار رو نماید
یک زخمه و صد هزار آهنگ

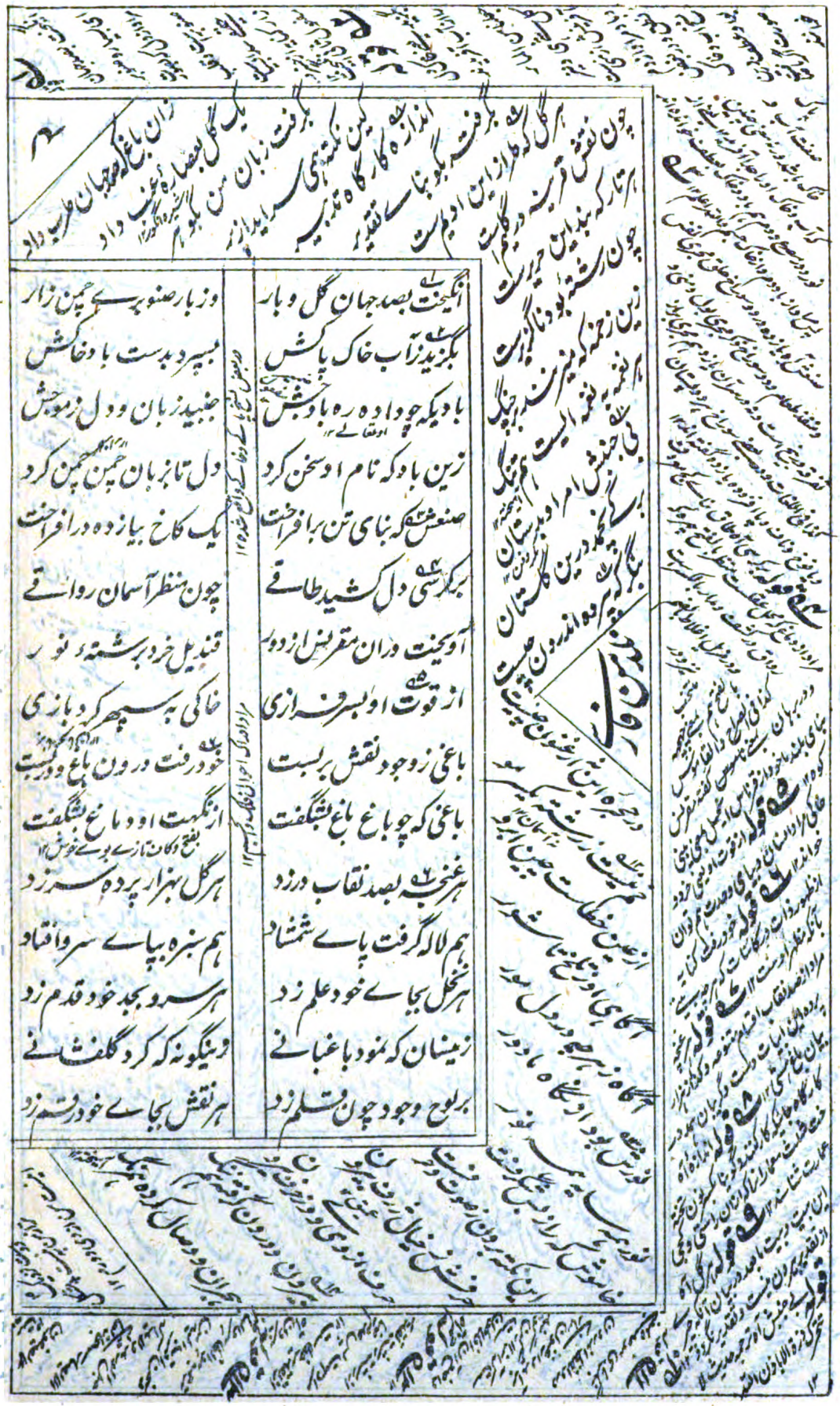
آیینه رونمای دل کرد
پیچیده درو جهان جان را

صد رشته آتش دل افروخت
یک گام بصد هزار فرسنگ

مسمار ستاره خار پایش
فواره فیض اوست در جوش

خاکستر مهر اوست و ذرات
نه دایره است میل مرکز

از عشق صلای عام در داد



حادث بقدیم کے برد راه
بیهوده مزن بهر خیالے
آن نقش که دانش نمونه
نظمم چه کند به سر تحقیق
در راه سخن چو پای بندان
ای از تو دلیل در قدم خار
ذاتت صفتِ صفت گرفته
گر دیده نظر کند بدانسو
نورِ تو بدیده دید نتوان
تابش نبود بچشم بینا
آن نور کز و دو دیده بارست
لطف تو چو بانگ بر قدم زد
در قهر کنی وجود زین سو
تا بود جهان و بود ش از تست
سبحان الله خدای چون تو

کتان ز کجا و پر تو ماه
بر کوس لب و زبان دوالے
کنهش زده نغش واژگونه
دریا شده میهمان ابریق
سمار بپای لب زدندان
وی از تو حدیث سر بدیوار
حیرت رو معرفت گرفته
شرگان زندش طپانچه بر رو
بارش به نظر کشید نتوان
کین مے بگداز داد مینا
شرگان گسل و نظر گداز است
در لبلبن عدم وجود دم زد
از پشت عدم بر آورد رو
ملک عدم و وجود ش از تست
از چون و چرای عقل بیرون

باحرف تو چون بیفتد م کار
کار قلم قدرت زیر کار

زین باد دمش بپا و از زان
دارم قلمی چو بید لرزان

آتش زنم این بهار ایید
تا بیهوده طمع ندارد از بید

پرواز چه گل کند درین کار
هر شش وهوا شم زبار

سیمات چگونه سرکشد کس
ره پر دم تیغ و پاک از قفس

چون پای نهم بپشت الماس
پیشانی ریش دم کف آماس

چون گام زنم قلم بدو چون
کاور دپیاده رشته پیرون

این ره بقدم سپر دتوان

مقالهٔ اول در نعت فارسی

بسم الله الرحمن الرحیم

ای در تگ و پوی تو ز آغاز
عنقای نظر بلند پرواز

فکر تو بدل خیال بگداخت
اوج تو ز مرغ بال بگداخت

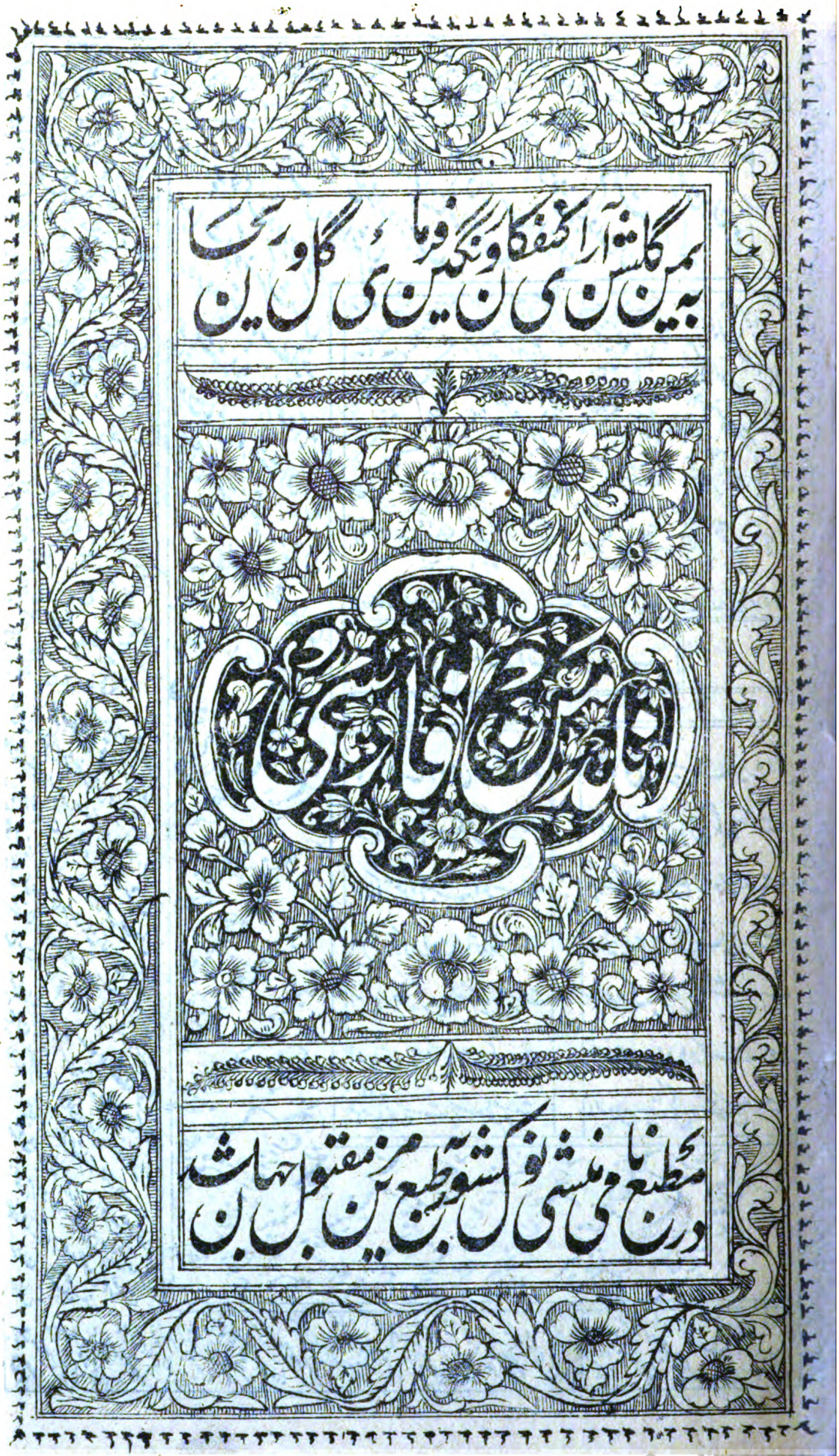
دانا که سخن بکنه او بست
بر کنگر شعله تار مو بست

این ره که حریف او قدم نیست
در نیروی تارک قلم نیست

این مرحله گرچه دلنشین است
هشدار که باوش آتشین است

او پای براه سخت کرده
غیرت سر او دو دو سخت کرده

توحید تو نیست بر قلم چست
ایوان بهزرگی و ستون است


بهمین گلشن آرا شگفتکار و رنگین فرما ی گل ورعنا
ناصر حسین فارسی
در مطبع نامی منشی نولکشور طبع مزین مقبول جهانیان

اطلاع

اس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب موجود ہین شائقین کو فہرست مطبوعہ سے جو علیحدہ موجود ہے اور درخواست کرنے سے مل سکتی ہے معلوم ہوسکتا ہے کہ قیمت اس سال مین نہایت ارزان مقرر ہوئی ہے ہم صرف کتب مثنویات قصص نظم و نثر فارسی و کتب دواوین اردو و فارسی و کلیات دواوین فارسی اور مجموعہ کتابین کتب تاریخ زبان اردو ذیل مین درج کرتی ہین ناظرین ملاحظہ فرمائین —

مثنویات قصص نظم و نثر فارسی

مثنوی مخزن اسرار تصنیف مولانا نظامی

مثنوی تحفۃ العراقین محشی تصنیف حکیم خاقانی

مثنوی تحفۃ الاحرار تصنیف ملا جامی رحمہ اللہ

مثنوی یوسف زلیخا جامی محشی تیسری مرتبہ چھاپی گئی

شرح زلیخا مطبوعہ کلکتہ تصنیف حکیم محمد ساجد —

یوسف زلیخا ناظم ہروی بجواب یوسف زلیخا جامی

زلیخا فردوسی کلان تصنیف فردوسی طوسی

یوسف زلیخا فردوسی منظوم چومعرعہ مکرر طبع ہوئی

نگارداتش عیار دانش مصنفہ شیخ ابوالفضل کا انتخاب مطبع طرف سے ہوا ہے کہ عبارت مختصر ہوگئی مگر قصے سب موجود ہین یہ کتاب مدرسۂ التعلیم مین بہت مروج ہے

انوار سہیلی محشی تصنیف ملا حسین واعظ مشہور کتاب ہے

ظفرنامہ مولانا ہاتفی تیمور کے فتوحات کا حال بطور سکندرنامہ ہے

مفرح القلوب عرف گیدڑ نامہ کیتک ممتک کا قصہ ہے

مثنوی سبزستان بہ تتبع بوستان سعدی تصنیف منشی ہرگوپال تفتہ —

نلدمن فارسی تصنیف ضیاءی مثنویات مین ہمسایۂ زلیخا جامی ہے

لیلی مجنون ملا ہاتفی مشہور قصہ ہے اور بلاغت مین بےمثیل ہے

لیلے مجنون خسرو امیر خسرو کے پنج گنج سے یہ ایک کتاب ہے

لیلے مجنون نظامی تصنیف مولانا نظامی گنجوی

خسرو شیرین نظامی گنجوی مشہور کتاب ہے

ہفت پیکر نظامی تصنیف نظامی گنجوی قدس سرہ

سکندرنامہ بری تصنیف نظامی گنجوی قدس سرہ

ایضاً — کاغذ گندہ سفید و کلابی

سکندرنامہ بحری تصنیف مولانا نظامی گنجوی

شرح سکندرنامہ تصنیف مولانا محمد نصیر الدین شاہ امیر سلطان سفیانی اس شرح مین اشعار مشکلہ سکندرنامہ کو حل کیا ہے طلباء علوم کی قدردانی سو آٹھ مہینے مین مکرر طبع ہوئی

شرح سکندرنامہ معروف بہ شرح محمد کلوی بہ شرح دیار پنجاب و غیرہ مین نہایت مستند ہے حسب فرمایش میان چراغ دین تاجر کتب لاہور مرتبہ اول اس مطبع طبع ہوئی ہو حصۂ اول۔

شرح سکندرنامہ — کلان موسوم بمنتخب الشروح و مشہور بہ شرح علماے کلکتہ مؤلفہ جناب مولوی عبدعلی صاحب عظیم آبادی و مولوی سید حسین علی صاحب جونپوری جو بحکم ملاحبان کونسل کلکتہ مین شروح کثیرہ سے مرتب ہوئی فی الحقیقت یہ شرح بےمثیل ہے —

مثنوی نیرنگ عشق تصنیف محمد اکرم غنیمت لاہوری

مثنوی نشتر غم تصنیف مولوی محمد معتمد سہارنپوری

مثنوی قضا و قدر تصنیف میر علی رضا متخلص بہ تجلی

نالۂ منظور تصنیف سید منظور احمد صاحب ذاق تصوف مین ہے

مثنوی زلالی مسمے بہ ایاز و محمود محشی ہے —

قصائد عرفی محشی مشہور کتاب درسی ہے —

ساقی نامہ ظہوری مشہور کتاب تصنیف ملا ظہوری ہے۔

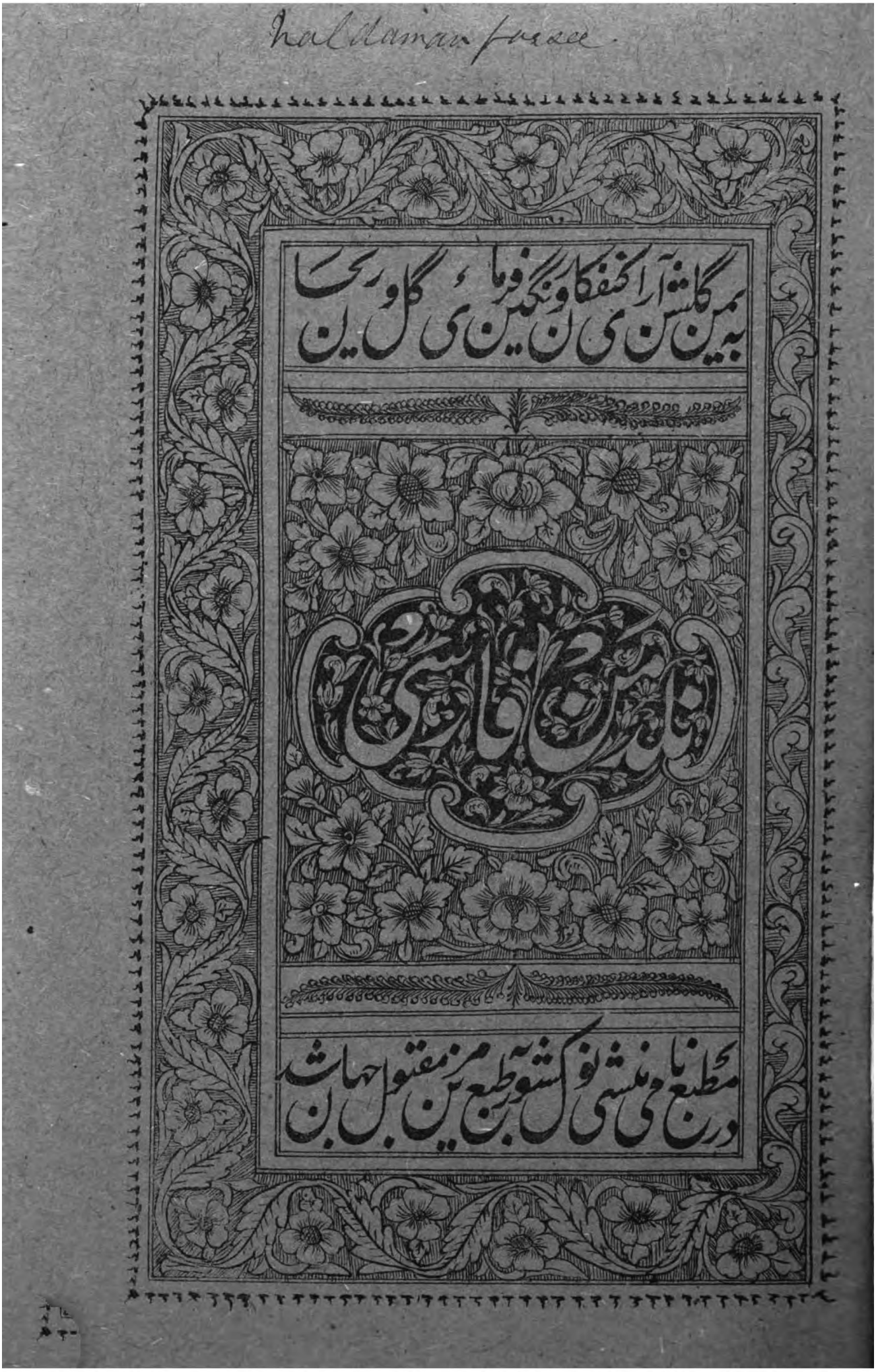
قران السعدین یہ کتاب معزالدین شاہ بادشاہ کی ثنا و صفت مین حضرت امیر خسرو دہلوی کی تصنیفات سے ہے

قصائد بدر چاچ — مشہور کتاب ہے —

شرح قصائد بدر چاچ معروف بہ شرح عثمان خانی شارح اسکے مولوی محمد عثمان خان شہید مدار المہام رامپور ہین اس شرح کے ضمن مین عمدہ رسالے ہر علوم کے

INDIAN INSTITUTE OXFORD

Khaldaman furze



49 D 168

~~49 08 D 44~~

Indian Institute, Oxford.

The Lucknow Sparks Library.
Presented
by
Munshi Newul Kishore.

